

Intervencionismus: Ekonomická analýza

Ludwig von Mises

Překlad: Hynek Řihák

Institut Ludwiga von Misesa Morava a Čechy

(Bawerk.eu)

Brno

2022

1. Problém

Nazýváme kapitalismem nebo tržní ekonomikou tu formu společenské spolupráce, které je založena na soukromém vlastnictví výrobních faktorů.

Socialismus, komunismus nebo plánovaná ekonomika je na druhou stranu formou společenské spolupráce, která je založena na veřejném vlastnictví výrobních faktorů. Termín státní kapitalismus a autoritářská ekonomika mají v zásadě stejný význam.

Často se tvrdí, že třetí forma společenské spolupráce je možná jako trvalá forma ekonomické organizace, jmenovitě systém soukromého vlastnictví výrobních prostředků, ve kterém intervenuje vláda nařízeními a zákazy do výkonu vlastnictví. Třetí systém se nazývá intervencionismus. Všechny vlády, které otevřeně nevyznávají socialismus mají dnes tendenci býti intervencionistické a všechny politické strany doporučují přinejmenším nějaký stupeň intervencionismu. (1) Tvrdí se, že tento systém intervencionismu je daleko od socialismu stejně tak, jak je daleko od kapitalismu, že řešení problémů třetí cestou stojí uprostřed mezi těmito dvěma systémy, a že zatímco si zachovává výhody obou systémů, vyhýbá se nevýhodám vlastním oběma těmto systémům.

V této studii bude analyzována otázka toho, zda jsme oprávněni považovat intervencionismus za možný a schůdný systém společenské spolupráce. Pokusíme se odpovědět na otázku, zda je intervencionismus schopen splnit to, co jeho obhájci očekávají a zda snad nevytváří důsledky diametrálně opačné k těm, o které se usiluje jeho zaváděním.

Takováto analýza má více než jen akademickou hodnotu. S výjimkou dvou socialistických zemí Sovětského svazu a nacionálně socialistického Německa, je intervencionismus dnes po celém světě převažujícím ekonomickým systémem. Tak, porozumění intervencionismu a jeho nevyhnutelným následkům, je základním předpokladem pro pochopení současných ekonomických problémů.

Naším záměrem je se vyhnout v této analýze hodnotovým soudům. Následkem toho se neptáme na to, zda je intervencionismus dobrým anebo špatným, morálním anebo nemorálním, je k doporučení anebo k odsouzení. My se jen ptáme z bodu pohledu těch, kteří ho chtějí uvést do činnosti, zda slouží anebo hatí jejich záměry. Jinými slovy, dosahuje se jeho zavedením kýžených cílů?

Ve snaze o odpověď na tyto otázky musíme prvně objasnit význam termínů kapitalismus, socialismus, vláda a intervencionismus.

2. Kapitalismus nebo tržní ekonomika

V kapitalistické ekonomice jsou výrobní faktory vlastněny jednotlivci a sdruženími jednotlivců, jako jsou obchodní společnosti. Vlastníci používají výrobní faktory přímo k výrobě nebo je půjčují za úplatu jiným lidem, kteří je chtějí použít pro výrobu. Jednotlivci nebo sdružení jednotlivců, kteří vyrábějí pomocí svých nebo vypůjčených peněz, jsou nazýváni podnikateli.

Povrchně se zdá, že podnikatelé rozhodují o tom, co bude vyráběno, a jak by to mělo být vyráběno. Nicméně, protože oni nevyrábějí pro své vlastní potřeby, ale pro potřeby všech členů společnosti, musí prodat výrobky na trhu spotřebitelům, tj. těm jednotlivcům, kteří je chtějí použít a spotřebovat je. Jen ten podnikatel je úspěšný a dosáhne zisku, který ví, jak vyrábět nejlepším a nejlevnějším způsobem, tj. s minimálními náklady na materiál a práci, výrobky, které jsou nejnaléhavěji žádány spotřebiteli. Tak, ve skutečnosti spotřebitelé, ne podnikatelé, určují směřování a rozsah výrob. V tržní ekonomice jsou spotřebitelé suveréni. Jsou pány a podnikatelé se snaží ve svém vlastním zájmu, sloužit přáním spotřebitelů, jak nejlépe jsou toho schopni.

Tržní ekonomika bývá nazývána demokracií spotřebitelů, protože je příčinou denně se opakujícího hlasování o spotřebitelských volbách. Vhození hlasu u voleb a utracení koruny na trhu jsou v obou případech metody, jak vyjádřit veřejný názor. Spotřebitelé rozhodují tím, že nakupují nebo se zdržují nakupování, o úspěchu anebo selhání podnikatelů. Činí chudé podnikatele bohatými a bohaté podnikatele chudými. Odebírají výrobní faktory těm podnikatelům, kteří nevědí, jak je nejlépe použít pro to, aby sloužili spotřebitelům a převádí je k těm podnikatelům, kteří vědí, jak je použít lépe. Je pravdou, že jen podnikatelé, kteří vyrábějí spotřební zboží, mají přímý kontakt se spotřebiteli; jen oni jsou přímo závislí na spotřebitelích; jen oni přímo obdrží příkazy spotřebitelů. Ale oni přenáší tyto příkazy a svoji závislost na podnikatele, kteří přinášejí výrobní statky na trh. Výrobci spotřebního zboží musí nakoupit, kde mohou za nejnižší ceny výrobní statky, které jsou potřebné pro konečné uspokojení potřeb spotřebitelů. Selžou-li při využití nejlevnějších dodávek, selžou-li v tom, aby využili nejefektivnější výrobní statky při výrobě, nebudou schopni uspokojit potřeby spotřebitelů za nejlevnější ceny; efektivnější podnikatelé, kteří vědí lépe, jak nakupovat a jak vyrábět by je vytlačili z trhu. Spotřebitel jako nakupující může sledovat svoje záliby a svoji vlastní fantasi. Podnikatel musí dělat nákupy pro své vlastní podnikání tak, jak diktuje nejefektivnější uspokojení potřeb spotřebitelů. Odchyly od této linie předepsané spotřebiteli ovlivňují podnikatelovi výdělky, tak zaviní ztráty a ohrozí jeho pozici jakožto podnikatele.

Taková je často haněná tvrdost podnikatele, který počítá vše v dolarech a centech. Je nucen se uchýlit k tomuto postoji kvůli příkazům spotřebitelů, kteří nejsou ochotni uhradit

podnikatelovi výdaje, které nejsou nutné. Co je v každodenním jazyce nazýváno ekonomikou je jednoduše zákon předepsaný spotřebiteli pro jednání podnikatelů a jejich pomocníků. Spotřebitelé pomocí svého chování na trhu, jsou těmi, kteří nepřímo určují ceny a mzdy a tak rozdělení bohatství mezi členy společnosti. Jejich volby na trhu určují, kdo bude podnikatel a vlastník výrobních prostředků. Pomocí každého utraceného dolaru spotřebitelé ovlivňují směřování, velikost a druh výroby a marketing.

Podnikatelé nevytvářejí uzavřenou vrstvu nebo řád. Jakýkoliv jednotlivec se může stát podnikatelem, jestliže má schopnost předpovědět budoucí vývoj na trhu lépe než jeho spoluobčané, jestliže může vzbudit důvěru kapitalistů, a jestliže se jeho pokusy jednat na své vlastní riziko a odpovědnost ukáží být úspěšnými. Člověk se doslova stává podnikatelem tím, že se uchýlí a vystaví nestrannému testu, který trh položí každému, kdo se chce stát anebo chce zůstat podnikatelem. Každý má privilegium vybrat si, zda se chce podrobit sám této přísné zkoušce nebo ne. Nemusí čekat, až bude vyzván k tomu, aby tak učinil - musí vykročit sám ze své vlastní iniciativy a musí se starat, kde a jak si zajistí prostředky pro své podnikatelské aktivity.

Po desetiletí bylo opakovaně prohlašováno, že vzestup chudých lidí do pozic podnikatelů není již více možným ve stádiu "pozdního kapitalismu." Důkaz pro toto tvrzení nebyl nikdy dán. Od doby, kdy tyto teze byly prvně vyhlášeny, se složení vrstvy podnikatelů zásadně změnilo; pozoruhodná část původních podnikatelů a jejich dědiců zmizela a většina vynikajících podnikatelů jsou dnes opět, jak je obvykle nazýváme, self-made men. Toto setrvalé nové složení podnikatelské elity je staré jako kapitalistická ekonomika samotná a vytváří její integrální část.

Co je platí pro podnikatele, platí také pro kapitalisty. Jen kapitalista, který ví, jak použít svůj kapitál řádně (z bodu pohledu spotřebitelů), tj. investovat ho tak, že výrobní faktory budou použity ve službách spotřebitelů co nejefektivněji, je schopen si udržet a rozšířit své vlastnictví. Jestliže nechce utrpět ztráty, kapitalista musí dát svoje prostředky k dispozici úspěšným podnikáním. V tržní ekonomice kapitalista, podobně jako podnikatelé a pracující, slouží spotřebitelům. Zdá se být nadbytečné poukázat zvláště v tomto kontextu, že spotřebitelé nejsou jen spotřebiteli, ale celek spotřebitelů je identický s celkem pracujících, podnikatelů a kapitalistů.

Ve světle neměnicích se ekonomických podmínek přesné množství, které by podnikatelé vynaložili na výrobní faktory jako mzdy, úroky a nájmy by bylo později jimi vyděláno v cenách jejich produktů. Výrobní náklady by se tak rovnaly cenám statků a podnikatelé by tak neměli mít ani zisky, ani neutrpí ztráty. Ale skutečný svět se neustále mění, a tak veškerá pracovní aktivita je v zásadě ve svém charakteru nejistá a spekulativní. Statky jsou

vyráběny, aby se potkaly s budoucí poptávkou, o které máme v současnosti málo jasných znalostí. Je to z této nejistoty, z které povstávají zisky a ztráty; zisky a ztráty podnikatelů závisí na tom, jak úspěšně mohou předvídat stav budoucí poptávky. Jen ten podnikatel dosáhne zisku, který předpovídá budoucí potřeby spotřebitelů lépe než jeho konkurenti.

Pro podnikatele jakožto služebníka spotřebitelů je nedůležité, zda přání a potřeby spotřebitelů jsou moudré nebo nemoudré, morální nebo nemorální. Vyrábí to, co podnikatelé chtějí. V tomto smyslu je podnikatel amorální. Vyrábí whisky a zbraně stejně jako vyrábí jídlo a oblečení. Není jeho úkolem učit suverénního spotřebitele rozumnosti. Odmítl-li by jeden podnikatel kvůli svým vlastním etickým důvodům vyrábět whisky, jiní podnikatelé by ji vyráběli, dokud je whisky požadována a nakupována. Není to proto, že máme destilační stanice, a tak lidé pijí whisky; je to kvůli tomu, že lidé rádi pijí whisky, a proto máme destilační stanice. Člověk to může odsuzovat. Ale není na podnikatelských vylepšovat lidskou morálku. A neměli by být obviňováni, pokud ti, jejichž je to povinnost, v tomto selžou.

Tak trh v kapitalistické ekonomice je procesem, který reguluje výrobu a spotřebu. Je to nervové centrum kapitalistického systému. Skrze něj jsou rozkazy spotřebitelů převáděny k výrobcům, a tak je tím zajištěno co nejhladší fungování ekonomického systému. Tržní ceny se sami ustavují na úrovni, která vyrovnává poptávku a nabídku. Když se jiné okolnosti nemění, je přiváděno na trh více zboží, ceny klesají; když se jiné okolnosti nemění, poptávka vzroste, ceny stoupnou.

Jedné věci si musíme více všimnout. Jestliže v rámci společnosti založené na soukromém vlastnictví výrobních faktorů, jsou některé tyto faktory veřejně vlastněny a provozovány, tak tím nevzniká smíšený systém, který by kombinoval socialismus a soukromé vlastnictví. Jakmile jen jisté jednotlivé provozy jsou veřejně vlastněny, zbytek zůstává soukromě vlastněný, charakteristika tržní ekonomiky, která určuje ekonomické aktivity, zůstává v zásadě neoslabena. Veřejně vlastněná podnikání také, jakožto nákupčí surovin, polotovarů a práce, a jakožto prodejci zboží a služeb, se musí napasovat do tržní ekonomiky; jsou předmětem stejných zákonů na trhu. Ve snaze udržet si pozice, musí tyto také usilovat o zisk anebo se přinejmenším vyhnout ztrátám. Když jsou zde pokusy o mírnění anebo eliminování této závislosti na trhu krytím ztrát takových podnikání pomocí dotací z veřejných rozpočtů, jediným úspěchem je převedení této závislosti (na trhu) na něco jiného. To je z toho důvodu, že prostředky na dotace musí být někde vybrány. Mohou být vybrány výběrem daní; břemeno takovýchto daní má svůj dopad na trh, ne na vládu vybírající daně; je to trh a ne finanční úřad, který rozhoduje, na koho daně padnou a jak ovlivní výrobu a spotřebu. V těchto faktech je důkaz dominance trhu a neuniknutelnosti silám jeho zákonů.

(2)

3. Socialistická společnost

V socialistickém řádu jsou všechny výrobní prostředky vlastněny národem. Vláda se rozhoduje, co bude vyrábět, a jak by to mělo být vyrobeno a přiděluje každému jednotlivci podíl na spotřebním zboží pro jeho spotřebu.

Tento systém může být realizován podle dvou vzorů. Jeden vzor - můžeme ho nazvat marxistickým nebo sovětským - je čistě byrokratický. Všechny ekonomické podniky jsou odděleními vlády, jako je tomu u administrativy armády a námořnictva nebo u poštovního systému. Každý jednotlivý závod, obchod nebo farma stojí ve stejném vztahu k nadřízené centrální organizaci, jak to dělá poštovní úřad k ředitelství pošty. Celý národ vytváří jednotnou pracovní armádu s pracovní povinností; velitelem této armády je šéf státu.

Druhý vzor - můžeme ho nazvat německým systémem - se odlišuje od toho prvního v tom, že zdánlivě a nominálně udržuje soukromé vlastnictví výrobních faktorů, podnikání a tržní směnu. Podnikatelé dělají nákupy a prodeje, platí pracující, berou si úvěry a platí úrok a amortizaci. Ale jsou to jen podnikatelé podle jména. Vláda říká těmto zdánlivým podnikatelům, co a jak vyrábět, za jakou cenu a od koho nakupovat, za jakou cenu a komu prodávat. Vláda nařizuje komu a za jakých podmínek by kapitalisté měli svěřit svoje fondy, a kde a za jaké mzdy by měli pracovat pracující. Tržní směna je jen klamem. Když všechny ceny, mzdy a úrokové míry jsou zafixovány vládními autoritami, jsou cenami, mzdami a úrokovými mírami jen podle vzhledu; ve skutečnosti jsou pouze rozhodnutími o kvantitativních vztazích v rozkazech vládní autority. Vládní autorita, ne spotřebitelé, směřují výrobu. To je socialismus s vnějškovým vzhledem kapitalismus. Nálepky tržní ekonomiky zůstávají, ale značí zde něco zcela jiného od toho, co znamenají v pravé tržní ekonomice.

Musíme poukázat a tuto možnost, abychom zabránili zaměnění socialismu a intervencionismu. Systém tržní ekonomiky do níže se zasahuje nebo intervencionismu se odlišuje od socialismu tím základním faktem, že je pořád tržní ekonomikou. Vládní autorita usiluje o vliv na trh pomocí intervence své donucující moci, ale nechce eliminovat trh zcela. Přeje si, aby se výroba a spotřeba rozvinula podél linií, které jsou jiné od těch linií, které předepisuje trh bez státních zásahů a chce dosáhnout tohoto cíle tím, že zasahuje do pracujícího trhu, rozkazy, příkazy a zákazy, pro jejichž vynucení je připraven mocenský a donucovací aparát. Ale, to jsou izolované intervence; nekombinující se do kompletně integrovaného systému, který reguluje všechny ceny, mzdy a úrokové míry, a který tak dává směřování výroby a spotřeby do rukou vládní autority.

Není úkolem této eseje vznášet otázku stran toho, zda je socialistická ekonomika vhodná. Předmětem naší analýzy je intervencionismus, ne socialismus. Proto jen mimochodem

upozorňujeme, že socialismus je jako universální ekonomický systém nefunkční, protože socialistická společnost by nebyla schopna činit racionální kalkulace ohledně ekonomických záležitostí. Ekonomická kalkulace, kterou používáme v kapitalistické ekonomice, je založena na tržních cenách, které se vytvářejí na trhu všeho zboží a služeb, následně pro výrobní statky a také pro práci. Jen peněžní ceny činí možným to, aby přivedli náklady, které pramení z výdajů různých statků a rozdílného množství práce na společný jmenovatel tak, že mohou být porovnány s cenami, které byly realizovány, anebo které mohou být realizovány na trhu. Tak je možné ustavit v konkrétních číslech, pravděpodobné efekty plánovaného jednání provedeného v minulosti. V socialistické ekonomice, která nemá ceny pro výrobní faktory - nebudou žádné tržní ceny pro výrobní faktory, protože jsou všechny vlastněny státem - příležitost dělat takovéto kalkulace by tak neexistovala.

Předpokládejme pro příklad, že vláda socialistické země chce postavit dům. Dům může být postaven z cihel nebo dřeva, kamene, betonu nebo oceli. Každý z těchto způsobů nabízí, viděno z bodu pohledu vyhodnocující vlády, různé výhody, vyžaduje různé náklady na práci a materiál a vyžaduje různé doby výstavby. Kterou metodu by vlád měla vybrat? Nemůže redukovat rozdílné náklady na práci a materiály různého druhu na společný jmenovatel, a tak je nemůže srovnat. Nemůže použít ani dobu konstrukce ani dobu užívání stavby pro kalkulativní část svého rozvažování. Tak nemůže porovnat výdaje a přínosy, náklady a příjmy. Neví, zda je anebo není, toto rozhodnutí týkající se použití výrobních faktorů, racionální z bodu pohledu jejich vlastního ohodnocení spotřebitelského zboží.

Okolo poloviny 19. století pro příklad, by se taková vláda mohla zabývat návrhy na omezení chovu ovcí v Evropě a nalezení nového místa pro jejich chov v Austrálii. Nebo by mohl být proveden návrh na nahrazení koňského pohonu parní silou. Jak by se vláda chtěla dobrat toho, zda tyto anebo jiné inovace byly výhodné z ekonomického bodu pohledu?

No, říkají socialisté, ale kapitalistická kalkulace není také neomylná; kapitalisté také mohou dělat chyby. Jistě, to se dříve již stalo a stane se to opět, protože veškerá ekonomická aktivita hledí směrem do budoucnosti a budoucnost je vždy neznámá. Všechny plány se stanou marnými, když očekávání, která se týkají budoucího rozvoje, nejsou splněna. Ale tato námitka je vedle. Dnes kalkulujeme z bodu pohledu našich současných znalostí a z bodu pohledu našich současných očekávání o budoucnosti. Problém neleží v tom faktu, že se vláda může mýlit, protože může špatně posoudit budoucnost, ale spíše v její neschopnosti činit kalkulace i z bodu pohledu svých současných hodnot a očekávání. Jestliže, pro příklad, vláda přistoupí ke stavbě sanatorií pro tuberkulosní, může později zjistit, když jsou nalezeny jednodušší a efektivnější prostředky pro boj s touto nemocí, že investovala kapitál a práci nemoudře. Ale jádro problému je: Jak může vláda dnes vědět,

jak postavit takováto sanatoria tím nejekonomičtějším způsobem?

Některé železnice by nebyly kolem roku 1900 postaveny, kdyby člověk mohl předvídat v tuto dobu rozvoj silniční dopravy a letectví. Ale podnikatel, který postavil železnice, tehdy věděl, jakou má vybrat konstrukční alternativu z mnoha alternativ z bodu pohledu svých hodnocení a očekávání, která měl v daném čase a na základě tržních cen, které odrážely podnikatelská hodnocení případné poptávky (po službách železnic). Ale to je přesně to, co vláda socialistické komunity nebude znát. Bude jako kapitán loď snažící se plout na otevřené moře bez znalosti vědy anebo umění navigace.

Předpokládali jsme, že vláda se rozhodla podniknout nějaký jistý projekt. Ale i cesta k tomuto rozhodnutí vyžaduje ekonomickou kalkulaci. Rozhodnutí ve prospěch stavby elektrárny může být učiněno jen tehdy, když je zařízeno, že tento projekt neodkloní výrobní prostředky od urgentnějšího užití. Jak toto může být zjištěno bez kalkulace?

4. Kapitalistický stát a socialistický stát

V tržní ekonomice se stát soustředí sám na ochranu života, zdraví a soukromého vlastnictví svých občanů proti násilí nebo podvodu. Stát zajišťuje nejhladší fungování tržní ekonomiky vahou své donucující moci. Zdržuje se nicméně jakéhokoliv zásahu do svobody jednání lidí, kteří se zabývají výrobou a distribucí, dokud takové jednání nezahrnuje použití násilí nebo podvodu proti životu, zdraví, bezpečnosti nebo vlastnictví jiných lidí. Tento samotný fakt charakterizuje jakoukoliv komunitu tržní ekonomiky, nebo-li kapitalistickou ekonomiku.

Jestliže liberálové (3), tj. klasičtí liberálové oponují vládním zásahům do ekonomické sféry, činí tak, protože jistě cítí, že tržní ekonomika je jediným efektivním a fungujícím systémem společenské spolupráce. Jsou přesvědčeni, že žádný jiný systém by nebyl sto přinést více blahobytu a štěstí lidem. Angličtí a francouzští klasičtí liberálové a otcové ústavy Spojených států trvali na ochraně soukromého vlastnictví, ne ze sobeckých zájmů jedné vrstvy, ale spíše kvůli ochraně všech lidí, protože viděli, že bohatství národa a každého jednotlivce je nejvíce zajištěno systémem tržní ekonomiky.

Je tak naivní říci, že opravdoví klasičtí liberální obhájci soukromého vlastnictví jsou nepřáteli státu, protože chtějí vidět omezenou sféru vládní aktivity. Nejsou nepřáteli státu, ale odpůrci jak socialismu, tak intervencionismu, protože věří v nadřazenou účinnost tržní ekonomiky. Chtějí silný a dobře administrovaný stát, protože mu připisují jeden důležitý úkol: ochranu systému tržní ekonomiky.

Ještě naivnější byli prušští metafysikové, když tvrdili, že program spjatý s tržní ekonomikou

je negativní. Podporovatelé pruského totalitarismu všude viděli negativa, která jim stála v cestě za jejich touhou vytvořit více státních úřednických míst. Program obhájců tržní ekonomiky je negativní jen v tom smyslu, ve kterém je negativní každý program: Vylučuje všechny ostatní programy. Protože skuteční klasičtí liberálové jsou pozitivní ohledně soukromého vlastnictví výrobních faktorů a ohledně tržní ekonomiky, jsou nutně proti socialismu a intervencionismu.

Za socialismu jsou všechny ekonomické záležitosti odpovědností státu. Vláda dává rozkazy všem oborům produkce, tak jako armádě anebo loďstvu. Není zde žádná oblast soukromé aktivity; vše je řízeno vládou. Jednotlivec je jako chovanec sirotčince nebo trestnice. Musí dělat práci, která je mu nařízena, aby ji dělal a může spotřebovávat jen to, co mu bylo přiděleno vládou. Může číst jen ty knihy a noviny, které byly vytištěny ve vládních tiskárnách a může cestovat jen, pokud mu vláda dá prostředky pro to, aby tak mohl činit. Musí převzít povolání, které mu vláda vybrala a musí změnit svoje povolání a svoje bydliště, když vláda rozkáže. V tomto smyslu, můžeme říci, že občané socialistické komunity nejsou svobodní. (4)

5. Intervencionistický stát

Za systému tržní ekonomiky se státními zásahy, nebo-li intervencionismu jak vláda, tak podnikatelé jsou v ekonomické sféře jasně oddělnými funkčními faktory. Dualismus trhu a vládní autority existuje také v systému tržní směny se státními zásahy. V kontrastu k systému čisté tržní ekonomiky, nicméně, se vládní autorita neomezuje sama jen na to, aby zabránila narušení tržní směny. Vláda sama zasahuje izolovanými intervencemi do fungování trhu; nařizuje a zakazuje.

Intervence je izolovaným příkazem vládní autority nařízeným skrze společenský mocenský aparát; nutí podnikatele a vlastníka výrobních faktorů, aby použili tyto faktory způsobem, který je jiný od toho, co by tito udělali pod tlakem trhu. Příkaz může být nařízením anebo zákazem. Příkazy a zákazy nemusí přímo pocházet od vlády. Může se stát, že příkazy a zákazy vycházejí z různých zdrojů, a že jiné agentury dodávají mocenský aparát k vynucení příkazů. Pokud tyto skutečnosti vláda přehlíží anebo je i podporuje, potom je situace stejná jako u té, která by byla vytvořena přímo vládními rozkazy. Jestliže vláda nechce souhlasit a oponuje těmto aktivitám pomocí svého mocenského aparátu, ale bez úspěchu, je to důkazem, že jiná autorita uspěla v tom, aby ustavila v zápase sama sebe jako vládní autoritu.

Vláda má bezpochyby moc vydávat takovéto rozkazy a zákazy, a také má moc je vynutit skrze svoje policejní síly. Ale otázkou, kterou se zabýváme v tomto eseji je: Dovolují tato

opatření vládě dosáhnout cílů, o které usiluje? Nevytvářejí tyto intervence snad výsledky, které se z bodu pohledu vlády jeví jako méně žádoucí, než podmínky svobodného trhu, které chce vláda změnit?

Následkem toho se nebudeme sami zabývat otázkou toho, zda vláda je v rukou schopných anebo neschopných, ušlechtilých anebo neušlechtilých lidí. (5) I nejschopnější a nejušlechtlejší člověk může dosáhnout svého cíle jen, když používá správné prostředky.

Ani se nebude zabývat těmi zásahy ze strany vládní autority, jejichž okamžitým cílem je spotřeba. Vládní autorita může pro příklad dočasně anebo trvale zakázat spotřebiteli jíst jisté jídlo - řekněme ze zdravotních anebo náboženských důvodů. Autorita tak přejímá roli hlídače jednotlivce. Považuje jednotlivce za neschopného, aby dal pozor na svoje vlastní nejlepší zájmy; má být chráněn svým paternalistickým dohlížitelem před tím, aby utrpěl škodu.

Otázka zda by vláda měla sledovat takové cíle nebo ne je otázkou politickou, nikoliv ekonomickou. Jestliže někdo věří, že autorita je daná bohem a dává možnost jednotlivci hrát hru Prozřetelnosti, nebo pokud si někdo myslí, že autorita představuje zájmy společnosti proti konfliktním zájmům egoistických jednotlivců, člověk může shledat tento postoj jako obhajitelný. Jestliže je autorita chytřejší, než její poddaní s omezenou inteligencí, jestliže ví lépe, co podporuje štěstí jednotlivce, než si sám jednatel odváží vědět, nebo jestliže se autorita cítí povolána obětovat blahobyt jednotlivce pro blahobyt celku, potom by neměla váhat, aby jednotlivci stanovila cíle pro jeho jednání.

Bylo by samozřejmě chybou věřit tomu, že poručenství autority nad jednotlivcem by zůstalo omezeno na doménu zdraví, že autorita by případně byla spokojena se zakazováním nebo omezováním použití nebezpečných látek jako je opium, morfin, možná také alkohol a nikotin, ale jinak by svoboda jednotlivce zůstala nedotčena. Když je jednou uznán ten princip, že spotřební svoboda jednotlivce musí být dozorována a omezována vládní autoritou, jak daleko bude tato kontrola rozšiřována, závisí jen na autoritě a veřejném názoru, který ji motivuje. Potom se stane logicky nemožným, aby se oponovalo tendencím, které chtějí podrobit veškerou aktivitu jednotlivce péči státu. Proč ochraňovat jen tělo od poškození zaviněného jedy a drogami? Proč také nechránit mysl a duši před nebezpečnými doktrínami a názory, které ohrožují naši věčnou spásu? Připravení jednotlivce o svobodu volby ve spotřebě logicky vede ke zrušení veškeré svobody.

Nyní se můžeme obrátit k ekonomické straně problému. Když se ekonomika zabývá problémy intervencionismu, má na mysli jen ty opatření, které primárně ovlivňují prostředky a ne cíle jednání. A nemá žádný jiný standard pomoci, kterého může posuzovat opatření, než to zda jsou anebo nejsou schopna dosáhnout cílů, o které vládní autorita

usiluje. Skutečnost, že autorita je v pozici sto omezit svobodu spotřebovat pro jednotlivce, a tak změnit tržní data, leží mimo rozsah ekonomické diskuse.

Z tohoto důvodu se nezabýváme sami opatřeními autority, které přímo cílí na směřování spotřeby, které vlastně také dosahují svého cíle bez ovlivňování jiných polí činnosti. My akceptujeme jednání spotřebitelů na trhu a nezvažujeme do jakého rozsahu je toto jednání ovlivněno autoritou. Přijímáme hodnocení a poptávky spotřebitelů jako fakt a neptáme se, zda spotřebitelé kupují plynové masky ze své vlastní iniciativy nebo protože jim vláda nařídila takto činit, ani zda kupují méně alkoholu, protože dávají přednost jinému zboží nebo protože vláda pokutuje intoxikaci. Naším úkolem nicméně je analýza těch intervencí vládní autority, které směřují ne na spotřebitele, ale na vlastníky výrobních faktorů a na podnikatele. A my se neptáme, zda tyto intervence (zásahy) jsou obhajitelné anebo zda se shodují s našimi přáními nebo přáními spotřebitelů. My jen zkoumáme, zda tato opatření mohou dosáhnout cílů, kterých si přeje vláda dosáhnout.

6. Argument pro morální reformu

Dříve než budeme pokračovat, se jeví vhodné zvažovat doktrínu, které vyžaduje určitou pozornost, jestliže ne pro něco jiného, tak proto, že je podporována některými našimi nezasloužilejšími současníky.

Odkazujeme zde na víru, že není potřeba intervence vlády, aby se tržní ekonomika přivedla na jiné cesty, než ty, kterými je schopna se ubírat, když se do ní nezasahuje. Křesťanští sociální reformátoři a někteří zástupci eticky motivovaných sociálních reforem si myslí, že víra a morální svědomí by měli vést "dobré" lidi také v hájemství ekonomie. Pokud by všichni podnikatelé nehlédli jen na zisk a svoje sobecké individuální zájmy, ale mysleli by vždy také na svoji víru a společenské povinnosti, nařízení vlády, která přivádí věci ke správným koncům, by nebyla nutná. Neměla by být požadována reforma státu, ale spíše morální očista lidstva, návrat k Bohu a morálnímu zákonu a opuštění neřesti sobectví a egoismu. Potom, by nebylo těžké přivést soukromé vlastnictví výrobních faktorů do souladu se sociálním blahobytem. Člověk by měl osvobodit ekonomiku od zhoubných následků kapitalismu bez restrikcí svobody a iniciativy jednotlivce pomocí vládních intervencí. Člověk by měl zničit moloch kapitalismu bez toho, že ho nahradí molochem státu.

Nebudeme se zde zabývat hodnotovými soudy, které jsou v základu této doktríny. Co tito kritikové shledávají býti sporným u kapitalismu, není důležité a chyby a nepochopení, které vyložili, nepotřebují naší pozornost. My se jen zajímáme o jejich návrh vybudovat společenský řád na dvojitých základech soukromého vlastnictví výrobních prostředků a

morálního zákona, který omezuje výkon soukromého vlastnictví. Tento ideální společenský řád není prý socialismem, protože za něj jednotlivci, obzvláště podnikatelé, kapitalisté a vlastníci nejsou již více vedeni ziskovým motivem, ale svědomím. Ani se nepředpokládá, že je to intervencionismus, protože nevyžaduje vládní intervence, aby se zajistila práce ekonomického stroje.

V tržní ekonomice je jednatel svobodný ve svém jednání, co se týká rozsahu soukromého vlastnictví a trhu. Zde se počítají jen jeho hodnocení. Kdykoliv si může vybrat, jeho volby převáží. Jeho jednání je pro jiné strany na trhu, skutečností, které musí vzít do úvahy. Následky jeho jednání na trhu se odráží v ziscích anebo ztrátách; jsou jednou věcí, která vpusuje jeho jednání do stroje společenské spolupráce. Společnost neříká jednotlivci, co dělat a co nedělat; nikdo nedává rozkazy a nevyžaduje poslušnost, žádná síla není používána, mimo ochranu soukromého vlastnictví a ochranu trhu proti násilnostem. Spolupráce je výsledkem práce trhu. Ti, kteří se nevpraví sami, jak nejlépe jsou schopni do společenské spolupráce, pocítí následky své rebelie, své nedbalosti, svých chyb a omylů. Tato spolupráce nevyžaduje žádné rozkazy od vládní autority, která by říkala jednotlivcům, co dělat a co nedělat, a není zde žádná potřeba moci, která by sloužila pro vynucení takovýchto rozkazů.

Za hájemstvím soukromého vlastnictví a tržní směny leží hájemství bezprávných aktivit; zde společnost vztyčila zábrany chránící soukromé vlastnictví a trh proti násilí, podvodu a zlovlí. Zde svoboda již více nepanuje, ale panuje zde donucení. Zde není vše dovoleno, zde je nakreslena hranice mezi právním a bezprávním. Zde je připravena politická moc intervenovat. Jestliže by tomu bylo jinak, každý jednatel by měl volnost prolomit tyto zábrany právního pořádku.

Reformátoři, jejichž návrhy tu diskutujeme, chtějí ustavit dodatečné etické normy jdoucí za právní pořádek a mravní řád, které udržují a chrání soukromé vlastnictví. Touží po takovém stavu výroby a spotřeby, který je jiný od toho stavu, který vytváří trh bez vládních zásahů, na kterém není žádné omezení jednotlivců, chrání jednotlivce před porušením soukromého vlastnictví. Chtějí eliminovat síly, které vedou jednání jednotlivců v tržní ekonomice. Nazývají ziskový motiv sobeckým, egoistickým a podobně a chtějí jej nahradit jinými silami. A chtějí nahradit "výrobu pro zisk" "výrobou pro použití." Věří, že to by bylo dostatečné pro zajištění harmonické spolupráce mezi lidmi v ekonomice založené na dělbě práce tak, že by zde nebyla žádná potřeba intervencí - příkazy a zákazy - ze strany vládní autority.

Chyba tkvějící v této doktríně je ta, že selhává v tom, aby rozpoznala důležitou část sil, které odsuzuje jako nemorální hru v práci trhu. Přesně protože tržní ekonomika si nežadá

od jednotlivce nic s ohledem na použití výrobních faktorů; přesně proto, že nemusí dělat nic, co není v jeho vlastním zájmu; přesně proto, že tržní ekonomika ho akceptuje takový jaký je; a přesně proto, že jeho "egoismus" je dostatečný k tomu, aby ho sladil s celou společenskou spoluprací, jeho jednání nepotřebuje ani řízení pomocí norem ani vládní autoritu vynucující dodržování těchto norem. Pokud jednatel hledá svoje vlastní zájmy v rámci, který poskytuje soukromé vlastnictví a tržní směna, dělá vše, co od něj společnost očekává. Sledováním ziskového motivu se jeho jednání nutně stane společenským.

Snahou o nahrazení ziskového motivu, vedoucího to principu soukromého vlastnictví výrobních faktorů, tak zvanými morálními motivy, ničíme účelovost a efektivnost tržní ekonomiky. Jednoduše tím, že radíme jednotlivcům následovat hlas svědomí a nahradit egoismus altruismem, nemůžeme vytvořit rozumný společenský řád, který by nahradil tržní ekonomiku. Není dosti na tom navrhnout, že by jednotlivci neměli nakupovat za nejvyšší cenu a neměli by prodávat za nejnižší cenu. Bude nutné jít dál a ustavit pravidla chování, které by byla vodítkem pro jednotlivce při jeho činnosti.

Reformátor přemyslí, pro příklad, že podnikatel je tvrdý a sobecký, když využívá svoji převahu, aby prodával za méně, než jeho méně efektivní konkurent, a tak ho přinutí vzdát se postavení podnikatele. Ale, co by měl "altruistický" podnikatel udělat? Neměl by nikdy prodávat pod cenami žádného ze svých konkurentů? Nebo by měl za jistých podmínek právo prodávat za méně, než jeho konkurenti?

Reformátor přemýšlí také: Podnikatel je tvrdý a sobecký, když využívá výhody tržních podmínek a odmítá prodat statky tak levně, aby je učinil dostupnými pro chudé, kteří si je nemohou dovolat za převládajících vysokých cen. Co se předpokládá, že udělá "dobrý" podnikatel? Rozdá svoje statky? Jakmile si řekne o nějakou cenu za ně, jedno jak nízkou, vždy zde bude poptávka, která nebude uspokojena. Kterého potencionálního kupujícího je podnikatel oprávněn vyloučit z nákupu statků tím, že bude trvat na jisté ceně?

Nemusíme zde analyzovat detailně následky odchylek od tržních cen. Pokud není prodávajícímu povoleno prodávat za méně, než prodává jeho méně efektivní konkurent, minimálně část nabídky nebude prodána. Jestliže v zájmu chudých, se předpokládá, že prodá pod tržní cenou, jeho zásoba nebude dostatečná, aby uspokojila ty, kdož jsou ochotni zaplatit nízkou cenu. Více toho řekneme o tomto problému v naší analýze zásahů do cenové struktury.⁽⁶⁾ Zde si jen přejeme zdůraznit to, že není dostatečné jen říci podnikatelovi, že by neměl být veden trhem. Museli bychom mu říci, co má dělat. Museli bychom mu říci, jak daleko zajít ve svých cenových ústupcích a požadované ceně. Jestliže ziskový motiv nebude již více určovat, co a v jakém množství má podnikatel vyrábět, musíme mu dát určité příkazy, které bude muset poslechnout. To znamená, že jeho jednání musí být

vedeno tím typem příkazů, které reformátoři činí zbytečnými tím, že apelují na svědomí, morálku a bratrskou lásku.

Pokud mluvíme o "spravedlivých" cenách a "férových" mzdách, musíme si pamatovat, že jediný standard, pomocí kterého můžeme zajistit spravedlnost a férovost cen a mezd je jejich slučitelnost s ideálem společenského řádu. Pokud je tento ideál hledán mimo tržní ekonomiku, potom nemůže být realizován jen nabádáním jednotlivce, aby byl "spravedlivý" při svém jednání. Je nutné určit, co je spravedlivé nebo nespravedlivé v každém jednotlivém případě. Navíc, ustavená pravidla musí přesně regulovat všechny možné případy a musí být pověřena agentura, která bude tyto normy věrohodně interpretovat, vynucovat je, a také je doplňovat a modifikovat, kdykoliv to bude nutné. Není důležité, zda tato autorita je světským státem anebo teokratickou vládou.

Reformátoři směřují své volání po opuštění egoismu ve prospěch altruismu podnikatelům a vlastníkům, někdy pracujícím. Ale rozhodujícím faktorem v tržní ekonomice jsou spotřebitelé. Ti určují postoje, které převezmou podnikatelé a majitelé. Tak toto volání by mělo být adresováno spotřebitelům. Reformátoři by měli zajistit, aby se spotřebitelé zřekli lepších a levnějších statků, a tak ochránili méně úspěšné výrobce. Spotřebitelé by měli bojkotovat ty statky, jejichž prodej ohrožuje pokračování podmínek, které se jeví jako sociálně žádoucí. A spotřebitelé by museli uvalit na sebe samotné omezení ve svých nákupech tak, aby umožnili svým méně zámožným spoluobčanům nákup. Jestliže reformátoři očekávají tento postoj od spotřebitele, potom by mu měli říci jak, kde a co by měl nakupovat a za jaké ceny. Navíc by museli přijmout opatření, která by donutila spotřebitele, který by nenásledoval tato doporučení k poslušnosti. Ale potom by reformátoři dělali přesně to, co čemu se chtěli vyhnout, jmenovitě, by museli regulovat ekonomiku určitými příkazy a penalizovat neposlušnosti takovýchto příkazů.

1. Zásahy pomocí restriktivních opatření

1. Charakter restriktivních opatření

Restriktivní opatření provedená autoritou, jsou ta opatření, jejichž záměrem je přímo a primárně odchýlit produkci, v nejširším slova smyslu, včetně obchodu a dopravy, od použití, kterých by bylo jinak dosaženo v neregulované ekonomice. Každý zásah odklání produkci od kanálů, které předepsal trh. Zvláštní charakteristika restriktivních opatření, leží v té skutečnosti, že odklon produkce je nutným, a nikoliv nezamýšleným výsledkem zásahů, a že odklon produkce je přesně to, co státní autorita usiluje provést pomocí této aktivity.

Každý zásah má také nutný efekt na odklonění spotřeby od způsobu, který by byl vybrán v neregulované ekonomice. Restriktivní opatření není v tomto ohledu výjimkou. Ale odklon spotřeby není cílem, o který tvůrci opatření usilovali; oni chtěli ovlivnit produkci. Skutečnost, že tato opatření rovněž ovlivňují spotřebu, se jim zdá, jako dodatečný důsledek, který vůbec nechtěli nebo který akceptují jako důsledek, který je nevyhnutelný.

Pomocí restriktivních opatření vládní autority zakazují výrobu jistých statků anebo zakazují přejímání jistých metod výroby nebo činí výrobu pomocí takových metod těžší a dražší. Autority tak eliminují, některé z prostředků, které jsou dostupné pro uspokojení lidských potřeb. Efektem zásahu je to, že lidé zjistí, že se sami nachází v pozici, ve které mohou použít svoje znalosti a schopnosti, své úsilí a materiálové zdroje méně efektivním způsobem. Taková opatření učiní lidi chudšími.

I přes všechny pokusy zneplatnit tento argument, zůstává tato skutečnost nesporná. Na trhu bez zásahů ze strany autority státu, pracují síly, které mají tendenci směřovat všechny výrobní faktory do použití, ve kterém jsou tyto nejvíce přínosné pro uspokojení lidských potřeb. Když státní autorita zasáhne do tohoto procesu ve snaze navodit jiné použití výrobních faktorů, může jen zmenšit nabídku, nemůže ji vylepšit. To bylo prokázáno výborným a nevyvratitelným způsobem pro nejdůležitější skupinu restriktivních opatření pomocí rozsáhlé diskuse zabývající se ekonomickými důsledky bariér mezinárodního obchodu. Zdá se zbytečným dodávat něco k tomuto učení klasické školy politické ekonomie.

2. Náklady a přínosy restriktivních opatření

Člověk může být toho názoru, že nevýhody, které restriktivní opatření zavíní tím, že sníží produktivitu, a tak sníží nabídku, jsou vyváženy výhodami na jiných polích. Státní autority mohou tvrdit, pro příklad, že zachování skupiny méně výkonných výrobců je natolik důležité, že výsledné snížení spotřeby se jeví jako docela obhájitelné. Může považovat za obhájitelné to, že učiní chléb dražším pro masu lidí tak, že vlastníci méně úrodných farem mohou dosáhnout vyšších výnosů. Autorita také může považovat za státnický ten zákaz, který zakazuje zavádění jistých strojů ve snaze ochránit podnikání, která si nemohou dovolit takovéto stroje, před lépe vybaveným byznysem. Zákazem obchodních domů, obchodních řetězců a podobných forem organizací, může státní autorita učinit možným to, že maloobchodní prodejci můžou zůstat (uměle) konkurenceschopní, ačkoliv tím trpí zájmy spotřebitelů.

Pokud jsou taková opatření podnikána za plného poznání jejich důsledků, jestliže si je autorita plně vědoma toho, co dělá a jakých výsledků dosáhne, člověk může toto jednání odsoudit, jen pokud neschvaluje cíle, ke kterému toto jednání směřuje. Ale člověk nemůže považovat toto jednání autority jako protikladné k účelům a nemůže ho považovat za nesmyslné. Z pohledu jeho cílů a účelů, se toto jednání jeví býti správným. Ve snaze učinit farmáře bohatšími, chce toto jednání uvalit břemeno na nákupy spotřebitelů chleba. Ve snaze provést tento úkon, vybere řádná opatření, když uvalí ochranná cla anebo zakáže dovoz obilí a mouky.

Všichni víme, že tyto věci jsou předváděny veřejnosti v jiném světle. Úspěšně bylo usilováno o to přesvědčit veřejné mínění o tom, že celní bariéry neomezují nabídku, ale spíše ji zvyšují. Ochrana malých řemeslníků proti konkurenci "velkého byznysu," ochrana malých obchodníků proti konkurenci obchodních domů a řetězců, byla představována jakožto opatření stran veřejného blahobytu a jako služba ochrany spotřebitelů před vykořisťováním. To byl jediný způsob, jak získat příznivý poměr k politice, jejíž samotný základ leží v udělování privilegií a výhod zájmovým skupinám na účet jiných skupin v komunitě.

3. Restriktivní opatření jako privilegium

Věří se, že politika restriktivních opatření je politikou, která dává přednost výrobcům, zatímco politika, která nechce poškodit činnost tržního procesu je považována za politiku dávající přednost spotřebitelům. Obhájci první politiky ji obhajují tím, že poukazují na to, co není cílem politiky, kterou státní autorita sleduje, přínos jen pro ty, kdož spotřebovávají výrobky úsilí jiných lidí; spíše by autorita měla sloužit člověku, který je aktivně zapojen do výroby. Ale v systému založeném na dělbě práce, jsou všichni jak výrobci, tak spotřebiteli. Nejsou zde žádní spotřebitelé, jejichž příjem by neplynul z výroby. Spotřebitel je buď podnikatelem, vlastníkem výrobního faktoru nebo pracujícím. Nebo je, jakožto třeba člen rodiny, podporován podnikatelem, vlastníkem výrobního faktoru nebo pracujícím. Každý výrobce, na druhou stranu, je nutně také spotřebitelem. Je naivní tvrdit, že jednotlivé opatření nebo jednotlivá politika by ochránila zájmy výrobců proti zájmům spotřebitelů. Jediné prohlášení, které může být řádně prohlašováno, je to prohlášení, že téměř jakékoliv restriktivní opatření (1) přináší výhody omezené skupině lidí, zatímco nepříznivě zasahuje jiné lidi nebo přinejmenším většinu jiných. Intervence, tak mohou být považovány za privilegia, která jsou dávaná někomu na náklady druhých.

Privilegia znamenají výhody pro ty, co je obdrží a poškozují pozici jiných členů systému. Jestliže z privilegií má výhodu jen omezené množství osob, plní své účely; mají z nich

výnos na náklady jiných, kteří nejsou takto protěžováni. Jestliže, nicméně mají všichni stejné přínosy, potom systém privilegií se stává nesmyslným. Jakmile z ochranných cel mají přínos jen někteří výrobci nebo různé skupiny výrobců různého rozsahu, potom jsou tito výrobci privilegovaní. Ale, jestliže jsou výrobci rovnoměrně chráněni, potom se tato politika stane sama sebe porážející. Nikdo nezískává, ale všichni trátí.

4. Restriktivní opatření jako výdaje

Člověk může považovat nějaká restriktivní opatření za obhajitelná, jestliže je někdo považuje za součást politiky veřejných výdajů, spíše než jako prostředek mající za cíl výrobu a nabídku. Jestliže z důvodu lásky k přírodě anebo kvůli vědeckým účelům, chceme zachovat kousek půdy v jeho přirozeném stavu, jakožto národní park, a tak ho chceme držet mimo všechny produktivní použití, mohli bychom očekávat všeobecný souhlas, dokud držíme tyto plány v rámci limitů veřejného rozpočtu. Potom můžeme shledat, že je vhodné nevalit břemeno těchto výdajů na vlastníky této půdy, ale distribuovat ho mezi občany pomocí koupě půdy spíše, než jejím vyvlastněním. To, ale není pro naši analýzu důležité. Rozhodující je ten fakt, že zvažujeme tento návrh z pohledu výdajů, ne z pohledu výroby.

To je jediný správný pohled, který můžeme předpokládat s ohledem na restriktivní opatření. Restriktivní opatření, jejichž jediným možným důsledkem může být omezení nabídky, by neměla být považována za opatření podporující produkci. Tato opatření fungují v případě spotřeby, nikoliv produkce/výroby. Restriktivní opatření nemohou nikdy přivodit ekonomickou efektivnost, nikdy systém výroby statků a vylepšení stavu nabídky. Někdo může mít jiný názor, co se týká smysluplnosti ochrany pruských junkerů pomocí cel na dovoz obilí proti konkurenci kanadských farmářů, kteří pěstují obilí na úrodnější půdě. Ale, pokud obhajujeme cla na ochranu výrobců pruského obilí, nedoporučujeme tím opatření na podporu zvětšení nabídky obilí, ale opatření vytvořené na to, aby pomohlo vlastníkům německé půdy na náklady německých spotřebitelů obilí. Nikdy není možné založit ekonomický systém na takovýchto privilegiích; takováto opatření mohou být placena jakožto výdaje z prostředků, které jsou získány jiným způsobem. Když francouzský král Ludvík XIV. udělil jednomu ze svých oblíbenců výnosný úřad z veřejných příjmů, byl tento akt utrácením; nebyl ekonomickou politikou. Skutečnost, že restriktivní opatření si nezasluhují jinou pozornost než podobná královská privilegia, je zamlžen technikou, jakou jsou tato opatření prováděna. Ale to nemění jejich základní charakteristiku. Zda jsou takové výdaje obhájitelné anebo nejsou, není záležitostí ekonomického hodnocení; ani králové ancien régime neposkytovali výnosné prebendy vždy jen neschopným mužům.

Jsou zde bez diskuse případy, při kterých se restriktivní opatření jeví obhájitelné většině nebo všem občanům. Ale všechny restriktivní opatření jsou v zásadě výdaji. Zmenšují nabídku výrobních faktorů dostupných pro zajištění nabídky statků. Následkem toho by odporovalo logice představovat tržní ekonomiku, která je narušována takovými restriktivními opatřeními, jako zvláštní systém společenské kooperace, který je jiný než tržní ekonomika bez zásahů. Musíme považovat restriktivní opatření jakožto politiku výdajů, ne jako prostředek pro zvýšení nabídky výrobních statků.

Když rozpoznáme charakter restriktivních opatření a odmítneme to, abychom byli zmýleni naivní snahou obhájit je, jakožto „podporu blahobytu“ nebo i „podporu výroby,“ objevíme, že cílů těchto opatření by mělo být dosaženo levněji pomocí přímých dotací z veřejných fondů. Jestliže nezabráníme výrobcům v dosažení nejvyššího možného výnosu z dostupných výrobních zdrojů, nebudeme poškozovat produktivitu ekonomiky a budeme v lepší pozici s to získat z rostoucího blahobytu prostředky nutné pro dotování těch, kterým toužíme udělit privilegium.

II. Zásahy pomocí cenové kontroly

1. Alternativy: legislativa versus ekonomické zákony

Opatření pro cenovou kontrolu jsou přímo nařízena jakožto pevné ceny, mzdy a úrokové míry na úroveň, která jsou rozdílné od těch, která převažuje na trhu bez vládních zásahů. Státní autorita anebo zájmová skupina výslovně nebo mlčky pověří autoritu mocí stanovit pevné ceny, jakožto maximální ceny nebo minimální ceny. Policejní moc je potom použita k vynucení těchto nařízení.

Cíl, který stojí za takovými zásahy do cenové struktury trhu, je buď dát privilegium prodejci (v případě minimálních mezd) anebo dát privilegium kupujícímu (v případě maximálních cen). Minimální cena by měla umožnit prodávajícímu dosáhnout lepší ceny za zboží, které nabízí; maximální cena by měla dovolit kupujícímu získat dané statky, po kterých touží za nižší cenu. Závisí na politických podmínkách, které skupině bude autorita dávat přednost. Leckdy byly stanoveny maximální ceny, leckdy minimální ceny; leckdy maximální mzdy, leckdy minimální mzdy. Jen pro úrokové míry byly stanoveny jen maximální ceny a nikdy minimální ceny. Politický prospěch vždycky požadoval sledování takového kurzu.

Z kontroverzí nad vládními regulacemi cen, mezd a úrokové míry se vyvinula věda politická ekonomie. Po stovky, a i tisíce let se státní autority pokoušely ovlivnit ceny skrze použití svého mocenského aparátu. Uvalily nejtvrďší tresty na ty, kdož odmítali poslouchat jejich příkazy. Bezpočet životů byl ztracen v těchto zápasech. Na žádném jiném poli politické síly nevykazovaly větší horlivost v používání své moci, a v žádném jiném případě mstivost autorit nenašla takovou nadšenou podporu mas. A i přesto tyto pokusy selhaly při dosahování svých cílů. Vysvětlení těchto selhání, které se nalézají ve filosofii, teologii, politice a historických spisech, přesně odráží názory autorit a mas. Tvrdilo se, že lidská bytost je egoistická a špatného charakteru, a že autority byly příliš slabé a příliš se zdráhaly použít sílu; co bylo požadováno, byli tvrdí a bezohlední vládci.

Zjištění pravdy mělo svůj původ v pozorování důsledků takovýchto opatření v úzce omezeném poli jejich aplikace. Mezi opatřeními, které regulují ceny, obzvláštní důležitost je přikládána pokusům vládní autority udělit znehodnoceným mincím stejnou hodnotu jako mincím s plným kovovým obsahem a zajistit pevný směnný poměr mezi drahými kovy zlata a stříbra a později mezi kovovými penězi a znehodnocenými papírovými penězi. Důvod, který zavinil selhání všech takovýchto pokusů, byl brzy rozpoznán a byl formulován do podoby zákona označeného jménem sira Thomase Greshama (1518/1519-1579). Od těchto raných počátků byla ještě dlouhá cesta k velkým objevům skotských a anglických filosofů 18. věku, že trh následuje jisté zákonitosti, které váží všechny tržní fenomény do nezbytných vztahů.

Objevení nevyhnutelných zákonů trhu a směny bylo jedním z velkých úspěchů lidské mysli. Položilo to základní kámen pro rozvoj klasické liberální sociologie a umožnilo to vzestup klasického liberalismu, a tak přineslo naši moderní kulturu a ekonomiku. Vydělalo to cestu velkým technologickým úspěchům naší doby. Bylo to ve stejném čase počátečním bodem pro systematickou vědu o lidském jednání, tj. ekonomii.

Předvědecká mysl rozlišovala mezi dobrým a špatným, spravedlivým a nespravedlivým v lidském jednání. Věřila, že lidské chování může být hodnoceno a souzeno pomocí ustavených standardů heteronomního morálního práva. To učilo, že lidské jednání je volné ve smyslu toho, že není předmětem vrozených zákonů lidského jednání. Člověk mohl, tvrdilo se, jednat morálně; pokud by jednal jinak, Bůh by ho mohl potrestat po jeho smrti, jestliže ne už za jeho života; lidské jednání nemělo žádné jiné následky. Tak, zde nemusely být žádné omezení stran toho, co by mohla autorita dělat, dokud se nedostala do konfliktu se silnější mocí. Suverénní autorita je svobodná v tom, aby provozovala svoji moc, která

nepřekročí hranice jejího teritoria, ve kterém je suverénní; může vykonat vše, po čem touží. Jsou zde fyzikální zákony, které nemohou být změněny; ale v sociální sféře, zde nejsou žádné jiné limity toho, co může býti učiněno.

Věda politická ekonomie začala s rozpoznáváním toho, že zde ještě existují nějaké omezení suverenity těch, co jsou u moci. Ekonom se díval za stát a jeho mocenský aparát a objevil, že lidská společnost je výsledkem lidské kooperace. Objevil, že v království společenské spolupráce převládají zákony, které není stát schopen změnit. Rozpoznal, že tržní proces, který je výsledkem těchto zákonů, určuje ceny, a že systém tržních cen poskytuje základ pro lidskou spolupráci. Ceny se již více nejeví, jakožto výsledek arbitrárního postoje jednotlivců, kterýžto je závislý na jejich smyslu pro spravedlnost, ale jsou rozpoznány, jakožto nutný a jednoznačný výsledek souhry tržních sil. Není možné změnit tyto ceny – „přirozené“ ceny – bez toho, abychom předtím změnili data. Každá odchylka od „přirozeného“ stavu uvolňuje síly, které mají tendenci vrátit ceny nazpět do „přirozené“ pozice.

Tento názor je přímo protichůdný k víře, že státní autorita může měnit libovolně ceny svými příkazy, zákazy a tresty. Jestliže jsou ceny určeny strukturou dat, jestliže jsou součástí procesu, který ovlivňuje společenskou spolupráci, a který podřizuje aktivity všech jednotlivců uspokojení potřeb všech členů společnosti, potom nějaká arbitrární změna cen, která je nezávislá na změnách v datech, musí nutně vytvořit poruchy ve společenské kooperaci. Je pravdou, že silná a rozhodná vláda může vydávat příkazy ohledně cen a může krutě trestat sama ty, co je neposlouchají. Ale nedosáhne se tak cílů, kterých tato vláda chtěla dosáhnout skrze cenové příkazy. Její intervence je jedním z dat na trhu, která vytváří důsledky podle nevyhnutelných zákonů trhu. Je extrémně pochybné, zda vláda bude potěšena těmito dopady a je extrémně pochybné, zda je vláda nebude považovat, když se objeví, za méně žádoucí, než podmínky, které chtěla změnit. V každém případě tato opatření nedosáhnou toho, čeho státní autorita chtěla dosáhnout. Cenové intervence jsou z bodu pohledu státní autority, která je iniciuje, neefektivní a neúčinné, ale naopak vůči svým účelům jsou škodlivé, a tak nelogické.

Kdokoliv se pokouší vyvrátit logiku těchto závěrů, popírá možnost analýzy na poli ekonomie. Potom by zde nebyla žádná taková věc jako ekonomie a vše, co bylo napsáno o ekonomických záležitostech, by bylo nesmyslné. Jestliže ceny mohou být ustaveny pevně státními autoritami bez vytvoření reakcí v trhu, které jsou protichůdné k záměrům autority, potom je marné se pokoušet o vysvětlení cen na základě tržních sil. Samotný základ takového vysvětlování tržních sil leží v předpokladu, že každé konstelace trhu má

odpovídající cenovou strukturu, a že na trhu působí síly, které mají tendenci tuto – „přirozenou“ – strukturu cen opravit, pokud je tato narušena.

Ve své obhajobě cenové kontroly, zástupci historické školy politické ekonomie a dnes institucionalisté to odůvodňovali ze svého úhlu pohledu dosti logicky, protože oni neuznávali ekonomickou teorii. Pro ně je ekonomie jen agregátem příkazů a opatření vládní autority. Nelogický je nicméně argument těch, kteří na jednu stranu studují problémy trhu pomocí metod teoretické analýzy, ale na druhou stranu odmítají připustit, že opatření na kontrolu cen nutně vytvářejí výsledky, které jdou proti jejich účelu.

Jedinými alternativami je legislativa a ekonomické zákony. Ceny jsou buď arbitrárně určené jednotlivci na trhu a můžou tak býti svedeny příkazy vládní autority požadovaným směrem; nebo jsou ceny určeny tržními silami všeobecně nazývanými nabídka a poptávka a intervence vládní autority ovlivňuje trh jako jeden z mnoha faktorů. Není zde žádný možný kompromis mezi těmito dvěma body pohledu.

2. Reakce trhu

Opatření pro regulaci cen paralyzují práci trhu. Ničí trh. Připraví tržní ekonomiku o její kormidlující sílu a učiní ji nefunkční. Cenová struktura trhu je charakterizovaná její tendencí vyrovnávat nabídku a poptávku. Jestliže se státní autorita pokouší ustavit pevnou cenu, která se liší od tržní ceny, tato situace nemůže přetrvat. V případě maximálních cen, jsou zde potencionální kupující, kteří nemohou nakoupit, ačkoliv jsou připraveni zaplatit cenu ustavenou autoritou nebo i zaplatit cenu vyšší. Nebo zde jsou – v případě minimálních cen – potencionální prodávající, kteří nemůžou najít kupce, ačkoliv jsou ochotní prodat za cenu ustavenou autoritami nebo i za cenu nižší. Cena není již déle prostředkem segregace potencionálních kupujících a prodávajících, kteří můžou koupit nebo prodat, od těch, kteří nemohou. Na scénu musí přijít jiný systém výběru. Může býti, že jen ti, co přijdou první nebo ti, co zastávají díky určitým okolnostem (osobní kontakty, pro příklad) privilegovanou pozici, budou ve skutečnosti nakupovat nebo prodávat. Ale také může být, že vládní autorita samotná převezme regulaci distribuce dostupné nabídky mezi spotřebitele. V každém případě trh není již více schopen distribuovat dostupné zásoby spotřebitelům. Jestliže se máme vyhnout chaotickým podmínkám, a jestliže zde není žádná šance ani žádná síla, na kterou se dá spolehnout při rozhodování o distribuci, musí se státní autorita ujmout tohoto úkolu pomocí nějakého přidělového systému.

Ale trh se nezabývá jen distribucí daného množství spotřebních statků. Jeho nejpřednější úkol spočívá v řízení produkce. Směřuje výrobní faktory do těch použití, ve kterých tyto slouží nejdůležitějším potřebám. Jestliže jsou pouze ustaveny maximální ceny pod ideálními tržními cenami pro jisté spotřební zboží, bez toho, aby se ve stejný čas regulovaly ceny také pro komplementární výrobní faktory, potom ty výrobní faktory, které nejsou zcela specializované, budou použity ve větším rozsahu ve výrobě jiného spotřebního zboží, které není zasaženo ustavením pevných cen. Výroba tak bude odkloněna od statků, které jsou nejnaléhavěji požadovány spotřebiteli, ale které jsou ovlivněny ustavením pevných cen a bude směřovat do výroby jiných statků, které jsou z hlediska spotřebitelů méně důležité, ale na které se nevztahují regulace. Bylo-li záměrem státních autorit, aby učinily statky, které byly podrobeny ustavení o pevných cenách, snadněji dostupnými pomocí stanovení maximálních cen, potom toto opatření selže. Jejich výroba tak buď bude omezena anebo bude zcela zastavena. Současné pevné stanovení cen pro komplementární statky by nemělo výrazný dopad, pokud nejsou všechny komplementární statky tak specializovaného charakteru, že by mohly být použity jen pro výrobu tohoto jednoho statku. Protože práce nemá tento vysoce specializovaný charakter, můžeme ji při našem rozvažování pominout. Jestliže autorita není ochotná akceptovat tu skutečnost, že výsledkem opatření, které by učinilo statek levnějším je to, že nabídka takového statku se zcela zmizí, potom se vládní autorita nemůže sama omezit na takovouto intervenci, které ovlivňují jen ceny všech statků a služeb nutných pro takovou výrobu. Musí to jít dále a zabránit kapitálu, práci a podnikatelským aktivitám, aby opustili toto odvětví výroby. Musí být zafixovány ceny všeho zboží a služeb a také úrokových měr. A musí se vydávat specifické příkazy co a jaké zboží a služby by se měly vyrábět, a za jaké ceny a komu by měli být prodávány.

Izolované opatření cenové kontroly selhává při fungování tržní ekonomiky v dosažení svého účelu, o který jeho tvůrci usilovali; je to – z bodu pohledu jeho tvůrců – nejen neužitečné, ale také v protikladu k účelu, protože to zvýší „zlo“, kterému bylo zamýšleno se vyhnout. Předtím, než byla zvedena cenová kontrola, byl statek dle názoru autority příliš drahý; nyní mizí z trhu. Ale tento efekt nebyl autoritou, která chtěla jen učinit tento statek pro spotřebitele levnější, zamýšlen. Naopak, z jejího bodu pohledu, musíme považovat nedostatek statku, jeho nedostupnost za větší zlo; vládní autorita měla za cíl zvýšit nabídku, ne snížit nabídku. Můžeme říci, že izolované opatření cenové kontroly, které je založeno na takovýchto opatření je protikladné ke svému účelu a je marné.

Jestliže není státní autorita ochotná napravit zlo vytvořené takovou izolovanou intervencí, tím, že opatření cenové kontroly zruší, potom musí být tento první krok následován dalšími

opatřeními. Další příkazy musí být přidány k původnímu rozkazu, který nepovoloval vyšší ceny, než ty nadekretované – příkaz prodat celou nabídku, instrukce komu prodávat a v jakém množství mohou být tyto prodeje činěny, opatření cenové kontroly komplementárních statků (1), mzdové sazby a povinnou práci pro pracující a ustavení výše úroků a konečně příkazy vyrábět a instrukce k vybrání investičních příležitostí pro vlastníky výrobních faktorů. Tyto regulace nemůžou být omezeny jen na jedno nebo několik odvětví výroby, ale musí být rozšířeny tak, aby pokryly všechnu výrobu. Musí nutně regulovat ceny všech komodit, všech mezd a jednání všech podnikatelů, kapitalistů, majitelů půdy a pracujících. Ale to znamená, že usměrňování vší výroby a distribuce je vloženo do rukou vládní autority. Tržní ekonomika se, záměrně nebo nezáměrně, přeměňuje v socialistickou ekonomiku.

Jsou zde jen dvě situace, ve kterých opatření cenové kontroly může být použito efektivně v úzce vymezené oblasti: 1. Opatření cenové kontroly vede k omezení výroby, protože činí pro mezní výrobce nemožným to, aby vyráběly beze ztrát. Nespecializované výrobní faktory jsou převedeny do jiných odvětví výroby. Vysoce specializované výrobní faktory, které za tržních cen byly používány do rozsahu, který byl povolen příležitostmi pro alternativní použití nespecializovaných komplementárních faktorů, budou nyní používány v menším rozsahu; část z nich nebude využita. Ale jestliže množství vysoce specializovaných faktorů je tak omezené, že jsou zcela použity pro výrobu v podmínkách, kdy převládají tržní ceny, potom je zde jistá širší pole pro příkazy autority, které snižují ceny. Ustavení pevných cen nezpříčiní omezení výroby, dokud zcela nepohltí rentu mezních výrobců. Intervence, která nejde za tento limit, nesnižuje nabídku. Ale, jak intervence zvyšuje poptávku, vytváří špatné přizpůsobení mezi nabídkou a poptávkou, které vede k chaotickým podmínkám, dokud samotná vládní autorita neučiní opatření pro rozdělování výrobků mezi možnými kupujícími.

Jako příklad: Autorita může určit maximální cenu nájmu za byty a za obchodní prostory ve středech měst. Jestliže autorita nejde tak daleko, aby učinila zemědělské využití půdy pro její vlastníky preferovanějším, tak tato aktivita nesníží nabídku bytů a obchodů. (2) Ale cena ustavená autoritou povede k tomu, že poptávka bude převyšovat nabídku dostupných bytů a obchodů. Jak vládní autorita přidělí toto omezené množství bytů a obchodů mezi ty, co jsou ochotní platit pevně ustavené nájemy, není podstatné. Bez ohledu na to, jaká je distribuce, výsledek bude ten, že nájem je sebrán vlastníkům půdy a dán nájemcům. Autorita vezme bohatství od několika jednotlivců a dát je jiným.

Druhá situace, při které opatření cenové kontroly může být použito v určitém stupni efektivnosti, se nabízí u monopolních cen. Opatření cenové kontroly může uspět v případě monopolní ceny, pokud není jejím záměrem snížit cenu dolů pod bod, ve kterém by byla konkurenční cena na nemonopolním, neomezovaném trhu. V případě monopolních cen ustavených mezinárodním kartelem producentů mědi, světová (nebo mezinárodní) autorita může úspěšně vynutit cenovou kontrolu, která přivede cenu mědi dolů do bodu, ve kterém by byla prodávána za konkurence mezi několika producenty. Samozřejmě, to stejné platí i v případě institucionálního monopolu. Pokud intervence státních autorit může vytvořit nutné podmínky pro monopolní ceny, potom jiný dekret je může opět zrušit. Jestliže udělení patentového práva nějakému vynálezci bylo uděleno tak, že se tento ocitl v takové pozici, že může žádat monopolní ceny, potom autorita může také odebrat dříve udělené privilegium tím, že ustaví pevnou cenu pro patentované zboží, což by jinak bylo možné jen za konkurence. Tak byla pevná cena efektivní v čase cechů, jejichž cílem bylo dosažení monopolní ceny. Tak může být také efektivní proti kartelům, které byly vytvořeny cly.

Státní autority rády hodnotí dopady svých aktivit optimisticky. Jestliže pevně ustavená cena má dopad na to, že statky nižší kvality nahradí zboží vyšší kvality, autorita je příliš rychle hotova s tím, že popře rozdíl v kvalitě a trvá na iluzi, že její intervence měla požadovaný efekt. V čase a dočasně může být dosaženo malého, ale velmi drahého úspěchu. Výrobci statků zasažení ustavením cen mohou dát přednost tomu, že ponesou ztráty po jistý čas, než aby podstoupili nová rizika; mohou se obávat pro příklad toho, že jejich továrny budou vyloupeny poštvanými masami bez dostupné adekvátní vládní ochrany. (A) V takovém případě cenová kontrola vede ke spotřebě kapitálu, a tak nepřímo a následně ke zhoršení nabídky výrobků.

Mimo tyto dvě zmíněné výjimky není opatření cenové kontroly řádným prostředkem pro státní autoritu, jak řídit tržní ekonomiku požadovanými směry. Tržní síly se ukazují být silnější než moc autority. Autorita musí čelit alternativám, buď přijmout zákon trhu tak, jak stojí nebo se pokusit nahradit trh a tržní ekonomiku systémem bez trhu, tj. socialismem.

3. Minimální mzdy a nezaměstnanost

Největší praktický význam mezi opatřeními politiky mají mzdové tarify určené odbory. V některých zemích byly míry minimální mzdy ustaveny přímou vládní akcí. Vlády jiných zemí zasahovaly do mezd nepřímo pomocí toho, že svolily k použití aktivního tlaku odborů a jejich členů proti podnikatelům a těm, kteří jsou ochotní pracovat, těm, kteří se nepodřizují jejich mzdovým nařízením. Autoritativně ustavené mzdové sazby mají

tendenci zavinit trvalou nezaměstnanost pozoruhodné části pracovní síly. Zde opět vláda obvykle intervenuje tím, že poskytuje dávky v nezaměstnanosti.

Když mluvíme o mzdách, máme vždy na mysli reálné mzdy, ne nominální mzdy. Je zřejmé, že změna v kupní síle peněžní jednotky musí být následována, dříve nebo později, změnou v nominální sazbě mezd. Ekonomové si byli vždy plně vědomi toho, že mzdy jsou také tržním fenoménem, a že zde jsou síly, které působí na trhu, a které pokud jsou mzdy odchýleny od tržních mezd, mají tendenci přivést mzdy zpět k bodu, který odpovídá tržním poměrům. Jestliže mzdy spadnou pod bod předepsaný trhem, potom konkurence podnikatelů, kteří hledají pracovníky, je opět přivede k růstu. Pokud mzdy vzrostou nad tržní úroveň, část poptávky po práci bude eliminována a tlak těch, co se stanou nezaměstnaní, povede opět k poklesu mezd. I Karel Marx a marxisté vždy tvrdili, že je pro odbory nemožné zvýšit mzdy pracujících trvale nad úroveň ustavenou tržními podmínkami. Obhájci odborového hnutí na tento argument nikdy neodpověděli. Jen odsuzovali ekonomii jakožto „chmurnou vědu.“

Popírat to, že nárůst mzdy nad bod předepsaný tržními podmínkami musí nutně vést k omezení počtu zaměstnaných pracovníků je rovnocenný tvrzení, že velikost nabídky práce nemá žádný vliv na mzdové sazby. Několik poznatků prokáže mylnost takového tvrzení. Proč jsou operní tenoři tak moc placení? Protože jejich nabídka je velmi malá. Pokud by byla nabídka operních tenorů stejně velká jako nabídka šoférů, jejich příjmy dané odpovídající poptávkou, by ihned klesly na úroveň mezd šoférů. Co podnikatel udělá, když požaduje zvlášť zkušené pracující, kterých je dostupné jen omezené množství? Zvýší mzdy, které nabízí ve snaze přimět tyto pracující k tomu, aby opustili konkurenční podnikatele a přitáhnout tak ty, které hledá.

Jakmile jedna část pracovní síly, většinou zkušení pracující, přišla k odborům, zvýšení mezd vynucené odbory nevedlo k růstu nezaměstnanosti, ale zapříčinilo to, že poklesly mzdy nekvalifikovaných pracujících. Kvalifikovaní pracující, kteří ztratili svoje místo následkem mzdové politiky odborů, vstoupili na trh pro nekvalifikovanou práci, a tak zvýšily její nabídku. Důsledkem vyšších mezd pro odborově organizovanou práci byly nižší mzdy pro neodborově organizovanou práci. Ale, jakmile se práce ve všech odvětvích výroby stala odborově organizovanou, situace se změnila. Potom pracující, kteří se stali nezaměstnanými v jednom odvětví, nemohli najít zaměstnání v jiném odvětví; zůstali nezaměstnaní.

Odbory dosvědčují platnost tohoto úhlu pohledu, když se pokouší zabránit přílivu pracujících do svých odvětví nebo do své země. Když odbory odmítnou přijmout nové členy nebo učiní jejich přijetí mnohem těžší pomocí vysokého vstupního poplatku, nebo když bojují s imigrací, sami prokážou, že větší množství pracujících by mohlo být zaměstnáno, jestliže se mzdy sníží. Také doporučováním úvěrové expanze, jakožto prostředku pro omezení nezaměstnanosti, odbory připouští správnost mzdové teorie ekonomů, které jinak odmítají jakožto „ortodoxní ekonomy.“ Úvěrová expanze snižuje hodnotu peněžní jednotky, a tak vede k nárůstu cen. Jestliže zůstanou nominální mzdy stabilní nebo přinejmenším nevzrostou ve stejném rozsahu jako ceny komodit, tak to znamená snížení reálných mezd. Nižší reálné mzdy umožní zaměstnávání více pracovníků.

Konečně musíme zvažovat příspěvek odborů k „ortodoxní“ mzdové teorii, když odbory samotné uvalí omezení na své pevné mzdové sazby. Stejně metody, kterými odbory nutí podnikatele platit mzdy, které jsou o 10 % vyšší než mzdové sazby, které by panovaly na neregulovaném trhu, by mohly umožnit i výrazně vyšší mzdy. Proč, tedy nepožadovat mzdový nárůst o 50 % nebo 100 %? Odbory se takové politiky zdržují, protože vědí, že by stále větší množství jejich členů ztratilo svoje pracovní místo.

Ekonom považuje mzdy za tržní fenomén; je toho názoru, že v každý daný okamžik jsou mzdy určeny převládajícími daty tržní nabídky materiálových výrobních faktorů a práce a poptávky po spotřebních statcích. Pokud jsou nějakým aktem intervence mzdy ustaveny pevně v bodě, který je vyšší než bod, který je dán tržními podmínkami, část nabídky práce nemůže být zaměstnána; nezaměstnanost vzroste. Jde přesně o stejnou situaci jako v případě komodit. Jestliže vlastníci komodit žádají cenu nad tržní cenou, nemohou prodat celou svoji zásobu.

Jestliže nic méně ti, co obhajují ustavení pevných mezd odbory anebo vládou, zastávají názor, že mzdy nejsou rozhodně určeny trhem, nastává zde otázka, proč by mzdy nemohly vzrůst ještě výše? Je samozřejmě žádoucí, aby pracující obdrželi tak velký příjem, jak je jen možné. Co potom odrazuje odbory, jestliže to není strach z větší nezaměstnanosti? Na to odbory odpoví, my se nehoníme za vysokými mzdami; vše, co chceme jsou „spravedlivé mzdy.“ Ale co je „férové“ v tomto případě? Pokud nárůst mezd pomocí intervence nemá dopady, které jsou škodlivé zájmům pracujících, potom je jistě neférové nejt ještě dále ve zvyšování mezd. Co brání vládě a vládním představitelům, kteří jsou pověřeni tím, aby činili arbitry u sporů stran mezd, od toho, aby zvedli mzdy ještě výše?

V některých zemích bylo požadováno to, že mzdy budou ustaveny pevně takovým způsobem, aby se konfiskoval veškerý příjem podnikatelů a kapitalistů, příjem jiný, než je plat za manažerské aktivity, a přerozdělil se k těm, co vydělávají mzdy. K dosažení toho byly vydány příkazy zakazující propustit pracující bez zvláštního povolení vlády. Tímto opatřením bylo v krátkém období zabráněno nezaměstnanosti. Ale zapříčinilo to jiné důsledky, které v dlouhém období byly v protikladu k zájmům pracujících. Jestliže podnikatelé a kapitalisté neobdrží zisky a platby úroků, nebudou trpět nebo žádat charitu (B); budou žít ze svého kapitálu. Spotřeba kapitálu, nicméně změna poměr mezi kapitálem a prací, sníží mezní produktivitu práce, a tak nakonec sníží mzdy. Je v zájmu těch, kdož vydělávají mzdy, aby kapitál nebyl spotřebováván.

Mělo by být zdůrazněno, že předcházející tvrzení se odkazuje pouze na jeden aspekt aktivity odborů, jmenovitě na jejich politiku zvyšování mezd nad úroveň, která by převládala na neregulovaném trhu. Jakékoliv jiné aktivity odborů, které tyto provádějí nebo by mohly provádět, nemají vztah k tomuto předmětu.

4. Politické dopady nezaměstnanosti

Nezaměstnanost jakožto trvalý jev o pozoruhodné velikosti se stala nejpřednějším problémem všech demokratických zemí. Že jsou miliony lidí trvale vyloučeny z produktivního procesu, je podmínkou, která nemůže být tolerována po jakoukoliv dobu. Nezaměstnaný jednotlivec chce pracovat, protože považuje příležitosti, které umožňuje mzda za hodnotově vyšší, než je pochybná hodnota trvalého volna v chudobě. Zoufá si, protože je neschopen si najít práci. Mezi nezaměstnanými si dobrodruzi a ctižádostiví diktátoři vybírají své úderné jednotky.

Veřejný názor považuje tlak nezaměstnanosti za důsledek selhání tržní ekonomiky. Veřejnost věří, že kapitalismus prokázal svoji neschopnost vyřešit problém společenské spolupráce. Nezaměstnanost se jeví být nevyhnutelným důsledkem protikladů, kontradikcí kapitalistické ekonomiky. Veřejný názor selhává v tom, aby zjistil, že reálná příčina trvalé a velké nezaměstnanosti musí být hledána ve mzdové politice odborů a v tom, že takové politice pomáhá vláda. Hlas ekonomů nedosáhl veřejnosti.

Laikové vždy věří, že technologický pokrok připravuje lidi o jejich živobytí. Z toho důvodu cechy postihovaly každého vynálezce; z tohoto důvodu řemeslníci ničili stroje. Dnes odpůrci technologického pokroku mají podporu lidí, kteří jsou běžně považováni za vědce. V knihách a článcích se tvrdí, že technologická nezaměstnanost je nevyhnutelná – aspoň v kapitalistickém systému. Jako prostředek pro boj s nezaměstnaností je doporučováno

krátit pracovní dobu; týdenní mzdy mají zůstat stabilní nebo jsou sníženy, mírněji než proporcionálně nebo i vzrostou. To ve většině případů znamená další nárůst výše mezd, a tak zvýšení nezaměstnanosti. Jsou doporučovány veřejné pracovní projekty, jakožto prostředek pro poskytování zaměstnání. Ale pokud jsou nutné fondy zajištěny vydáváním veřejných dluhopisů nebo zdaněním, situace se nezmění. Peníze použité pro záchranné projekty jsou staženy z jiných výroby. Nárůst příležitostí pro zaměstnance je vyvážen poklesem příležitostí pro zaměstnávání v jiných odvětvích ekonomického systému.

Konečně se spoléhá na úvěrovou expanzi a inflaci. Ale s rostoucími cenami a padajícími reálnými mzdami požadavky odborů získávají nové podněty. Nicméně, musíme podotknout, že znehodnocení a podobná inflační opatření mohou být v některých situacích dočasně úspěšné ve zmírňování dopadů politiky odborů a v zastavení růstu nezaměstnanosti.

Ve srovnání s neefektivním zacházením s problémem nezaměstnanosti v zemích, které jsou obecně nazývané demokraciemi, se jeví politika diktatur jako velmi úspěšná. Nezaměstnanost zmizí, pokud je zavedena povinná práce přivedením nezaměstnaných do armády a jiných vojenských jednotek, do pracovních táborů a podobných povinných zařízení. Pracující v takovýchto zařízeních musí být spokojeni se mzdami, které jsou hluboko pod mzdami jiných pracujících. Postupné přiblížení mzdových sazeb je hledáno pomocí zvyšování mezd pracujících v takovýchto zařízeních a snižování mezd jiných pracujících. Politický úspěch totalitních zemí je primárně založen na výsledcích, který je založen na boji proti pracujícím v takovýchto zařízeních a snižování mezd jiných pracujících. Politický úspěch totalitních zemí je primárně založen na výsledcích, které dosahují v boji s nezaměstnaností.

III. Inflace a úvěrová expanze

1. Inflace

Inflacionismus je politikou, která zvětšováním množství peněz nebo úvěrů usiluje o zvýšení peněžních cen a peněžních mezd nebo se snaží působit proti klesajícím peněžním

cenám a peněžním mzdám, které hrozí jakožto výsledek rostoucí nabídky spotřebních statků.

Ve snaze porozumět ekonomickému významu inflacionismu se musíme odkázat na základní zákon monetární teorie. Tento zákon říká: Služba, kterou poskytují peníze ekonomické komunitě, je nezávislá na množství peněz. Zda je absolutní množství peněz v uzavřeném ekonomickém systému větší nebo menší není podstatné. V dlouhém období kupní síla peněžní jednotky bude ustavena sama v tom bodě, ve kterém poptávka po penězích bude rovna množství peněz. Skutečnost, že každý jednotlivec by si přál mít více peněz, by nás neměla oklamat. Každý chce být bohatší, mít více statků, a toto vyjádří slovy, že by chtěl mít více peněz. Ale pokud obdrží dodatečné peníze, utratil by je tím, že by zvýšil svoji spotřebu nebo by zvýšil své investice; nezvýšil by vůbec v dlouhém období ani svoji připravenou hotovost, ani by ji nezvýšil významně ve srovnání se svoji nabídkou zboží a služeb. Navíc, uspokojení, které vyvozuje z toho, že obdržel dodatečné peníze, bude záviset na tom, že obdrží větší podíl dodatečných peněz, než jiní a na tom, že je obdrží dříve než jiní. Obyvatel Berlína, který v roce 1914 mohl jásat nad tím, že obdržel neočekávané dědictví 1 tisíc marek, si nemyslel, že částka 1 miliardy marek na podzim 1923 má takovou hodnotu, aby jí věnoval svoji pozornost.

Pokud si nevšímáme funkce peněz jakožto standardu odložených plateb, tj. toho faktu, že jsou zde závazky a nároky vyjádřené ve fixním množství peněz, které se stanou skutečností v budoucnosti, jednoduše rozpoznáme, že není důležité pro uzavřenou ekonomiku, zda její celková peněžní zásoba je x milionů peněžních jednotek nebo $100x$ milionů peněžních jednotek. Ve druhé případě ceny a mzdy budou jednoduše vyjádřeny ve větším množství peněžních jednotek.

Po čem touží obhájci inflace a čemu odporují zastánci dobrých peněz, není v konečném výsledku inflace, jmenovitě samotný nárůst množství peněz, ale spíše důsledky tohoto procesu, při kterém dodatečné peníze vstupují do ekonomického systému a postupně mění ceny a mzdy. Společenské následky inflace jsou dvojí: (A) smysl všech odložených plateb je změněn ve prospěch dlužníků a v neprospěch věřitelů nebo (B) cenové změny nenastávají současně ani ve stejném rozsahu pro všechny jednotlivé komodity a služby. Tak, dokud inflace nedojde plného efektu ohledně cen a mezd, jsou zde v komunitě skupiny, které získávají a skupiny, které ztrácejí. Ty, které získávají, jsou v pozici, ve které prodávají zboží a služby, které nabízejí za vyšší ceny, zatímco pořád ještě platí staré nízké ceny za zboží a služby, které tyto skupiny nakupují. Na druhou stranu, ztrácejí ty skupiny, které musí platit vyšší ceny, zatímco pořád ještě dostávají nízké ceny za své vlastní produkty a služby. Jestliže pro příklad vláda zvýší množství peněz ve snaze uhradit výzbroj, podnikatelé a pracující ve zbrojním průmyslu budou prvními, kdo realizuje inflační zisky.

Jiné skupiny utrpí díky rostoucím cenám, dokud ceny jejich výrobků a služeb nepůjdou také nahoru. Je to tato časová meze mezi změnami v cenách u různých komodit a služeb, na které je založen efekt omezování dovozu a podněcování vývozu vlivem snižování kupní síly domácích peněz. Protože důsledky, o které inflacionisté usilují, jsou jen dočasné povahy, nebude zde nikdy dost inflace z bodu pohledu inflacionistů. Jakmile inflace přestane růst, skupiny, které sklídily zisky během inflace, ztratí svoji privilegovanou pozici. Mohou si podržet zisky, kterých dosáhly během doby inflace, ale nemohou realizovat další zisky. Postupný nárůst ceny statků, které dříve byly nakupovány za poměrně nízké ceny, nyní oslabuje jejich pozice, protože jakožto prodávající nemohou očekávat další nárůst cen. Volání po inflaci tak bude přetrvávat.

Ale na druhou stranu inflace nemůže pokračovat donekonečna. Jakmile veřejnost zjistí, že vláda nezamýšlí zastavit inflaci, že množství peněz bude pokračovat v růstu se žádným ukončením tohoto růstu nadohled, a že následně peněžní ceny všeho zboží a služeb budou pokračovat v růstu s žádnou možností toho, že by se zastavily, každý bude mít tendenci nakoupit tak mnoho, jak je jen možné a bude držet svoji pohotovostní hotovost na minimu. Držení hotovosti za takovýchto podmínek zahrnuje nejen náklady (obětované příležitosti) obvykle nazývané slovem úrok, ale také pozoruhodné ztráty skrze pokles kupní síly peněz. Výhody držby hotovosti musí být vykoupeny obětováním, které se jeví být tak vysoké, že každý omezuje více a více množství držené hotovosti. Během velkých inflací po první světové válce, byl tento vývoj ukončen "útěkem k věcným hodnotám" a "katastrofálním boomem." Monetární systém je potom nucen zkolabovat; následuje panika; ta končí kompletním zhodnocením peněz. Barterový obchod začne převládat anebo se přechází k novým penězům. Příklady jsou kontinentální měna v USA v roce 1781, francouzské assignáty v roce 1796 a německá marka v roce 1923.

Pro obhajobu inflacionismu je používáno mnoho falešných argumentů. Nejméně škodlivé je tvrzení, že mírná inflace nenatropí mnoho škody. To musí být připuštěno. Malé množství jedu je méně zhoubné, než jeho větší množství. Ale toto není na prvním místě obhajoba pro nakládání s jedy. Tvrdí se, že v časech vážné nouze může být obhájeno použití prostředků, které v normálních časech by neměly být zvažovány. Ale, kdo rozhodne, zda je nouze dosti vážná, aby bylo oprávněné použít riskantních prostředků? Každá vláda a každá politická strana u moci má tendenci k tomu, aby považovala těžkosti, se kterými si musí poradit za dosti mimořádné a tvrdí, že jakýkoliv prostředek pro boj s nimi je obhajitelný. Narkoman, který říká, že od zítřka bude abstinovat, nikdy nezvítězí nad svým drogovým návykem. Musíme přijmout dobrou politiku dnes, ne zítra.

Často se tvrdí, že inflace je nemožná, dokud zde jsou nezaměstnaní pracující a nečinné stroje. To je také nebezpečná chyba. Jestliže v době inflace, peněžní mzdy prvně zůstávají

nezměněny a následně reálné mzdy klesnou, více pracujících může být zaměstnáno, dokud tyto skutečnosti trvají. Ale to nemění nic na dalších dopadech inflace. Zda nečinné továrny obnoví svoje fungování, závisí na tom, zda ceny zboží, které jsou schopny vyrábět, budou mezi těmi, které jsou jako první ovlivněny vzestupem cen pomocí inflace. Jestliže to není tento případ, inflace selže v tom, aby je znovu přivedla k fungování. Ještě horší je chyba, která leží v základech tvrzení, že nemůžeme mluvit o inflaci, když rostoucí množství peněz odpovídá rostoucímu výstupu výrobních faktorů a produkčních kapacit. Není důležité, pokud jde o změny v cenách a mzdách, které nastávají vlivem inflace, kvůli jakému účelu jsou dodatečné peníze utraceny. Bez ohledu na to, jak mnoho prostředků je vyrobeno, zájmům komunity a jejích občanů je lépe poslouženo za všech okolností pomocí budování ulic, domů a továren, než pomocí ničení ulic, domů a továren. Ale to nemá nic společného s problémem inflace. Její dopady na ceny a výrobu se projevují, i když je použita na financování užitečných projektů.

Inflace, vydávání dodatečných papírových peněz a úvěrová expanze jsou vždy záměrné; nejsou nikdy aktem Boha, který trestá lidi, podobně jako pomocí zemětřesení. Bez ohledu na to jak velká a jak naléhavá nějaká potřeba je, může být jen uspokojena dostupným zbožím, zbožím, které je vyrobeno pomocí omezení spotřeby. Inflace nevyrábí další zboží, určuje jen to, jak mnoho má každý jednotlivec obětovat. Jako daně nebo vládní půjčky, je prostředkem pro financování, ne prostředkem pro uspokojování potřeb.

Tvrdí se, že inflace je nevyhnutelná v časech války. To je také chyba. Vzestup v množství peněz nevytváří válečný materiál - ať už přímo nebo nepřímo. Spíše bychom měli říci, jestliže se vláda neodvážá odhalit před lidmi účet za válečné výdaje a neodvážá se uvalit omezení na spotřebu, kterým se nemůže vyhnout, bude preferovat inflaci před dalšími dvěma prostředky financování, jmenovitě zdaněním a půjčováním. V každém případě, nárůst v množství výzbroje a válka musí být zaplacený lidmi skrze omezení jejich spotřeby. Ale je politicky vhodné – ačkoliv v základu nedemokratické - říci lidem, že navýšení počtu výzbroje a válka vytvářejí podmínky boomu a růst bohatství. V každém případě inflace je krátkozrakou politikou

Mnoho lidí vítá inflaci, protože škodí věřitelům a prospívá dlužníkům. Myslí se, že je to opatření pro chudé a proti bohatým. Je překvapující, v jakém rozsahu tradiční pojetí přetrvává i za kompletně jiných podmínek. V jeden čas bohatí byli věřiteli, chudí byli z většiny dlužníky. Leč v časech dluhopisů, obligací, spořitelen, pojištění a sociálního pojištění jsou věci jiné. Bohatí investovali svoje bohatství do továren, obchodních domů, domů, statků a běžných akcií a následně jsou častěji dlužníky než věřiteli. Na druhou stranu chudí – s výjimkou farmářů – jsou mnohem častěji věřiteli než dlužníky. Sledováním politiky proti věřitelům, člověk škodí úsporám mas. Škodí obzvláště středním vrstvám,

kvalifikovaným lidem, nadacím a universitám. Každý příjemce sociálního pojištění se také stává obětí politiky proti věřitelům.

Není nutné zvláště diskutovat protějšek inflacionismu, nazývaný deflacionismus. Deflace je nepopulární z toho důvodu, že podporuje zájmy věřitelů na náklady dlužníků. Žádná politická strana a žádná vláda se nikdy nepokoušely vědomě činit deflační úsilí (A). Nepopularita deflace je dokázána tím faktem, že inflacionisté setrvale mluví o zlu deflace ve snaze dát svému požadavku na inflaci a úvěrovou expanzi zdání ospravedlnění.

2. Úvěrová expanze

Je základním faktem lidského jednání, že lidé hodnotí současné statky výše, než budoucí statky. Jablko dostupné pro okamžitou spotřebu je hodnoceno výše, než jablko, které bude dostupné příští rok. A jablko, které bude k dispozici za rok je pak hodnoceno výše, než jablko, které bude dostupné za pět let. Tento rozdíl v hodnocení se objevuje v tržní ekonomice ve formě diskontu, který je aplikován na budoucí statky při srovnávání se statky dostupnými nyní. V peněžních transakcích je tento diskont nazýván jako úrok.

Úrok tak nemůže být zrušen. Při snaze odstranit úrok bychom museli bránit lidem v tom, aby dům, který je obyvatelný, hodnotili mnohem výše, než dům, který nebude připraven pro bydlení až v následujících deseti letech. Úrok není vlastní je systému kapitalismu. V socialistické komunitě bude muset být zvažována také ta skutečnost, že pecen chleba, který nebude ještě rok hotov pro spotřebu, neuspokojuje současný hlad.

Úrok nemá svůj původ v setkávání se nabídky a poptávky po peněžních půjčkách na kapitálovém trhu. Je spíše funkcí trhu půjček, který je v termínech byznysu nazývána peněžním trhem (pro krátkodobé úvěry), a kapitálovým trhem (pro dlouhodobé úvěry), přizpůsobovat úrokovou míru půjček vedenou v penězích, odlišností v hodnocení mezi současnými a budoucími statky. Tento rozdíl v hodnocení je reálným zdrojem úroku. Nárůst množství peněz, jedno jak velký, nemůže v dlouhém období ovlivnit výši úrokové míry.

Žádné jiný ekonomický zákon není méně populární, než tento, že úrokové míry jsou v dlouhém období nezávislé na množství peněz. Veřejný názor je neochotný uznat úrok jako tržní jev. Věří se, že úrok je zlo, překážkou lidského blahobytu, a tak je požadováno, aby byl eliminován nebo přinejmenším značně omezen. A úvěrová expanze je považována za řádný prostředek k dosažení „levných peněz.“

Není zde žádných pochyb o tom, že úvěrová expanze vede ke snížení úrokových měr v krátkém období. Na začátku si dodatečná nabídka úvěrů vynutí pokles úrokové míry pro

peněžní půjčky pod bod, na kterém by byla na nemanipulovaném trhu. Ale je stejně jasné, že i největší úvěrová expanze nemůže změnit rozdíl mez hodnocením budoucích a současných statků. Úroková míra se musí nakonec vrátit do bodu, ve kterém odpovídá rozdílům v hodnocení statků. Popis tohoto procesu přizpůsobení je úkolem části ekonomie, která se nazývá teorie hospodářského cyklu.

Při každé konstelaci cen, mezd a úrokových měr, jsou zde projekty, které nebudou provedeny, protože kalkulace jejich ziskovosti ukazují, že zde není žádná naděje na úspěch takového podniku. Podnikatel nemá odvahu začít tento podnik, protože jeho kalkulace ho přesvědčuje o tom, že pomocí ní nic nezíská, ale ztratí. Tato nepřitažlivost projektu není následkem peněžních nebo úvěrových podmínek; panuje díky nedostatku výrobních statků a práce a té skutečnosti, že tyto musí být věnovány naléhavějším a atraktivnějším použitím.

Pokud jsou úrokové míry uměle sníženy úvěrovou expanzí, je vytvořen falešný dojem, že projekty, které dříve nebyly považovány za ziskové, se nyní mohou stát ziskovými. Levné peníze nyní motivují peníze ke vstupu do těch projektů, které by se neprováděly za vyšší úrokové sazby. S penězi půjčenými od bank, podnikatelé vstupují na trh s dodatečnou poptávkou a způsobí vzestup cen výrobních faktorů. Tento boom by musel zkolabovat ihned při absenci další úvěrové expanze, protože tyto cenové nárůsty by učinily zřejmým, že tyto projekty jsou opět neziskové. Ale pokud banky pokračují s úvěrovou expanzí, tak tato brzda přestane pracovat. Boom bude pokračovat.

Ale boom nemůže pokračovat do nekonečna. Jsou zde dvě alternativy vývoje. Buď banky pokračují v úvěrové expanzi bez omezení, a tak zapříčiní trvale se zvyšující cenový růst a pořád rostoucí orgie spekulací, které jako v jiných případech neomezované inflace, končí "katastrofálním boorem" a kolapsem měny a úvěrového systému. (1) Nebo banky se zastaví před tím, než je tohoto bodu dosaženo, dobrovolně se vzdají další úvěrové expanze, a tak přivodí krizi. Hospodářská deprese bude následovat v obou případech.

Je zřejmé, že pouze bankovní proces, jakým je úvěrová expanze, nemůže vést k vytvoření dalších statků a blahobytu. Co úvěrová expanze vlastně vytváří, je vnesení zdrojů chyb do kalkulací podnikatelů, a tak zapříčiní, že tito špatně posoudí podnikatelské a investiční projekty. Podnikatelé jednají tak, jako by bylo dostupné větší množství výrobních faktorů, než mají ve skutečnosti v rukách. Plánují rozšíření výroby na velikost, pro kterou není dostatečné množství výrobních faktorů. Tyto plány jsou odkázaný k selhání kvůli nedostatkům v dostupném množství výrobních faktorů. Výsledek je ten, že tyto podniky nemohou být využívány kvůli nedostatku komplementárních statků; jsou to podniky, které nemohou být dokončeny; jsou pak zde jiné podniky, jejichž výrobky nemohou být prodány, protože spotřebitelé touží naléhavěji po jiných výrobcích, které nemohou být vyrobeny

v dostatečném množství, protože nutná výrobní zařízení nebyla dokončena. Boom není o přeinvestování, ale jde o špatně směřované investice (malinvestice).

Je často argumentováno proti tomuto závěru, že je to pravdou jen tehdy, pokud zde na začátku úvěrové expanze nebyly jak žádné nevyužité kapacity, tak nezaměstnanost. Pokud zde byla nezaměstnanost a nevyužité kapacity, věci by byly jiné, tvrdí se. Ale tento předpoklad neovlivňuje argumentaci. Skutečnost, že část výrobních kapacit, které nemůžou být převedeny do jiných užití, je nevyužita, je následkem chyb minulosti. Investice byly v minulosti provedeny za předpokladů, které se ukázaly být nesprávnými; trh nyní požaduje něco jiného, než to, co mohou tato zařízení vyrobit. (2) Akumulace zásob je spekulací. Vlastník nechce prodávat statky za současné tržní ceny, protože doufá, že zrealizuje vyšší ceny v budoucnosti. Nezaměstnanost pracujících je také předmětem spekulace. Pracující nechce změnit svoji lokalitu nebo obor, ani nechce požadovat menší mzdu, protože doufá, že najde práci, kterou má radši a za vyšší mzdu. Jak vlastníci zboží, tak nezaměstnaní odmítají se přizpůsobit sami sebe tržním podmínkám, protože doufají v nové skutečnosti, které by změnily tržní podmínky v jejich prospěch. Protože nedělají nutná přizpůsobení, ekonomický systém nemůže dosáhnout "rovnováhy."

Podle názoru obhájců úvěrové expanze, co je nutné pro plné využití nevyužité kapacity, tj. prodat nabídku za cenu akceptovatelnou vlastníky a umožnit nezaměstnaným najít práci za pro ně uspokojivé mzdy, jsou jen dodatečné úvěry, které by takovou expanzi umožnily. To je pohled, který leží v pozadí všech plánů na "pumpování." To by bylo správné pro zásoby a pro nezaměstnané za dvou podmínek: (A) pokud by nárůst cen vytvořený dodatečnou zásobou peněz a úvěrů byl uniformní a současně by ovlivnil všechny další ceny a mzdy, a (B) pokud by vlastníci přebytečné nabídky a nezaměstnaní nezvýšili ceny a mzdy, které požadují. To by způsobilo, že by byl směnný poměr mezi těmito statky a službami a jinými statky a službami, která jsou směňována stejným způsobem, jakým by byly směňovány za absence úvěrové expanze, pomocí omezení požadavků na ceny a mzdy ve snaze najít kupce a zaměstnavatele.

Průběh boomu není, jakýmkoliv způsobem rozdílný kvůli tomu, že zde jsou na jeho začátku nevyužité výrobní kapacity, neprodané zásoby statků a nezaměstnaní pracující. Předpokládejme, pro příklad, že se zabýváme doly na měď, výrobky z mědi a horníky kutajícími měď. Cena mědi je na úrovni, při které množství dolů nemůže ziskově pokračovat ve své produkci; jejich pracovníci musí zůstat nečinní, jestliže nechtějí měnit místo; a vlastníci zásoby měděných výrobků z ní mohou prodat jen část, jestliže nejsou ochotni akceptovat nižší cenu. Co je potřeba, aby se nečinné doly a havíři dostali zpátky do práce a využila se nabídka mědi bez poklesu ceny, je to, aby narostlo (p) množství statků obecně, což by dovolilo rozšíření celkové produkce tak, že nárůst v cenách, prodeji a

výrobě mědi by mohl následovat. Pokud tento nárůst (p) nenastane, ale podnikatelé jsou pobídnuti úvěrovou expanzí jednat tak, jako by se tento nárůst uskutečnil, dopad na trh s mědí bude prvně ten samý jako, když by p skutečně nastalo. Ale vše, co bylo výše řečeno o dopadech úvěrové expanze, nastane také i v tomto případě. Jediný rozdíl je to, že mylně nasměrované kapitálové investice, co se týká mědi, nepotřebují stažení kapitálových statků a práce z jiných odvětví výroby, které jsou za stávajících podmínek považovány za důležitější ze strany spotřebitelů. Ale to je jen díky té skutečnosti, že co se týká mědi, boom úvěrové expanze narazí na mylně nasměrovaný kapitál a práci, které ještě nebyly přizpůsobeny pomocí běžného napravitelického procesu cenového mechanismu.

Opravdový úmysl argumentu o nevyužitě kapacitě, neprodaných - nebo jak se říká nepřesně neprodejných - zásobách a nevyužitě práci, se nyní stává zřejmým. Počátky každé úvěrové expanze narážejí na takovéto zbytky starých, mylně směřovaných kapitálových investic a patrně je "napravuje." Ve skutečnosti úvěrové expanze nedělá nic jiného, než to, že narušuje práci přizpůsobovacího procesu. Existence nevyužitých výrobních faktorů nečiní neplatnou monetární teorii hospodářského cyklu. Obhájci úvěrové expanze se mýlí, když věří, že z pohledu nevyužitých výrobních faktorů, by potlačení všech možností úvěrové expanze učinilo depresi trvalou. Opatření, které navrhuje, by nepřineslo trvalou prosperitu, ale trvale by překáželo procesu přizpůsobení a návratu k normálním podmínkám.

Je nemožné vysvětlit cyklické změny hospodářství na jiném základě, než je teorie, která je obecně označována jako monetární teorie hospodářského cyklu. I ti ekonomové, kteří odmítají uznat v monetární teorii řádné vysvětlení hospodářského cyklu, se nikdy nepokusili popřít platnost jejich závěrů o dopadech úvěrové expanze. Ve snaze hájit svoje teorie o hospodářském cyklu, které se liší od monetární teorie, stejně museli připustit to, že rozmach nemůže nastat bez současné úvěrové expanze, a že konec úvěrové expanze také značí obrat v cyklu. Odpůrci monetární teorie tak vlastně sami sebe uzavřeli v tvrzení, že vzestup cyklu není zapříčiněn úvěrovou expanzí, ale jinými faktory, a že úvěrová expanze, bez které by takový rozmach byl nemožný, není výsledkem politiky zamýšlející snížení úrokové míry a povzbuzující k provedení dalších podnikatelských plánů, ale je uvolněna nějakými podmínkami, které vedou k rozmachu bez intervence bankéřů nebo autorit.

Tvrdí se, že úvěrová expanze je uvolněna vzestupem úrokové míry vlivem selhání bank při zvýšení jejich úrokových měr ve shodě se vzestupem „přirozené“ míry. (3) Tento argument také mýlí hlavní bod monetární teorie hospodářského cyklu. Zda se úvěrová expanze dostane mimo cestu kvůli podmínkám bankovních levných peněz anebo proto, že banky selžou v utužení podmínek ve shodě se změnami tržních podmínek, je málo důležité. Rozhodující je jen ten fakt, že je zde úvěrová expanze, protože zde existují instituce, které

považují za svůj úkol ovlivňovat úrokovou míru tím, že zaručují další úvěry. (4) Kdokoliv věří, že úvěrová expanze je nutným faktorem v pohybu, který přivede ekonomiky k rozmachu, který musí být následován krizí a depresí, by musel připustit to, že nejistější prostředek pro dosažení ekonomického systému bez cyklu leží v zabránění úvěrové expanzi. Ale i přes obecnou shodu, že opatření by měla být přijata tak, aby byl pohyb cyklu v podobě vlny, co možná nejhladší, tak opatření, která brání úvěrové expanzi, nejsou zvažována. Politice hospodářského cyklu je dáno úkolem, zachovat rozmach vytvořený úvěrovou expanzí, a navíc zabránit úpadku. Návrhy na zabránění úvěrové expanze jsou odmítány, protože by údajně vedly k trvalé depresi. Nic nemůže být přesvědčivějším důkazem o správnosti teorie, která vysvětluje hospodářský cyklus tak, že tento má původ v intervencích ve prospěch levných peněz, než tvrdohlavé odmítání opustit úvěrovou expanzi.

Člověk by musel ignorovat všechny skutečnosti současné ekonomické historie, kdyby popíral to, že opatření ke snižování úrokových měr jsou (dnes) považována za žádoucí a úvěrová expanze je považována za spolehlivý prostředek k dosažení tohoto cíle. Skutečnost, že hladké fungování a rozvoj a trvalý pokrok ekonomiky je opět a opět rušen umělými boomy a následujícími depresemi není nutně charakteristikou tržní ekonomiky. Je spíše nevyhnutelným následkem opakovaných intervencí, které mají za cíl vytvořit levné peníze pomocí úvěrové expanze.

3. Řízení devízového kursu

Pokus vlády nuceně dát národní papírové měně a depozitním penězům vyšší hodnotu, než je tržní cena, způsobí důsledky, které popisuje Greshamův zákon. Výsledkem je situace, která se obecně nazývá nedostatek zahraniční měny. Tento výraz je mylný. Každý, kdo nabídne méně, než je tržní cena za jakékoliv zboží, není schopen si toto zboží koupit; to je pravdou, jak pro zahraniční měny stejně jako pro všechno jiné zboží.

Je základním charakterem ekonomických statků, že nejsou tak hojné, aby mohly uspokojit všechny požadované potřeby. Statek, kterého v tomto smyslu nebude nedostatek, by byl volným statkem. Peníze jsou nutně ekonomickým statkem, ne volným statkem, peníze, kterých by nebyl nedostatek, jsou nepředstavitelné. Vlády, které přijímají inflační politiku, ale ve stejný čas předstírají, že nebudou snižovat kupní sílu domácích peněz, mají na mysli něco jiného, když si stěžují na nedostatek zahraniční měny. Zdržela-li by se vláda další aktivity, když vytvořila pomocí inflace více peněz, hodnota domácí měny by spadla relativně k hodnotě kovových peněz a zahraniční měně a její kupní síla by poklesla.

Nicméně, nebude zde žádný "nedostatek" kovových peněz a zahraniční měny. Ti, co jsou připraveni platit tržní ceny, získají za svoji domácí měnu jakékoliv požadované množství kovových peněz anebo zahraniční měny. Ti, kdož nakupují statky, musí platit tržní ceny dané směnnými poměry na trhu; ať už musí platit v kovových penězích (nebo zahraniční měnou) anebo platí určitým množstvím domácích peněz, kteréžto množství je určeno tržním kurzem pro zahraniční měnu.

Ale vláda je neochotna přijmout tyto následky. Je suverénem, a tak věří ve svoji všemocnost. Může vydat trestní právo; má k dispozici své soudní dvory a policii, šibenice a žaláře a může zničit kohokoliv, kdo povstane. Následkem toho, nařídí, aby ceny nerostly. Na druhou stranu, vláda tiskne dodatečné peníze, vstupuje s nimi na trh, a tak vytváří dodatečnou poptávku po statcích. Na další stranu nařizuje, aby ceny nerostly, protože vláda si myslí, že může udělat vše k čemu má vůli. Již jsme se zabývali pokusy se zafixováním cen zboží a služeb. Nyní můžeme zvážit pokusy pevně stanovit směnný kurz zahraniční měny.

Vláda svaluje vinu za nárůst směnného kurzu zahraniční měny na nepříznivou platební bilanci a na spekulaci. Neochotná opustit pevně stanovený kurz zahraniční měny, přijímá opatření k omezení poptávky po této měně. Zahraniční měna má být nakupována jen těmi, kteří ji používají pro účely, které vláda schvaluje. Statky, jejichž dovoz považuje vláda za nadbytečný, by neměly být již více dováženy; úroky a odpisy placené zahraničním věřitelům mají skončit; občané nemají cestovat do ciziny. Vláda selhává v tom, aby zjistila, že její úsilí o "vylepšení" platební bilance je marné. Pokud je dováženo méně, méně může být vyváženo. Občané, kteří utratí méně na výlety do ciziny, méně za dovoz statků a za úroky a splátky zahraničních půjček, nepoužijí svoje peníze na zvýšení svých zůstatků, a tak zvýší ceny na domácím trhu. Protože ceny rostou, protože občané nakupují více ve své zemi, méně se bude vyvážet. Ceny vzrostou nejen kvůli tomu, že dovozy se stávají dražšími, když jsou vyjádřeny v domácí měně; ony rostou, protože množství peněz bylo zvýšeno, a protože občané vykazují větší poptávku po domácích statcích.

Vláda věří, že může provést to, co chce pomocí znárodnění nakládání se zahraniční měnou. Ti, kdo obdrží zahraniční měnu – pro příklad díky vývozu – musí ji dle zákona nabídnout vládě a obdrží za ni jen nějaké množství domácí měny, které odpovídá pevnému kurz zahraniční měny, který byl stanoven vládou pod tržní cenou. Pokud by byl tento princip vynucován konzistentně, vývoz by rychle přestal. Když vláda nechce tento důsledek dosáhnout do důsledků, musí se ho vzdát. Dává dotace vývozním odvětvím, aby

kompenzovala ztráty, které vývozci utrpí díky povinnosti předat vládě za pevnou cenu zahraniční měnu, kterou vydělali.

Na druhou stranu vláda prodává zahraniční měnu těm, kdo ji chtějí použít pro účely, které se setkávají se souhlasem vlády. Drží-li se vláda svého předpokladu a požaduje jen svoji oficiální cenu za zahraniční měnu, tak by to odpovídalo dotování určitých dovozců (ne celého dovozního odvětví). Když toto vláda nezamýšlí, je zavedena kompenzace, pro příklad pomocí proporcionálního zvýšení cel na dovoz anebo pomocí uvalení speciální daně na zisky a transakce dovozců. Kontrola nad zahraničními měnami znamená znárodnění zahraničního obchodu a všeho podnikání s cizími zeměmi. Nezmění zahraniční směnné kurzy. Je nepodstatné, zda vláda potlačí zveřejňování aktuálních zahraničních směnných kurzů, které odrážejí tržní podmínky anebo nepotlačí. V transakcích zahraničního obchodu jsou jen ty kurzy důležité, které odrážejí kupní sílu domácí měny.

Důsledky takového znárodnění všech ekonomických vztahů s cizími zeměmi na život jednotlivého občana jsou větší tím, čím je země menší, a čím je úžeji napojena na své mezinárodní ekonomické vztahy. Cesty do ciziny, navštěvování zahraničních universit a čtení knih a novin, které jsou publikovány v cizině, jsou možné jen tehdy, pokud vláda dá potřebnou zahraniční měnu do rukou jednotlivce tak, aby tento s ní mohl disponovat. Jakožto prostředek ke snížení ceny zahraniční měny, je tato kontrola totálním selháním. Ale je efektivním nástrojem pro realizaci diktatury.

4. Útěk kapitálu a problém „horkých peněz“

Tvrdí se, že řízení obchodu se zahraničními měnami je nutné proto, aby se zabránilo útěku kapitálu. Pokud se kapitalista obává kompletní anebo částečné konfiskaci svého vlastnictví ze strany vlády, usiluje o to, aby zachránil, co se dá. Je nicméně nemožné stáhnout kapitál z podnikání a přemístit ho do jiné země bez těžkých ztrát. Pokud je zde obecný strach z konfiskace ze strany vlády, cena placená za byznys v chodu klesá na úroveň, který odráží pravděpodobnost takovéto konfiskace. V říjnu 1917, podnikání v Rusku, která představovala investice v hodnotě milionů zlatých rublů, byla nabízena za ekvivalent odpovídající několika pencím; později se stala zcela neprodejnými.

Termín „útěk kapitálu“ je pomýlený. Kapitál investovaný v podnikání, stavebách a nemovitostech nemůže utéct; může jen změnit držitele. Stát, který zamýšlí konfiskaci, nic z toho neztrácí. Nový vlastník se stává obětí konfiskace namísto starého vlastníka.

Jen podnikatel, který rozpoznal nebezpečí konfiskace v čas, je schopen se vyhnout hrozbě ztráty jinými prostředky, než je prodej celého podniku. Může se zdržet obnovování částí, které byly spotřebovány a opotřeby a může takto prostředky, které uspořil, přemístit do jiných zemí. Může v cizině ponechat peněžní fondy získané z exportních obchodů. Pokud použije první metodu, tak jeho továrna přestane dříve nebo později vyrábět anebo přestane být konkurenceschopná. Pokud si vybere druhou metodu, bude muset omezit anebo i uzavřít svoji výrobu, protože bude mít nedostatek provozního kapitálu, pokud si nemůže půjčit dodatečné fondy.

S touto výjimkou stát, který zvažuje kompletní anebo částečné zkonfiskování, podnikání, která se nachází na jeho území, nepředstavují risiko ztráty lupu kvůli útěku kapitálu. Vlastníci peněz, směnek, depozit a jiných nároků se sami nalézají v lepší pozici, než vlastníci podnikání a reálného majetku. Jsou nic méně ohroženi nejen konfiskací; inflace je také může připravit o část jejich vlastnictví. Ale jsou těmi, kteří si mohou koupit zahraniční měnu a přemístit svůj kapitál do ciziny, protože jejich vlastnictví se skládá z připravené hotovosti. Vlády toto nerady připouštějí. Věří, že je povinností každého občana trpět tiše konfiskačními opatřeními; a tak i v případě, když – jako u inflace – z opatření nemá přínos stát, ale jen jistí jednotliví občané. Jeden z úkolů, který je přidělený devizové kontrole, je zabránit takovému úniku kapitálu.

Podívejme se na historický příklad. Během prvních let, které následovaly po příměří 1918, bylo možné prodat cizině německé, rakouské a maďarské bankovky, obligace a dluhopisy splatné v měnách těchto zemí. Vlády bránily takovýmto prodejem buď přímo anebo nepřímým přinucením svých poddaných k tomu, aby se vzdali zahraniční měny, kterou za takový obchod obdrželi. Stala se německá, rakouská anebo maďarská ekonomika bohatší nebo chudší díky této intervenci? Předpokládejme, že v roce 1920 Rakušané uspěli při prodeji rakouských hypotečních obligací cizincům za cenu 10 dolarů za každých 1 000 korun v nominální hodnotě. Rakouský věřitel by tak zachránil okolo 5 % z nominální hodnoty svého nároku. Rakouský dlužník by tím nebyl vůbec ovlivněn. Nicméně, když rakouský dlužník musel zaplatit dluh v nominální hodnotě 1 000 korun, které v roce 1914 měly hodnotu 200 dolarů, 1 000 korun zaplacených v roce 1922 by bylo rovno asi 1,4 centu. Ztrátu přibližně 9,96 dolarů by utrpěl cizí držitel, ne rakouský držitel. Mohl by tak někdo říci, že politika, která brání takovýmto transakcím, byla obhájitelná z bodu pohledu rakouských zájmů?

Držitelé připravené hotovosti zkouší, jak to jen jde, vyhnout se nebezpečí znehodnocení měny, které dnes hrozí v každé zemi. Drží velké zůstatky v bance v těch zemích, kde je

nejmenší pravděpodobnost znehodnocení v nejbližší budoucnosti. Pokud se podmínky změní a oni mají strach o tyto peněžní fondy, přemístí takové zůstatky do jiných zemích, které se jim zdají pro tento moment nabízet větší bezpečnost. Tyto zůstatky, které jsou vždy připraveny odplynout - jsou nazývané "horkými penězi" - zásadně ovlivňují data a práci mezinárodních peněžních trhů. Představují vážný problém při fungování moderního bankovního systému.

Během posledních sta let všechny země přijaly jednotný rezervní systém. Ve snaze centrálním bankám zjednodušit sledování politiky domácí úvěrové expanze, ostatní banky byly pohnuty k uskladnění větší části svých rezerv u centrální banky. Banky potom snížily svou valutovou hotovost na množství nutné pro provádění každodenního byznysu. Již déle nepovažovaly za nutné koordinovat svoje platby a příjmy, až se tyto mají plnit, tak že by byly schopné splatit svoje závazky v každé době a ihned. Aby byly schopny splnit denní nároky vkladatelů, které dospěly ke splatnosti, považují za dostatečné to, že vlastní aktiva, která považuje centrální banka za dostatečná pro poskytování úvěru.

Když nastal příliv "horkých peněz," banky neviděly jakékoliv nebezpečí v nárůstu poptávky po krátkodobých vkladech (depozitech). Spoléhající na centrální banku, přijímaly vklady a používaly je jako základ pro rozšiřující se půjčky. Nebyly si vědomi nebezpečí, které přitahovaly. Nedopřávaly si žádným způsobem pomyslení, že by někdy musely zaplatit tyto vklady, které samozřejmě byly vždy připravené se dát do pohybu.

Tvrdí se, že existence takových "horkých peněz" vyžaduje kontrolu deviz. Zvažme situaci ve Spojených státech. Pokud by 5. června 1933 Spojené státy nezakázaly soukromou držbu zlata, banky by byly schopné pokračovat v byznysu uložení zlata, jakožto určitého odvětví svých aktivit, odděleného od jejich jiných transakcí. Nakupovaly by pro toto odvětví svých aktivit zlato a buď by zlato sami držely nebo by zlato uložily do úschovy u Federální rezervní banky (Fedu). Tak by se toto zlato stalo z pohledu americké měny a bankovního systému sterilizované. Je to jen kvůli tomu, že vláda intervenovala, aby jednotlivcům zakázala vlastnit zlato, že začal problém s "horkými penězi." Skutečnost, že nevídaný důsledek jedné intervence učinil jiné intervence nutnými, neobhazuje intervencionismus. Samozřejmě, celý problém již dnes nemá žádnou důležitost. Odtékající peněžní fondy dosáhly svého posledního přístavu, USA. Není zde žádné místo, kam by mohly uniknout, pokud se toto útočiště stane marným.

IV. Zdanění a dotace

1. Zdanění

Kompletní konfiskace všeho soukromého vlastnictví je rovnocenná zavedení socialismu. Tak se jí nemusíme zabývat při analýze problémů intervencionismu. Zde se zabýváme jen částečnou konfiskací vlastnictví. O takovou konfiskaci se dnes usiluje primárně pomocí zdanění. Ideologické motivace pro takové jednání jsou nepodstatné. Jedinou zájmovou otázkou pro nás je jen: O co usilují takováto opatření, a čeho ve skutečnosti dosáhnou?

Zvažujme prvně daně, které přímo nebo nepřímo ovlivňují jen příjmy. Ve všech zemích je dnes tendence ke zdaňování větších příjmů vyšší sazbou daně, než je tomu u menších příjmů. V případě příjmů, které přesahují jisté množství, tyto příjmy většina zemí odčerpává daněmi, které jdou, dokonce i nominálně, až do ve výši 90 %. Metody předepsané zákony pro určení množství příjmu a interpretace těchto zákonů ze strany administrativy, stanovují příjem pozoruhodně vysoko, než by mělo být staveno na základě účetních principů. Jestliže by se nemohli daňoví poplatníci vyhnout nějakým daním pomocí použití děr v zákonech, jejich aktuální daně by tak, a to ne zrovna jen někdy, přesáhly velikost jejich skutečných příjmů. Ale zákonodárci se snaží tyto díry ucpat. Populární názor má tendenci inklinovat k víře, že zdaňování velkých příjmů se netýká méně bohatých vrstev. To je omyl. Ti, co obdrželi větší příjem, obvykle spotřebují menší část svých příjmů a uspoří a investují větší část, než méně bohatí. A kapitál je vytvářen díky úsporám. Jen ta část příjmu, která není spotřebována, může být naakumulována jakožto kapitál. Tím, že učiníme to, že větší příjmy platí větší díl veřejných výdajů, než nižší příjmy, se brání činnosti kapitálu a eliminuje se tendence, která převažuje ve společnosti s rostoucím kapitálem, eliminuje se tendence k růstu mezní produktivity práce, a tím tendence k nárůstu (reálných) mezd. To stejné je v principu pravdou samozřejmě i pro většinu metod zdaňování. Čerpáním kapitálu na placení veřejných výdajů pomocí dědických daní anebo daně z majetku, pro příklad, je kapitál přímo spotřebováván.

Demagogové říkají voličům: „Stát musí zvýšit výdaje. Ale opatření zdrojů pro tyto výdaje se vás netýká. Bohatí by je měli zaplatiti.“ Čestnější politik řekne: „Naneštěstí stát bude potřebovat více peněz, aby pokryl své výdaje. V každém případě, vy poneseáte většinu břemene, protože obdržíte a spotřebujete větší podíl z celkového národního důchodu. Musíte si vybrat mezi dvěma metodami. Buď omezíte svoji spotřebu ihned nebo spotřebujete prvně kapitál bohatých, a potom utrpíte tím, že mzdy (reálně) klesnou.“

Nejhorší typ demagogů jde i dále, když říká: "Musíme zbrojit a možná i jít do války. Ale to nejenže nesníží váš životní standard; ten bude zvýšen. Právě budeme provádět program výstavby bytů ve velkém rozsahu a zvýšíme reálné mzdy." K tomu můžeme říci, že s

omezeným množstvím materiálu a práce nemůžeme současně mít jak výzbroj, tak bydlení. Pan Göring*1 byl v tomto ohledu poctivější. Řekl svým lidem "kanóny nebo máslo," ale ne "kanóny a (díky tomu) ještě více másla." Tato poctivost je jedinou věcí, kterou si bude pan Göring schopen nárokovat na svoji obhajobu před soudem historie.

Daňový systém, který by sloužil skutečným zájmům těch, co vydělávají mzdy, by zdaňoval jen část příjmu, který je spotřebován a není uspořen a investován. Vyšší daně na nákupy bohatých neškodí zájmům mas; nicméně, každé opatření, které brání vytváření kapitálu nebo které kapitál spotřebovává, je poškozuje. Samozřejmě jsou zde okolnosti, které činí spotřebu kapitálu nevyhnutelnou. Drahá válka nemůže být financována bez takovýchto škodlivých opatření. Ale ti, co si jsou vědomi dopadů spotřeby kapitálu, se budou snažit držet tuto spotřebu v rámci limitů nezbytnosti, protože je to v zájmu práce, ne protože je to v zájmu kapitálu. Můžou se objevit situace, v kterých může být nevyhnutelné spálit dům, aby se zabránilo umrznutí, ale ti, kdo tak učiní, zjistí, co to stojí, a co budou muset udělat později. Musíme to zdůraznit, obzvláště v současném okamžiku, abychom vyvrátili dnešní omyly o charakteru boomu ve výrobě výzbroje a válečného materiálu.

Náklady na mimořádnou výzbroj mohou být placeny prostřednictvím inflace, půjčováním si nebo zdaněním, které naruší vytváření kapitálu anebo ho i spotřebovává. Jak inflace vede ke vzniku boomu, nepotřebuje dalšího vysvětlení. Když jsou peněžní prostředky učiněny dostupnými pomocí půjčování, tak můžeme jen přesunout investice a výrobu z jednoho pole na jiné; vzestup výroby a spotřeby v jednom sektoru ekonomiky je kompenzován poklesem výroby a spotřeby v jiném sektoru ekonomiky. Peněžní prostředky, které jsou odňaty vytváření kapitálu a staženy z již akumulovaného kapitálu, můžou vést k důsledku v podobě nárůstu současné spotřeby. Tak může narůst spotřeba po vojenském materiálu bez proporcionálního poklesu jiné spotřeby. To může být nazváno "stimulem" byznysu. Ale neměli bychom přehlédnout ten fakt, že všechny důsledky tohoto boomu, které nyní vypadají příznivě, budou placeny depresí a omezením spotřeby v budoucnosti.

2. Získávání peněžních prostředků na veřejné výdaje

Hlad může být uspokojen jen chlebem, který je již k dispozici; budoucí chleba nemůže dnes uspokojit nikoho. Zdálo by se zbytečným opakovat takováto zřejmá tvrzení, kdyby nebyla nutná pro vyvrácení omylů týkajících se získávání peněžních prostředků na veřejné výdaje. Válka říká se často, se bojuje nejen v našem zájmu, ale také v zájmu našich dětí a vnoučat. Je jen spravedlivé, aby tyto nesly část nákladů na válku. Tak, jen část válečných výdajů by měla být placena z daní; zbytek by měl být placen z půjček; placení úroků a umořování jistiny by mělo být problémem budoucích generací.

Tento plán je nesmyslný. Válka může být vybojována jen se zbraněmi, které jsou dnes již dostupné. Materiál a práce, které jsou použity pro výrobu výzbroje, jsou tak staženy z našich dostupných zdrojů a zmenšují nabídku jiného zboží pro lidi, kteří v současnosti žijí. Jsou vzaty ze současného příjmu a současného majetku. Vnoučata jsou dotčena jen natolik, že zdědí méně. Tato skutečnost nemůže být změněna jakoukoliv metodou financování. Dokonce, i když je část válečných výdajů pokryta půjčkami, znamená to, že zdroje, které by jinak byly použity na výrobu jiného zboží, jsou nyní použity na válečné účely. Jen pro člověka, kterému se dnes stane, že je ministrem financí, půjčování znamená odklad splátek. Pro občany, kteří peněžní fondy půjčují, znamená, že budou účet platit ihned tím, že se zřeknou současné spotřeby. Co si jeden člověk půjčí, nemůže být po dobu trvání půjčky, dostupné pro toho, kdo půjčuje.

Jednotlivec si může na splátky koupit ledničku, jestliže mu někdo poskytne nezbytný úvěr. Lidstvo jako celek nebo všichni obyvatelé nějaké uzavřené ekonomiky si nemůžou nic na úvěr koupit. Ani ti, co se ještě nenarodili, nám nemohou půjčovat. V tomto ohledu můžeme vypustit zahraniční půjčky; jsou dnes pro Spojené státy mimo diskusi (tj. roku 1940).

Podobně chybný je názor, že vládní půjčování je opatřením, které dává přednost bohatým. Zdaňovali bychom bohaté ještě více, než nyní, připravili bychom je o jejich byznys, tj. přijali bychom socialismus. Protože nechceme jít tak daleko, a protože nechceme uvalit vyšší daně na masy, vybíráme si zdánlivě bezbolestnou cestu půjčování. "To," řekne socialista, "je přesně ten bod. Nechcete přijmout socialismus. Německo, nicméně, ukázalo, že socialismu je nadřazený, co se týká výroby výzbroje. Německá armáda je na světě nejlépe vyzbrojená. Zakopaný pes je v tom, že nacionální socialisté mají nadřazené vybavení."

Tento argument také mívá hlavní bod. Německo je dobře vyzbrojeno, protože posledních osm let omezilo spotřebu celé populace a použilo svůj výrobní systém pro výrobu výzbroje. S neuvěřitelnou krátkozrakostí Anglie, Francie a malé demokratické státy selhaly v tom, aby se sami vyzbrojili na obranu. I poté, co válka vypukla, nebraly ji vážně. Boj proti ziskům z války se jim zdál býti důležitějším, než boj proti nacionálním socialistům.

Pro zbrojařský průmysl platí tentýž argument jako pro jakýkoliv jiný průmysl: Soukromé vlastnictví je efektivnější, než veřejné podnikání. Před sto lety byly děla a pušky většinou vyráběny ve vládních arsenálech a řemeslníky. Soukromí podnikatelé shledávali výrobu zbraní jako neatraktivní. To platilo do té doby, než zjistili, že národy mají zájem jen na

zničení jiných národů, pak se začali zabývat výrobou výzbroje. Jejich úspěch byl ohromný. Zbraně vyráběné velkými soukromými podniky si vedly mnohem lépe v tehdejších bojích (válkách), než výrobky státem vlastněných arsenálů. Všechny vylepšení a zdokonalení přijatá ve válce mají původ u soukromého podnikání. Státem vlastněné arsenály byly vždy pozadu v přejímání nových technologií a vojenští experti vždy váhali v přijímání vylepšení, které podnikatelé poskytovali. V rozporu s populárním mýtem, národy nechodí do válek kvůli tomu, aby umožnili zbrojovkám vydělat peníze. Zbrojovky existují proto, že národy bojují ve válkách. Podnikatelé a kapitalisté, kteří vyrábějí zbraně, by vyráběli jiné zboží, jestliže by poptávka po zbraních nebyla větší, než po jiném zboží. Německý vojenský průmysl se také vyvinul jako soukromé podnikání. Jakožto znárodněný průmysl může být schopen si udržet po nějaký čas výhodu, kterou získal jakožto soukromý průmysl.

V Anglii se dnes často říká: Jestliže angličtí pracující činí těžké oběti, které na ně uvaluje válka, mají právo požadovat to, že jejich ušlechtilý postoj bude odměněn zrušením kapitalismu a přijetím socialismu po válce. Je zde sěžší něco zmatenějšího, než tento argument. Jestliže pracující z Anglie brání svoji zemi, svoji svobodu a svoji kulturu před náporom nacionálních socialistů a fašistů a proti komunistům, kteří jsou z praktických důvodů spojenci nacionálních socialistů,*2 dělají to pro sebe a pro své děti, ne kvůli zájmům jiných lidí, od kterých později chtějí žádat odměnu. Jediná odměna, které jim velké obětování může přinést, je vítězství a spolu s tím záruka, že se nedostanou do stejné pozice, v které se nalézají samotné masy v Německu a Sovětském svazu. Jestliže by angličtí pracující byli toho názoru, že jim předpokládaný úspěch nezajišťuje zbavení se břemena, nebojovali by; místo toho by kapitulovali.

Pokud věříme, že socialismus je lepším systémem a zajišťuje lepší existenci pro velkou většinu populace, než dokáže kapitalismus, potom bychom měli přijmout socialismus bez ohledu na válku nebo mír, a bez ohledu na to, zda pracující byli ve válce udatní anebo nebyli. Pokud nicméně věříme, že systém, který pánové Hitler, Stalin a Mussolini nazývají "plutokracie," zajišťuje lepší život pro masy, než socialismus, nemělo by nám přijít na mysl "odměňovat" pracující tím, že jim snížíme jejich životní standard na úroveň Němců, Italů a Rusů.

3. Neziskové veřejné podniky a dotace

Podnikatelé se snaží provádět jen takové projekty, které se jeví slibovat zisk. To znamená, že jejich úsilí povede k používání vzácných výrobních faktorů takovým způsobem, že nejpalčivější potřeby budou uspokojeny jako první a žádná část kapitálu a práce nebude

použita k uspokojení méně palčivých potřeb, dokud nebude palčivější potřeba, pro jejíž uspokojení bude kapitál a práce použity, uspokojena.

Když vláda intervenuje, aby umožnila projekt, který neslibuje zisky, ale jen ztráty, potom se veřejně mluví o potřebě, která nalezla skrze tuto intervenci své uspokojení; neslyšíme nic o potřebách, které nebyly uspokojeny, protože vláda převedla prostředky, které by je uspokojily, k jiným účelům. Je zvažováno jen to, co je vládní intervencí získáno, není zvažováno to, co bylo obětováno. Ekonom není vyzván k tomu, aby řekl lidem, co by měli udělat se svými zdroji, a jak by tyto zdroje mohli použít. Ale je jeho povinností obrátit pozornost lidí k tomu, co bylo obětováno. To ho odlišuje od šarlatána, který vždy hovoří jen o tom, co intervence dává, nikdy o tom, co tato intervence bere.

Pojďme se pro příklad podívat na případ, který dnes již můžeme objektivně posoudit, protože je již záležitostí minulosti, ačkoliv ne moc vzdálené minulosti. Navrhovalo se, že nějaká železnice, jejíž výstavba a provoz neslibovaly ziskovost, by mohla být provozována pomocí dotací od vlády. Může být, říká se, že tato železnice není zisková v obvyklém smyslu slova, a že tak není atraktivní pro podnikatele a kapitalisty, ale přispěla by k rozvoji celého regionu. To by podpořilo řemesla, obchod a zemědělství, a tak by učinilo důležitý přínos pro rozvoj ekonomiky. Toto vše by muselo být vzato do uvažování, jestliže by výstavba a provoz měly být zvažovány z vyššího hlediska, než je ziskovost samotná. Z pohledu soukromých zájmů se výstavba železnice může jevit jako nedoporučitelná. Ale z bodu pohledu národního bohatství se zdá být přínosná.

Tato úvaha je zcela mylná. Samozřejmě, nemůže býti popřeno, že obyvatelé oblasti skrze niž povede železnice, by z toho měli přínos. Nebo přesněji, byla by dána výhoda majitelům pozemků v této oblasti a těm, kteří zde investovali, kteréžto investice nemohou být převedeny jinam bez snížení jejich hodnoty. Tvrdí se, že to rozvine produktivní síly oblasti, skrze niž železnice půjde. Ekonom to musí vyjádřit jinak: stát platí dotace z peněz daňových poplatníků na výstavbu, údržbu a provoz této dráhy, která by bez této pomoci nemohla být postavena a provozována. Tyto dotace přesunují část produkce z lokalit, které nabízejí vhodnější přírodní podmínky do lokalit, v kterých jsou tyto podmínky méně vhodné. Bude kultivována půda, kterou by z pohledu vzdálenosti od center spotřeby a z pohledu své nízké výnosnosti, nebylo možné ziskově kultivovat, dokud tato není dotována nepřímými finančními dotacemi pro dopravní systém, na náklady, ke kterým proporcionálně tato půda nemůže přispět. Jistě tyto dotace přispívají k ekonomickému rozvoji oblasti, kde by jinak toho bylo vyrobeno méně. Ale nárůst výroby v této části země, které dává vládní železniční politika přednost, musí být porovnáván s břemenem uvaleným na výrobu a

spotřebu v těch částech země, které musí platit za tuto vládní politiku. Chudší, méně úrodné a odlehlejší půda je dotována pokračujícím zdaněním, které je buď uvaleno na lepší půdu anebo ho nesou spotřebitelé přímo. Podnikání, která jsou umístěna v méně výhodných oblastech, budou schopna rozšířit produkci, ale podnikání ve vhodnějších lokalitách budou muset svoji výrobu omezit. Člověk to může považovat za "spravedlivé" nebo politicky výhodné, ale nemůže se nechat oklamat vírou v to, že to zvýší celkovou spokojenost; sníží ji to.

Člověk by neměl zvažovat vzestup výroby v oblasti, která je obsluhována dotovanou železnicí jako "výhodu z pohledu národního blahobytu." Tyto výhody obnáší jen to, že nějaký počet podnikání operuje v oblastech, které by při jiných podmínkách byly považovány za nepříznivé. Privilegium, které stát zajistilo těmto podnikáním nepřímo pomocí dotování železnice, není v žádném případě jiné, než privilegia udělovaná za jiných podmínek státem jiným méně efektivním podnikáním. V konečné analýze je důsledek stejný, jedno zda stát dotuje anebo dává privilegia ševcovi ve snaze mu umožnit konkurovat továrně, která vyrábí boty anebo zda dává přednost půdě, která by kvůli svému umístění nebyla konkurenceschopná, pomocí plateb z veřejných prostředků za část dopravních nákladů na výrobky z této oblasti.

Nezáleží na tom, zda stát bude provozovat neziskové podnikání sám nebo zda dotuje soukromé podnikání tak, že toto může provozovat neziskový podnik. Dopad na společnost je totožný v obou případech. Metoda používaná při dotacích není vůbec důležitá. Nezáleží na tom, zda je méně efektivní výrobce dotován tak, že může vyrábět nebo zvýšit svoji produkci nebo zda je efektivnější výrobce dotován tak, že nebude vyrábět nebo bude omezovat svoji výrobu. Je nepodstatné, zda subvence jsou placeny za výrobu nebo za nevyrábění nebo zda vláda nakupuje výrobky, aby je stáhla z trhu. V každém případě občané platí dvakrát - jednou jako daňoví poplatníci, kteří nepřímo platí dotace, a potom jako spotřebitelé ve vyšších cenách zboží, které nakupují a v omezené spotřebě.

4. „Altruistické“ podnikání

Když samozvaní „progresivisté“ používají slovo zisk, létají hromy blesky. Nejraději by zcela zisk eliminovali. Podle jejich názoru, podnikatel by měl sloužit lidem z altruismu, neměl by hledat zisky. Neměl by buď obdržet nic anebo by měl být spokojen, jestliže jeho podnikání je úspěšné s malou marží nad jeho nynějšími náklady. Proti tomu že podnikatel musí nést možné ztráty, není namítáno nic. Ale zisková orientace aktivit podnikatelů je přesně to, co dává smysl a význam, řízení a usměrňování v rámci tržní ekonomiky založené

na soukromém vlastnictví výrobních faktorů. Eliminace ziskového motivu transformuje tržní ekonomiku do chaosu.

Již jsme se zabývali konfiskací zisku a dopady takové situace. Nyní musíme probrat omezení zisku na určité procento z nákladů. Pokud má podnikatel obdržet více, čím více jeho náklady vzrostou, jeho motiv k nejlevnější výrobě, jak je jen možné, se změní v opak. Každé snížení výrobních nákladů omezuje jeho příjem; každý nárůst výrobních nákladů znamená pro něj větší příjem. Nemusíme zde předpokládat nečestné záměry na straně podnikatele. My jen musíme porozumět tomu, co znamená snížení nákladů na výrobu pro podnikatele.

Z větší části podnikatel může dosáhnout snížení nákladů dvěma různými způsoby: opatrnějším nákupem surovin a polotovarů a přijetím efektivnějších metod výroby. Oba způsoby zahrnují vyšší stupeň rizika a vynaložení inteligence a předvídání. Jako každé jiné jednání podnikatele to, zda přišel nejvýhodnější čas nákupu, nebo zda je lepší čekat déle, je spekulací na nejistou budoucnost. Podnikatel, který nese celou ztrátu, ale má podíl jen na části zisku, jeho podíl narůstá s rostoucími náklady, je tak v jiné pozici než podnikatel, který je obdařen celým ziskem anebo platí celou ztrátu. Jeho postoj směrem k riziku na trhu bude od základu změněn. Bude tak inklinovat k nákupům za vyšší tržní cenu, než podnikatel ve svobodné ekonomice. To stejné je platné pro vylepšování výrobních metod. Ty jsou také vždy riskantní; dodatečné investice jsou nutné, přičemž o nich nemůže být řečeno s jistotou v předstihu, zda se vyplatí. Proč by se měl podnikatel chopit příležitosti, když v případě úspěchu bude postižen omezením svého příjmu?

V. Korporativismus a syndikalismus

1. Korporativismus

Korporativismus (1) je programem, nikoliv realitou. To musí být uvedeno hned na začátku, abychom se vyhnuli nedorozumění. Nikde se nepokoušeli uvést tento program do reality. I v Itálii, i přes setrvalou propagandu, ve skutečnosti nebylo nic učiněno proto, aby byl ustaven systém korporátního státu (*stato corporativo*).

Byl zde pokus charakterizovat rozdílné politické a ekonomické ideologie jako vlastní jistým národům. Západní idea byla dávana do kontrastu s německými a slovanskými ideami; byl objeven předpokládaný rozdíl mezi románskou a teutonskou mentalitou;

obzvláště v Rusku a Německu se mluví o poslání vybraných lidí, kteří jsou určeni k vládnutí nad světem a mají přinést jeho spasení. Ve světle takových tendencí je nutné zdůraznit, že všechny politické a ekonomické ideje, které ovládají dnešní svět, byly vyvinuty anglickými, skotskými a francouzskými mysliteli. Ani Němci ani Rusové nepřispěli ničím ke konceptu socialismu; socialistické ideje a myšlenky přišly do Německa a Ruska ze Západu, právě tak jako ideje, které mnoho Němců a Rusů dnes stigmatizuje jakožto západní. To stejné je pravdou pro program korporativismu. Pochází z anglického cechovního socialismu a je nutné studovat spisy dnes již téměř zapomenutého hnutí, abychom získali informace k původu korporativistické ideje. Italské, portugalské a rakouské publikace, stranické programy a jiné výklady týkající se korporativního státu postrádají přesné výrazy a vyhýbají se přesným formulacím a tvrzením; přehlíží opravdové těžkosti tím, že vytváří široce používané slogany. Anglický cechovní socialismus nicméně vykazoval jistou srozumitelnost výkladu stran programu a Sidney a Beatrice Webbovi podali kompletní výklad cílů a fungování tohoto systému. (2)

V korporativistické utopii je trh nahrazen souhrou toho, co Italové nazývají korporace, tj. povinnou organizací všech osob v jistém hospodářském odvětví. Vše, co se týká jen tohoto průmyslu, řekněme, interní záležitosti jednotlivých korporací, je administrováno samotnými korporacemi bez zásahů ze strany státu nebo od osob nepříslušejících k této korporaci. (3) Vztahy mezi různými korporacemi jsou regulovány vyjednáváním mezi nimi nebo spojenou konferencí představitelů všech korporací. Stát, to jest parlament zvolený všeobecným hlasováním a vláda jemu odpovědná, nezasahují vůbec anebo jen, když korporace selžou v tom, aby dosáhly shody. Při načrtávání svých plánů angličtí cechovní socialisté měli na mysli vzor anglické místní vlády a jejich vztah k centrální vládě. Navrhovali vytvoření samovlády jednotlivých odvětví. Podobně jako hrabství a města pečují o své lokální záležitosti, jednotlivá odvětví výroby by administrovala svoje vnitřní záležitosti v rámci struktury celého společenského organismu.

Ale ve společnosti, která je založena na dělbě práce nejsou žádné vnitřní problémy jednotlivého byznysu, podniků nebo odvětví, které by se týkaly jen těch, co jsou s takovým byznysem, podniky nebo odvětvími spojeni a neovlivňovaly by také jiné občany. Každý má zájem vidět, aby každý jednotlivý byznys, podnik a odvětví šlapalo tak efektivně, jak to jen podmínky dovolí. Každé plýtvání prací a materiálem v jakémkoliv odvětví zasahuje každého jednotlivého občana. Je nemožné ponechat rozhodování stran výběru metod výroby a druhu a množství výrobků pouze na těch, kdož jdou angažováni v daném odvětví, protože takové rozhodování se týká každého, nejen členů daného povolání, cechu nebo korporace. Zatímco podnikatel v kapitalistické ekonomice je šéfem ve svém vlastním

podniku, zůstává nicméně předmětem zákona trhu; jestliže se chce vyhnout ztrátám a chce mít zisk, musí se snažit plnit přání spotřebitelů tak, jak je jen nejlépe možné. Korporativně organizované odvětví, které se nemusí bát konkurence, by nebylo služebním, ale bylo by pánem spotřebitelů, jestliže by mohlo volně regulovat dle libovůle vnitřní problémy, které se exkluzivně týkají dle předpokladu jen jeho samotného.

Většina navrhovatelů korporativního státu nechce eliminovat podnikatele a vlastníky výrobních faktorů. Chtějí ustavit korporaci jako organizátora všech jednotlivců, kteří se podílí na daném výrobním odvětví. Spory mezi podnikateli, vlastníky kapitálu investovaného do odvětví a pracujícími, které se týkají disponování s hrubými zisky a rozdělování příjmů mezi různé skupiny, jsou dle jejich názoru jen interními problémy, které mají být urovnány autonomně v rámci odvětví bez zásahu lidí zvenčí. Jak to má být uděláno, nicméně není nikdy vysvětleno. Jestliže podnikatelé, kapitalisté a pracující v rámci korporace jsou organizováni do oddělených skupin anebo bloků, a jestliže vyjednávání má být prováděno mezi těmito bloky, dohody nebude nikdy dosaženo, jestliže podnikatelé a kapitalisté nejsou ochotni dobrovolně se vzdát svých práv. Jestliže mají být rozhodnutí činěna přímo nebo nepřímo (volenými výbory) pomocí hlasování všech členů s tím, že každý jednatel má stejnou hlasovací sílu, potom pracující, kteří jsou početnější, přehlasují podnikatele a kapitalisty a zamítnou jejich nároky. Korporativismus se tak stane formou syndikalismu.*1 To stejné je pravdou pro mzdové tarify. Jestliže tato ožehavá otázka také má být rozhodována všeobecným hlasováním s tím, že každý jednatel, který je účasten v daném odvětví, má stejnou váhu hlasu, výsledkem bude nejpravděpodobněji rovnost ve mzdách, která neodpovídá druhu vykonávané práce.

Ve snaze mít něco k rozdělování a k vyplácení, korporace musí mít prvně příjmy z prodeje svých výrobků. Korporace okupuje na trhu pozici výlučného výrobce a prodejce zboží, které patří do její oblasti. Nemusí se strachovat před konkurencí výrobců stejného zboží, protože má exkluzivní právo na zamluvení si takovéto výroby. Měli bychom tak společnost monopolů. To nemusí znamenat, že všechny korporace budou v pozici sto vynutit si monopolní cenu; ale mnoho odvětví bude schopno si vynutit monopolní ceny a bude realizovat monopolní zisk v různém množství. Korporativní organizace společnosti tak bude dávat speciální výhodu jistým odvětvím výroby, a tak i těm, co v těchto odvětvích působí. Budou zde odvětví, která omezováním výroby tak budou schopna zvýšit pozoruhodně svoje příjmy, že ti, kdo jsou na tomto podnikání účastni, budou mít relativně větší podíl na celkové spotřebě v zemi. Některá z odvětví můžou i být schopna dosáhnout absolutního nárůstu spotřeby u svých členů i přes pokles celkové produkce.

To je dostatečné pro pojmenování nedostatků systému korporativismu. Jednotlivé korporace nemají žádný motiv učinit svoji produkci efektivní tak, jak je jen možné. Mají zájem na snížení vyráběného výstupu tak, že mohou realizovat monopolní ceny; to závisí na stavu poptávky v konkrétním odvětví, zda těm, co se účastní v jedné korporaci nebo v jiné korporaci, se bude dařit lépe. Pozice korporací bude silnější, čím naléhavější je poptávka po jejich produktech; naléhavost poptávky umožní některým z nich omezit výrobu, a tak zvýšit svůj celkový zisk. Celý systém by nakonec vedl k neomezovanému despotismu odvětví, které produkuje životně důležité statky ve striktním slova smyslu.

Stěží se dá uvěřit, že by kdy byl učiněn seriosní pokus o zavedení tohoto systému do skutečného fungování. Všechny návrhy na korporativní systém předpokládají státní intervence, přinejmenším v případě toho, že nemůže být dosaženo dohody mezi korporacemi o otázkách, které se týkají několika z nich. (4) Mezi těmito otázkami jistě musí být zahrnuty ceny. Nemůže být očekáváno, že by mohlo být dosaženo dohody o cenách mezi korporacemi. Pokud stát musí intervenovat, pokud musí ustavit ceny, potom celý systém ztrácí svůj korporativní charakter a stává se buď socialismem anebo intervencionismem.

Ale cenová politika není jediným bodem, který ukazuje, že kooperativní systém nemůže fungovat. Systém činí všechny změny ve výrobním systému nemožnými. Jestliže se poptávka změnila nebo pokud nové výrobní metody mají nahradit starší metody, kapitálové statky a práce musejí být přesunuty z jednoho odvětví do jiného. Zde musí intervenovat autorita, která je nadřazená korporacím a touto autoritou může být jen stát. Jestliže nicméně stát má rozhodovat jak mnoho kapitálu a jak mnoho pracujících má každá jednotlivá korporace zaměstnávat, potom je stát svrchovaným a nikoliv korporace.

2. Syndikalismus

Korporativní nebo cechovní socialistický systém se tak ukazuje být syndikalismem. Pracovníci zaměstnaní v každém odvětví mají dostat kontrolu nad výrobními faktory a mají pokračovat ve výrobě na svůj vlastní účet. Není důležité, zda bývalí podnikatelé a kapitalisté dostanou zvláštní pozici v novém řádu nebo nedostanou. Nemůžou být již více podnikateli a kapitalisty v tom smyslu v jakém jsou podnikatelé a kapitalisté v tržní ekonomice. Mohou být jen občany, kteří si užívají privilegií v rozhodování, které se týkají managementu a rozdělování příjmu. Společenská funkce, kterou nicméně plnili v tržní ekonomice, je zcela převzata korporací. I kdyby v korporaci měli právo na to činit rozhodnutí jen bývalí podnikatelé a kapitalisté, a i kdyby obdrželi největší díl příjmu, systém bude pořád syndikalismem. Není ekonomickou charakteristikou syndikalismu, že

každý syndikalista obdrží rovný příjem, nebo že je dotazován v otázkách politiky byznysu; základem je ten fakt, že jednotlivci a výrobní faktory jsou striktně připojeny k určitým oblastem výroby, tak že ani pracující, ale ani výrobní faktory nemají svobodu pohybu z jednoho oboru do druhého. Pokud slova „mlýny mlynářům, tiskárny tiskařům“ mají být vykládána tak, že slova „mlynáři“ a „tiskaři“ také zahrnují bývalé vlastníky mlýnů a tiskáren anebo nezahrnují, a zda tito bývalý podnikatelé a vlastníci dostanou více nebo méně privilegovanou pozici, není podstatné. Rozhodující je to, že tržní ekonomika, ve které vlastníci výrobních faktorů a podnikatelé podobně jako pracující závisí na poptávce spotřebitelů, je nahrazena systémem, ve kterém poptávka spotřebitelů již více výrobu neurčuje, ale jde o systém, ve kterém nabývá vrchu jen přání výrobců. Kuchař rozhoduje, co a v jakém množství bude každý jednotlivce jíst. Protože kuchař má exkluzivní právo připravovat jídlo, když někdo odmítne jídlo, které mu kuchař dává, bude hladovět. Takový systém by mohl mít ještě nějaký smysl, dokud podmínky zůstávají nezměněné, a dokud rozdělení kapitálu a práce mezi různé oblasti výroby odpovídá v nějakém rozsahu podmínkám poptávky. Ale změny nastávají vždy. A každá změna v podmínkách činí systém méně funkčním.

Postulát syndikalismu, dle kterého by vlastnictví výrobních faktorů mělo být převzato pracujícími, je pouze příznačný pro názor na výrobní proces, ve kterém pracující získávají pouze z úzké perspektivy svého postavení. Považují dílnu, ve které denně provádí své činnosti, za trvalou instituci; neuvědomují si, že ekonomické aktivity jsou předmětem trvalé změny. Neví, zda podniky, pro které pracují, vytváří zisky nebo je nevytváří. Jak jinak by se dala vysvětlit skutečnost, že zaměstnanci železnic pracujících se ztrátou požadují "železnice železničářům"? Pracující naivně věří, že jen jejich práce vytváří příjmy, a že podnikatelé a kapitalisté jsou jen parazité. Psychologicky toto může vysvětlit to, jak vznikla myšlenka syndikalismu. Ale toto porozumění původu myšlenky syndikalismu ještě nedělá ze syndikalismu funkční systém.

Syndikalistické a korporativistické systémy jsou založeny na předpokladu toho, že platný stav výroby v daném čas, zůstane neměnným. Jen pokud by byl tento předpoklad správným, bylo by možné se obejít bez přemísťování kapitálových statků a práce z jednoho odvětví do druhého. A k tomu, aby se učinily takovéto změny, musí být učiněna rozhodnutí autoritou, která je nadřazena jednotlivým korporacím a syndikátům. Žádný uznávaný ekonom se tak nepokoušel nazvat syndikalistické myšlenky jako uspokojující řešení problému společenské kooperace. Revoluční syndikalismus Sorela*2 a obhájců přímé akce (action directe) nemá nic společného se syndikalistickým společenským programem. Sorelův syndikalismus byl systémem politické taktiky, která měla za svůj cíl dosažení socialismu.

Anglický cechovní socialismus vzkvétal po krátkou dobu a potom téměř úplně zmizel. Jeho původní zastánci ho sami opustili, jasně kvůli tomu, že si začali být vědomi jeho vrozených rozporů. Korporativistická idea hraje ještě nějakou roli určitého stupně důležitosti ve spisech a projevech politiků, ale žádný národ se ji nepokusil zavést. Fašistická Itálie, která nejdůrazněji velebila korporativismus, uvalila nařízení vlády na všechny ekonomické aktivity. Nezůstal zde žádný zbylý prostor pro existenci autonomních korporací v „korporativistické“ Itálii.

Je zde obecná tendence dnes přidávat výraz „korporativní“ k jistým institucím. Organizace, které slouží jako poradní orgány pro vlády anebo kartely, které jsou vytvořeny vládou a fungující pod jejím dohledem, jsou nazývány korporativními institucemi. Ale tyto také nemají také nic společného s korporativismem.

Jakkoliv na ně hledíme, zůstává tu ta skutečnost, že myšlenka korporativismu nebo syndikalismu nemůže uniknout alternativě v podobě tržní ekonomiky anebo socialismu – co z toho?

VI. Válečná ekonomika

1. Válka a tržní ekonomika

Demokracie je výsledkem tržní ekonomiky v domácích záležitostech, mír je důsledkem zahraniční politiky. Tržní ekonomika znamená mírovou kooperaci a mírovou směnu zboží a služeb. Nemůže přetrvat, když je na pořadu dne vraždění ve velkém stylu. Nekompatibilita války s tržní ekonomikou a civilizací nebyla plně rozpoznána, protože postupující rozvoj tržní ekonomiky změnil původní charakter války samotné. Postupně se změnila totální válka pravěkých časů do války vojáků moderní doby.

Totální válka je hordou, která se pohybuje za účelem boje a plenění. Celý kmen, všichni lidé se pohybují; nikdo - ani žena nebo dítě - nezůstává doma, jestliže musí plnit povinnosti, které jsou základními pro vedení války. Mobilizace je totální a lidé jsou vždy připraveni jít do války. Každý je válečníkem anebo slouží válečníkům. Armáda a kmen,

armáda a stát jsou identické. Není zde žádný rozdíl mezi bojovníky a nebojovníky. Cílem války je zlikvidování celého nepřátelského kmene. Totální válka není ukončena mírovou smlouvou, ale totálním vítězstvím. Poražení - mužové, ženy, děti - jsou popraveni; jestliže jsou sníženi na úroveň otroků, znamená to milost. Jen vítězný kmen přežívá.

Ve válce vojáků na druhou stranu, armáda provozuje boj, zatímco občané, kteří nejsou v armádě, sledují svůj běžný život. Občané platí náklady válčení; platí za udržování a vyzbrojování armády, ale jinak zůstávají sami mimo rámec válečných událostí. Může se stát, že válečné akce zboří jejich domy, poničí jejich půdu a zničí jejich jiné vlastnictví; ale to je také částí válečných nákladů, které musí nést. Může se také stát, že jsou oloupeni a náhodou zabiti válečníky - i těmi, kteří jsou z jejich "vlastní" armády. Ale to jsou události, které nejsou vlastní válce jako takové; spíš překáží, než aby pomáhaly operacím velitelů armády a nejsou tolerovány, pokud ti, co velí, mají plnou kontrolu nad svými jednotkami. Válčící stát, který zformoval, vyzbrojil a udržuje armádu, považuje loupení ze strany vojáků jako trestný čin; byli najmuti k boji, ne k loupení ve svůj prospěch. Stát chce udržet civilní život takový, jaký je obvyklý, protože chce zachovat schopnost svých občanů platit daně; dobyté oblasti jsou považovány jako jeho vlastní domény. Systém tržní ekonomiky má být udržován během války tak, aby sloužil požadavkům válčení.

Evoluce, která vedla od totální války k válce vojáků, by měla války zcela eliminovat. Byla to evoluce, jejíž konečným cílem by mohl být jen trvalý mír mezi civilizovanými národy. Klasičtí liberálové 19. věku by si byli plně tohoto faktu vědomi. Považovali válku za pozůstatek temných dob, které byly zkázonosné, podobně jako již odvanuté instituce - otroctví, tyranie, netolerance, pověřčivost. Měli pevnou víru v to, že budoucnost bude požehnána trvalým mírem.

Věci nabraly jiný směr. Rozvoj, který měl přinést pacifikaci světa, se obrátil. Tomuto kompletnímu obrácení nemůže být porozuměno jako izolovanému faktu. Jsem dnes svědky vzestupu ideologie, která vědomě neguje vše, co bylo považováno za kulturu. "Buržoazní" hodnoty mají být přehodnoceny. Instituce "buržoazie" mají být nahrazeny proletářskými institucemi. A stejným způsobem, má být ideál věčného míru, nahrazen glorifikováním síly. Francouzský politický myslitel Georges Sorel (1847-1922), apoštol zaměstnaneckých odborů a násilí, byl patronem jak bolševismu, tak fašismu.

Je to jen malý rozdíl, že nacionalisté chtějí válku mezi národy a že marxisté chtějí válku mezi třídami, tj. občanskou válku. Co je rozhodující, je ten fakt, že obojí kážou vyhlazující válku, totální válku. Je také důležité to, zda různé antidemokratické skupiny pracující ve

spolupráci, jak je tomu nyní, nebo se stane, že bojují spolu navzájem. Bud', jak bud', prakticky vždy se spojují, když přijde na útoky na západní civilizaci.

2. Totální válka a válečný socialismu

Považujeme-li jako státy hordy barbarů, kteří přepadli Římskou říši z východu, museli bychom říci, že zformovali totální státy. Hordy byly ovládány politickým principem, kterému nacionální socialisté nyní říkají vůdcovský princip. Jen vůle Attily nebo Alaricha se počítaly. Jednotliví Hunové nebo Gótové neměli žádná práva a žádnou sféru soukromé existence. Všichni muži, ženy a děti byly jednoduše jednotkami v armádě svých vůdců anebo jejich pomocnými silami; museli bezpodmínečně poslouchat. Bylo by chybou předpokládat, že tyto hordy byly socialisticky organizované. Socialismus je systém produkce, který je založen na veřejném vlastnictví výrobních faktorů. Do té míry, do jaké nežily z loupění dobytého, ale museli poskytovat pro své vlastní potřeby svoji vlastní práci, jednotlivé rodiny vyráběly ze svých vlastních zdrojů a na svůj vlastní účet. Vládce se sám nezabýval takovýmito záležitostmi; jednotliví mužové a ženy byly na svém vlastním. Nebylo zde žádné plánování a žádný socialismus. Rozdělení kořisti není socialismem.

Tržní ekonomika a totální válka jsou nekompatibilní. Ve válce vojáků bojují jen vojáci; pro velkou většinu je válka jen procházení bolestivým zlem, ne aktivním zábavou. Zatímco armády spolu navzájem bojují, občané, rolníci a pracující se pokouší pokračovat v provádění svých běžných aktivit.

První krokem, který vede od války vojáků nazpět k totální válce, bylo zavedení povinné vojenské služby. Tím se postupně odboural rozdíl mezi vojáky a občany. Válka již nadále neměla být záležitostí žoldáků; měla zahrnout každého, kdo měl požadovanou fyzickou zdatnost. Slogan "národ ve zbraní" prvně vyjadřoval jen program, který nemohl být zcela realizován kvůli finančním důvodům. Jen část tělesně schopné mužské populace obdržela vojenský trénink a byla odvedena k vojenské službě. Ale když byla tato cesta nastoupena, není možné se zastavit u polovičatého opatření. Nakonec mobilizace armády byla vázána i na absorbování mužů nezbytných pro domácí výrobu, kteří měli odpovědnost za zásobování bojovníků jídlem a vybavením. Bylo nutné rozlišit mezi důležitými a nedůležitými povoláními. Lidé v povoláních, která byla důležitá pro zásobování armády, museli být zproštěni nasazení v bojových jednotkách. Z tohoto důvodu dispozice s dostupnou lidskou silou byla dána k rukám vojenským vůdcům. Povinná vojenská služba zamýšlela dát každého, kdo je tělesně vhodným do armády; jen neduživí, fyzicky nezpůsobilí, staří, ženy a děti z tohoto byli vyjmuti. Ale když se zjistilo, že část tělesně schopných musí být použita na industriální frontě pro práci, která by mohla být vykonávána

starci a mladistvými, méně tělesně schopnými a ženami, potom zde nebyl žádný důvod rozlišovat povinnou službu mezi tělesně zdatnými a tělesně neschopnými. Povinná vojenská služba tak vedla k povinné pracovní službě všech občanů, kteří byli schopni práce, mužů a žen. Vrchní velitel vykonával moc nad celým národem, nahradil tělesně schopné v práci méně zdatnými odvedenci a umístil tak mnoho tělesně zdatných, jak jen mohl, na frontě, když mohl na domácí frontě ušetřit bez toho, aby ohrozil dodávky armádě. Také rozhodoval, jak bude výroba využita. Mobilizace se stala totální; národ a stát byly transformovány do armády; válečný socialismus nahradil tržní ekonomiku.

V tomto spojení není důležité, zda je či není bývalým podnikatelům dána privilegovaná pozice v tomto systému válečného socialismu. Mohou být nazýváni manažery a mít vyšší pozici v továrnách, které nyní všechny slouží armádě. Mohou obdržet větší přiděl, než ti, kdož byli dříve jen úředníky nebo pracujícími. Ale nejsou již více podnikateli. Jsou obchodními vedoucími, kterým je řečeno, co a jak vyrábět, kde a za jakou cenu nakupovat výrobní faktory, a komu a za jakou cenu prodávat výrobky.

Pokud je mír považován za pouhý oddech, během kterého se národ sám musí vyzbrojit pro přicházející válku, je nutné v mírových časech postavit výrobu na válečné nohy stejně tak jako se připravuje a organizuje armáda. Bylo by nelogické potom odkládat mobilizaci až do propuknutí nepřátelství. Jediný rozdíl mezi válkou a mírem v tomto ohledu je ten, že v čase míru množství mužů, kteří během války budou použiti na frontové linii, je ještě zaměstnán na domácí frontě. Přechod od mírových podmínek k válečným podmínkám je pak jen pohybem těchto mužů z domácí fronty do armády.

Z konečné analýzy je zřejmé, že válka a tržní ekonomika jsou nekompatibilní. Tržní ekonomika se mohla vyvinout jen proto, že zprůmyslnění zatlačilo militarismus do pozadí, a protože učinil to, že totální válka "degenerovala" do války vojáků. Nepotřebujeme zde diskutovat otázku toho, zda socialismus nutně vede k totální válce. Pro předmět, který tu zvažujeme, není taková analýza nutná. Může nám stačit to, že řekneme, že agresor nemůže vést totální válku bez zavedení socialismu.

3. Tržní ekonomika a národní obrana

Dnes je svět rozdělen do dvou táborů. Totalitářské hordy napadají národy, které usilují o zachování tržní ekonomiky a demokracie; usilují o zničení "dekadentní" západní civilizace a o její nahrazení novým řádem.

Věří se tomu, že útočící agresivní moc přizpůsobuje svůj sociální systém požadavku totální války, že se vzdává tržní ekonomiky ve prospěch socialismu a demokracie ve prospěch diktatury. Jedna zoufalá skupiny říká: „Válka nevyhnutelně vede k socialismu a diktatuře. Když se pokoušíme hájit demokracii a odolat ataku nepřítele, my sami akceptujeme jeho ekonomický řád a politický systém.“ Ve Spojených státech je tento argument hlavní podporou pro izolacionismus. Izolacionisté věří, že svoboda může být zachována tím, že se nepodílíme na válce. Jásajíce, vyjadřují „progresivisté“ podobný názor. Vítají boj proti Hitlerovi, protože jsou přesvědčeni, že válka musí přinést socialismus. Chtějí americkou účast na válce vedoucí k Hitlerově porážce a kvůli zavedení jeho systému ve Spojených státech.

Je to nutně pravda? Musí se národ, který se sám brání proti agresi totalitních zemí, stát sám totalitním? Je stát, který si užívá demokracie a společenského systému tržní ekonomiky, neschopný úspěšně bojovat proti totalitářům a socialistickým nepřátelům? Široce se věří, že zkušenost současné války prokazuje, že socialistický způsob produkce je v lepší pozici sto dodat zbraně a jiný materiál, než je tržní ekonomika. Německá armáda má ohromnou převahu každého typu výzbroje, který bojující armády potřebují. Armády Francie a Britské říše, které mají ve své moci zdroje celého světa, vstupují do konfliktu slabě vyzbrojeny a vybaveny a jsou neschopné překonat tuto inferioritu. Tyto fakta jsou nesporná, ale musíme je interpretovat správně.

I v čase, kdy nacionální socialisté přišli k moci, byla Německá říše lépe vyzbrojená pro novou válku než angličtí a francouzští odborníci předpokládali. Od roku 1933 říše soustředila všechno své úsilí na přípravu na válku. Hitler přeměnil říši na armádní tábor. Válečná výroba byla rozšířena až k hranicím možností. Výroba zboží pro soukromou spotřebu byla omezena na minimum. Hitler se otevřeně připravoval na vyhlazovací válku proti Francii a Anglii. Angličané a Francouzi se chovali tak, jako by se jich to netýkalo.

Během těchto kritických let, které přecházely vypuknutí druhé světové války, byly v Evropě mimo totalitní země jen dvě strany: antikomunistická a antifašistická. To nejsou jména, která jim byla dána jinými nebo jejich odpůrci; strany samy přijaly toto označení. Antifašisté - v Anglii především lejbristická strana, ve Francii hlavně front populaire - používali proti nacionálním socialistům silný jazyk. Ale oponovali každému vylepšení ve výzbroji svých vlastních zemí; v každém návrhu na rozšíření armádních sil, tušili fašismus. Spoléhalo na sovětskou armádu, na její sílu, převahu ve výzbroji a nepřemožitelnost, jak se přesvědčovali. Co se jim zdálo nutným, bylo spojenectví se Sověty. Ve snaze získat

Stalinovu přízeň, tvrdili, bylo nutné sledovat vnitřní politiku uklánění se směrem ke komunismu.

Antikomunisté – angličtí konzervativci a francouzská „pravice“ – viděla Hitlera jakožto Siegfrieda, který by zničil draka komunismu. Následkem toho hledí se sympatickým pohledem na nacionální socialismus. Označovali jako „židovské“ lži ta tvrzení, že Hitler plánoval válku za vyhlazení Francie a Britské říše a aspiroval na kompletní ovládnutí Evropy.

Výsledkem této politiky bylo to, že Anglie a Francie spadly do války nepřipraveny. Ale ještě pořád nebylo příliš pozdě k nápravě tohoto opomenutí. Osm měsíců, které uplynuly od vypuknutí války a německé ofenzivy v květnu 1940, by mělo dostačovat na zajištění výzbroje pro spojenecké síly, které by mohly umožnit úspěšnou obranu francouzské východní fronty. Mohly a měli využít sílu svého průmyslu. To, že tak neučinily, nemůže být vytýkáno kapitalismu.

Jedna z nejpopulárnějších antikapitalistických legend chce, abychom věřili, že machinace muničních továren přivodily oživení válečného ducha. Moderní imperialismus a totální válka předpokládá se, jsou výsledkem válečné propagandy provozované spisovateli, kteří byli najmutí majiteli muničních továren. Myslí se tak, že první světová válka začala, protože Krupp, Schneider-Creuzot, DuPont a J. P. Morgan chtěli velké zisky. Ve snaze vyhnout se takové katastrofě, se věří, že je nutné zabránit muničním továrnám v tom, aby dosahovaly zisků. Na základě takového rozumování vláda Léona Bluma *1 znárodnila francouzský vojenský průmysl. Když vypukla válka a začalo být naléhavé postavit výrobní kapacitu francouzských továren do služeb vyzbrojovacího úsilí, francouzské autority považovaly za důležitější blokovat zisky z války, než vyhrát válku. Od září 1939 do června 1940 Francie vlastně nebojovala válku proti nacionálním socialistům, ale fakticky bojovala válku proti válečným ziskům. V tomto jednom ohledu, byla úspěšná.

V Anglii se také vláda zabývala primárně tím, jak zabránit vzniku válečného zisku, spíše než s nákupem nejlepší možné výzbroje pro armádní síly. Pro příklad může být uvedena 100% daň na válečný zisk. Ještě katastrofálnější pro spojence byla ta skutečnost, že ve Spojených státech, také byly učiněny kroky k zablokování válečných zisků a byla oznámena ještě přísnější opatření tohoto druhu. To byl důvod, proč americký průmysl přispěl jen velmi malou částí z toho, jaká mohla být míra asistence daná Anglii a Francii.

Anti-kapitalista řekne: "To je přesně ten problém. Byznys není vlastenecký. Zbylé části z nás je řečeno, abychom opustili rodiny a přestali se zabývat svou prací; jsme umístěni do armády a musíme riskovat naše životy. Kapitalisté, nicméně požadují své zisky i v čase války. Měli by být donuceni pracovat nesobecky pro vlast, jestliže my jsme nuceni za ni bojovat." Takové argumenty posunují problém do oblasti etiky. Toto však není otázkou etiky, ale prospěšnosti. Ti, kteří nenávidí válku na morálním základě, protože považují zabíjení a mrzačení lidí za nehumánní, by se měli pokusit nahradit ideologii, která vede k válce, ideologií, která by zajistila trvalý mír. Nicméně, pokud je mírově se chovající národ napaden a musí se sám bránit, jen jedna věc se počítá: obrana musí být organizovaná tak rychle a efektivně, jak je jen možné; vojákům musí být dány nejlepší zbraně a výstroj. To může být splněno jen tehdy, jestliže se nezasahuje do tržní ekonomiky. Muniční průmysl, který má velký zisk, vyzbrojoval a zásoboval v minulosti armády tak dobře, že byly schopny vyhrát. Bylo to kvůli zkušenosti ze skutečného boje v 19. století, že výroba výzbroje přímo vládami byla většinou přerušena. V žádném jiném čase se neukázala efektivnost a výrobní kapacity podnikatelů efektivnější, než během první světové války. Je to jen resentment závidí a bezmyšlenkovitosti, který vede k tomu, že lidé bojují proti zisku podnikatelů, jejichž efektivnost činní možným to, aby se dala válka vyhrát.

Když se kapitalistické národy v čase války vzdají průmyslové převahy, kterou jim ekonomický systém poskytuje, jejich síla odolat a jejich šance na vítězství jsou pozoruhodně omezeny. Že jsou některé náhodné následky považovány za nespravedlivé, může být jistě pochopeno. Skutečnost, že podnikatelé zbohatnou na výrobě zbraní je jen jednou z mnoha neuspokojujících a nespravedlivých podmínek, která válka vytváří. Ale vojáci riskují svoje životy a zdraví. To že umírají zapomenutí a bez odměny na frontové linii, zatímco vůdcové armád a štáb zůstávají v bezpečí a zajistí si slávu vítězů a další kariéru, je také „nespravedlivé.“ Požadavek na eliminaci válečných zisků není rozumnější, než požadavek stran toho, že velitelé armády, jejich štáb, chirurgové a muži z domácí fronty by měli dělat svoji práci za nedostatku a strádání, kterým je vystaven voják. Nejsou to válečné zisky podnikatelů, které jsou nežádoucími. Válka sama je nežádoucí!

Tyto pohledy na válečné zisky také odkrývají mnoho chyb ohledně charakteru tržní ekonomiky. Všechna ta podnikání, která v míru již měla všechno nutné zařízení k výrobě výzbroje a jiných válečných dodávek, pracují od prvního dne války podle vládních rozkazů. Ale i práci na plnou kapacitu mohly tyto továrny vyrobit jen malé množství pro krytí válečných potřeb. Důležité, pak je využít k válečné výrobě i ty továrny, které předtím nevyráběly výzbroj, a dokonce i výstavba nových továren. Obé vyžaduje pozoruhodně mnoho nových investic. Zda se tyto investice vyplatí, závisí nejen na cenách realizovaných

u prvních kontraktů, ale také kontraktech splněných během války. Pokud by měla válka skončit před tím, než mohou být tyto investice plně odepsány z hrubého výdělku, vlastníci nejen nedosáhnou zisku, ale utrpí i kapitálové ztráty. Populární argument dávající přednost zbrojařskému průmyslu bez zisku přehlíží mezi jinými věcmi, ten fakt, že podnikání, které se má angažovat ve výrobě na poli, které až doposud není rozvinuto, musí získat potřebný kapitál od banky nebo na kapitálovém trhu. Nemohou si ho zajistit, pokud se předpokládá, že jeho použití nepřinese žádný zisk, ale jen risiko ztráty. Jak může svědomitý podnikatel přesvědčit bankéře nebo kapitalistu, aby mu půjčili peníze, jestliže sám nevidí žádnou perspektivu ziskové návratnosti u své investice? V tržní ekonomice, kde dlužník má odpovědnost splatit půjčku, zde není žádný prostor pro směny, které nekompensují risiko ztráty perspektivou zisku. Je to pouze očekávání zisku, které umožňuje podnikateli slíbit zaplacení úroku a splacení jistiny. Eliminováním naděje na zisk člověk znemožní fungování celého systému podnikání.

Co je požadováno na průmyslu, než toto: Vzdejte se sledování toho, pomocí čeho jste vy výrobci pracovali úspěšně až doposud. Nemyslete na ztrátu vašich pravidelných zákazníků a na znehodnocení vašeho nečinného zařízení. Investujte nový kapitál do toho, s čím nejste seznámeni. Ale mějte na mysli to, že vám budeme platit ceny, které vám neumožní v kratším čase zaplatit nové investice. Pokud byste však měli dosáhnout zisku, odeberme vám ho zdaněním. Kromě toho vás veřejnosti odhalíme jako „obchodníky se smrtí.“

Ve válce zde je také jen volba mezi tržní ekonomikou a socialismem. Třetí alternativa, intervencionismus není ani ve válce možná. Při vypuknutí dnešní války může být možné znárodnit celý průmysl, ale není zde žádných pochyb, že to povede ke kompletnímu selhání. Pokud někdo nechce přijmout tuto metodu, bude akceptována tržní ekonomika se všemi jejími důsledky. Byla-li by vybrána tržní ekonomika, Hitlerův nápor by byl na východních hranicích Francie zastaven. Porážka Francie a destrukce anglických měst byla první cenou zaplacenou za intervencionistické potlačení válečných zisků.

Dokud je válka v činnosti, nemělo by zde být žádné místo pro diskusi o opatřeních proti válečným ziskům. Po vítězství a ustavení světového řádu, ve kterém se nebudeme muset obávat nové agrese, zde bude pořád dost času zkonfiskovat válečné zisky. V každém případě, před tím, než válka skončí a investice jsou odepsány, je nemožné zjistit, zda podnikání skutečně realizuje válečné zisky nebo ne.

VII. Ekonomické, společenské a politické následky intervencionismu

1. Ekonomické následky

Intervencionismus není ekonomickým systémem, to jest, není metodou, která by dovolovala lidem dosáhnout jejich cílů. Je jen systémem postupů, které narušují a nakonec ničí tržní ekonomiku. Překáží produkci a zmenšuje uspokojení potřeb. Neučiní lidi bohatšími; učiní lidi chudšími.

Uznejme, že intervencionistická opatření mohou dát jistým jednotlivcům nebo jistým skupinám jednotlivců výhody na náklady ostatních. Menšiny mohou získat privilegia, která je obohatí na náklady jejich spoluobčanů. Ale většina nebo celý národ, utrpí díky intervencionismu jen ztráty.

Pojďme, pro příklad, zvážit cla. Je docela možné dát privilegia skupině výrobců, řekněme vlastníků dolů na měď; spotřebitelé utrpí, zatímco provozovatelé dolů získají. Ale pokud bude každému oboru výroby a každému druhu práce dopřána rovnocenná ochrana, každý ztratí jako spotřebitel, co získává jako výrobce. Navíc, každý utrpí, protože celní ochrana přesměruje výrobu z nejvýhodnějších přírodních podmínek, a tak zmenší produktivitu kapitálu a práce, to jest zvýší náklady na výrobu. Cla zavedená pro jeden nebo několik oborů mohou sloužit individuálním zájmům jistých skupin; úplný celní systém jen snižuje uspokojení všech.

Ale tato restriktivní opatření jsou pořád poměrně neškodná. Omezují produktivitu a činí lidi chudšími, ale dovolují, aby proces zůstal fungovat. Trh se může přizpůsobit izolovaným restriktivním opatřením. Dopady jsou jiné v případě opatření, která jsou vytvořena pro ustavení pevných cen, mezd a úrokových měr na jiných úrovních, než by byly ustaveny na trhu bez intervencí. Jestliže to jsou opatření, která mají za cíl eliminovat zisky, paralyzují práci tržní ekonomiky. Nejen, že odklání výrobu od způsobů, které vedou k lepšímu a efektivnějšímu uspokojení spotřebitelské poptávky; způsobují plýtvání jak kapitálem, tak prací; vytvářejí trvalou masovou nezaměstnanost. Mohou zapříčinit umělý boom, ale s ním přinesou probuzení hospodářské deprese. Mění tržní ekonomiku v chaos.

Populární názor připisuje všechna tato zla kapitalistickému systému. Jako nápravu nežádaných dopadů intervencionismu, se žádá ještě více intervencionismu. Obviňuje se kapitalismus za důsledky jednání vlád, které sledují antikapitalistickou politiku.

Obhajoba monopolů je obzvláště příznačná. Je možné, i pravděpodobné, že v tržní ekonomice, do které vláda nezasahuje pomocí vládní intervence, zde nastanou podmínky, které dočasně mohou dát vzniknout tomu, že se objeví monopolní ceny. Můžeme to považovat za pravděpodobné, pro příklad, že i v ekonomice svobodného trhu může být zformován mezinárodní monopol na měď nebo že mohou být vytvořeny lokální monopoly

pro jisté stavební materiály a paliva. Ale takové izolované příklady monopolních cen by ještě nevytvářely "monopolní problém." Všechny národní monopoly a - s pár výjimkami - všechny mezinárodní monopoly vděčí za svoji existenci celním legislativě. Pokud by vlády opravdu vážně braly boj proti monopolům, použily by efektivní prostředky, které mají ve své moci; odstranily by dovozní cla. Pokud by jen udělaly toto, "problém monopolů" by ztratil svoji důležitost. Ve skutečnosti vlády nemají zájem eliminovat monopoly; spíše se pokouší vytvořit podmínky dovolující výrobcům vnutit trhu monopolní ceny.

Předpokládejme pro příklad, že domácí továrny, pracující na plnou kapacitu, vyrobí množství m daného statku, a že domácí spotřeba za světovou tržní cenu p plus dovozní clo d (to jest za cenu $p + d$) obnáší množství n - n je větší než množství m . Za takovýchto podmínek cla dovolí domácím výrobcům získat pro své výrobky cenu nad cenou, která je na světovém trhu. (1) Ochranné clo je efektivní; dosahuje svého účelu. To je pro příklad případ producentů pšenice v evropských průmyslových státech. Jestliže, nicméně, m (tj. vyrobené množství) je větší než domácí spotřeba za cenu, která je na světovém trhu, potom dovozní clo nedává žádnou výhodu domácím výrobcům. Tak, dovozní clo na pšenici nebo ocel ve Spojených státech by selhalo v tom, aby mělo nějaký vliv na ceny; nevedlo by samo k nárůstu ceny pro domácí výstup pšenice nebo oceli.

Jestliže nicméně, domácí výrobci chtějí získat výhodu z celní ochrany i když je m větší než domácí spotřeba za světovou tržní cenu, musí vytvořit kartel, trust nebo nějakou jinou formu monopolistického sloučení a dohodnout se na omezení výroby. Potom jsou v pozici, pokud to stav poptávky (tvar poptávkové křivky) dovoluje, přinutit spotřebitele platit monopolní ceny, které jsou vyšší než ceny na světovém trhu, ale menší než cena na světovém trhu plus dovozní clo. To, co je v prvním případě dosaženo přímo pomocí cla, musí být ve druhém případě vykonáno monopolní organizací, kterou ochranná cla učiní možnou.

Většina mezinárodních kartelů se stala možným jen proto, že celek světového trhu byl rozdělen na národní ekonomické oblasti pomocí cel a souvisejících opatření. Jak neupřímné jsou vlády ve svém postoji směrem k monopolům je nejvíce patrné v jejich úsilí vytvořit světové monopoly, dokonce i pro zboží pro které podmínky vyžadující vytvoření kartelu, volají po zvláštních opatření, které jdou za celní legislativu. Ekonomická historie poslední dekády ukazuje množství opatření různých vlád, které byly vytvořeny - ačkoliv nikoliv úspěšně - k tomu aby se vytvořily světové monopoly pro cukr, gumu, kávu, cín a jiné komodity.

Rozšíření intervencionismus uskutečňuje záměry, které vyhledává vláda, také vytváří umělý nedostatek statků a nárůsty cen. Pokud vláda sleduje jiné než tyto dva cíle, selhává;

spíše se objevují důsledky, které vlády samy považují za méně žádoucí, než podmínky, které se pokoušely napravit. Z tohoto chaosu, ke kterému intervencionismus vede, jsou jen dvě cesty uniku - návrat k trhu bez vládních zásahů nebo přijetí socialismu.

Tržní ekonomika bez vládních zásahů není systémem, který by se jevil být chválným z bodu pohledu sebevědomých skupinových zájmů podnikatelů a kapitalistů. Nejsou to jednotlivé zájmy skupiny anebo jednotlivých osob, které vyžadují tržní ekonomiku, ale jsou to ohledy na obecný blahobyt. Není pravdou, že obhájci svobodné tržní ekonomiky jsou obhájci sobeckých zájmů bohatých. Jednotlivé zájmy podnikatelů a kapitalistů také požadují intervencionismus na to, aby je ochránil proti konkurenci efektivnějších a aktivnějších lidí. Volný rozvoj tržní ekonomiky má být doporučován ne v zájmu bohatých, ale v zájmu mas lidí.

2. Parlamentární vláda a intervencionismus

Lidová vláda je založena na myšlence, že všichni občané jsou spojeni společnými zájmy. Tvůrci moderních ústav neopominuli tu skutečnost, že v krátkém období zvláštní zájmy jednotlivých skupin mohou být v konfliktu s těmi zájmy, které má drtivá většina. Ale měli plnou důvěru v inteligenci svých spoluobčanů. Nepochybovali o tom, že jejich spoluobčané budou dosti moudří na to, aby zjistili, že egoistické skupinové zájmy musí být obětovány, když jdou proti blahobytu většiny. Byli přesvědčeni, že každá skupina uzná, že privilegia nemohou býti v dlouhém období udržována. Privilegia mají jen tehdy hodnotu, pokud jsou výhodou pro menšinu; ztratí svoji hodnotu, když se stanou obecnějšími. Když jsou každé jednotlivé skupině občanů udělena privilegia, privilegia jako takové se stanou nesmyslná; každý trpí, nikdo nezískává.

Vláda lidu tak může být zachována jen za systému tržní ekonomiky. V tržní ekonomice jsou zvažovány jen zájmy občanů jakožto spotřebitelů. Žádnému výrobcí není dáno privilegium, protože privilegia daná výrobcům snižují produktivitu a zmenšují uspokojení spotřebitelů. Nikdo netrpí, jestliže nejlevnější a nejlepší uspokojení spotřebitelů je přijato jakožto vůdčí princip politiky; co výrobcové potom nezískají jakožto výrobcové, protože jim jsou odepřena privilegia, získávají jakožto spotřebitelé.

Každý technologický pokrok prvně způsobí újmu osobním zájmům podnikatelů, kapitalistů, majitelů půdy nebo pracujících. Ale jestliže touha po zabránění takovýmto újmám je pobídnutím pro opatření, která brání rozvoji nových technologií, bude to v dlouhém období škodlivé nejen pro zájmy všech občanů, ale také pro ty, kteří pravděpodobně z toho měli přínosy. Automobily a letadla poškodili železniční podnikání, rádio poškodilo vydavatelství, filmy zákonitě divadlo. Měli by být automobily, letadla, rádiové vysílání a

filmy zakázány tak, aby se ušetřily zájmy postižených podnikatelů, kapitalistů a pracujících? Byl to velký pokrok starého klasického liberalismu, že zrušil privilegia cechů, a tak otevřel cestu modernímu průmyslu. Jestliže je dnes mnohem více lidí na zemi, než před dvěma sty léty, a jestliže každý pracující v zemích západní civilizace žije dnes lépe než jeho předci, v některých ohledech lépe než francouzský král Ludvík XIV. ve svém paláci ve Versailles, pak je to jen kvůli tomuto osvobození produktivních sil.

Myšlenka ležící za zastupitelskou vládou je, že členové parlamentu mají zastupovat celý národ, ne zastupovat jednotlivé okresy anebo zvláštní zájmy svých voličů. Politické strany mohou zastupovat rozdílné názory o tom, jak pomoci celému národu, ale neměly by zastupovat zvláštní egoistické zájmy jistých okresů anebo nátlakových skupin.

Parlamentsy intervencionistických zemí jsou dnes dosti odlišné od starých ideálů. Jsou zde zástupci stříbrného, bavlnářského, ocelářského průmyslu, zemědělců a práce. Ale žádný poslanec necítí jako svoji povinnost zastupovat národ jakožto celek.

Demokratická forma vlády, kterou Hitler zničil v Německu a Francii, nefungovala, protože byla skrz na skrz prostoupena intervencionistickým duchem. Bylo zde mnoho malých stran, které uspokojovaly zvláštní lokální zájmy a zájmy jednotlivých profesí. Každý navržený zákon a každé vládní nařízení bylo obhajováno dle jednoho vzoru: Co to nabízí mým voličům a nátlakovým skupinám, na kterých jsem závislý? Zástupci okresu, který produkuje víno, zvažují vše z hlediska výrobce vína. Otázky národní obrany nebyly pro zástupce dělníků ničím jiným, než příležitost, jak vylepšit moc odborů. Mluvčí francouzské "front populaire" požadovali spolupráci se Sovětským svazem, ti kdo byli napravo spojenectví s Itálií. Žádná skupina se nezabývala blahobytem a nezávislostí Francie; v každém problému viděli jen vztah ke zvláštním zájmům a důsledky pro zvláštní zájmy zvláštních volebních bloků. Intervencionismus transformoval parlamentní vládu do vlády jednotlivých lobby. Není to parlamentarismus a demokracie, které selhaly. Intervencionismus paralyzoval parlamentarismus stejně jako tržní ekonomiku.

Selhání parlamentarismu se stalo zřejmější v praxi delegování autority. Parlament se dobrovolně vzdává své zákonodárné moci a přenáší ji na vládu. Hitler, Mussolini, Pétain vládou takovouto "delegovanou mocí." Diktatura převzala zbytky legality pomocí formálního spojení s demokratickými institucemi. Zrušila demokracii a podržela si demokratickou terminologii, stejně jako systém německého socialismu zrušil soukromé vlastnictví, zatímco si podržel jeho názvosloví. Tyrani měst antického Řecka a římských císařové také zachovávali frazeologii republiky.

Za současného stavu rozvoje prostředků komunikace a dopravy žádný stav nouze nemůže obhájit delegování moci. I ve velkém státě jako Spojené státy, mohou být všichni

zastupitelé shromáždění v hlavním městě do 24 hodin. Také by bylo možné držet zastupitelské těleso v trvalém sezení. Kdykoliv by se jevílo býti účelným podržet v tajemství jednání a rozhodnutí, mohlo by se konat tajné sezení.

Často slyšíme tvrzení, že demokratické instituce jsou jen zástěrou pro "diktaturu hlavního města." Marxisté používali toto heslo po dlouhý čas. Georges Sorel a syndikalisté je opakovali. Dnes Hitler a Mussolini vyzývají národy, aby povstaly proti "plutodemracii." K odpovědi na toto dostačuje poukázat na to, že ve Velké Británii, Britských dominiích a Spojených státech jsou volby zcela osvobozené od donucení. Franklin D. Roosevelt byl zvolen presidentem většinou voličů. Nikdo nenutí jakékoliv americké občany hlasovat pro něj. Nikdo nebrání komukoliv v hlásání toho, co považuje za argument proti znovu zvolení Roosevelta. Občané USA byli svobodní v tom, aby rozhodli a oni rozhodli.

3. Svoboda a ekonomický systém

První argument vznesený proti návrhu nahradit kapitalismus socialismem byl ten, že v socialistickém ekonomickém systému nebude žádný prostor pro svobodu jednotlivce. Socialismus, říkalo se, znamená nevolnictví pro všechny. Je nemožné popřít pravdu tohoto argumentu. Jestliže vláda kontroluje všechny výrobní faktory, jestliže je vláda jediným zaměstnavatelem a má jediná právo rozhodovat, jaké vzdělání jednotlivec získá, kde a jak má pracovat, potom není jedinec svobodný. Má povinnost poslouchat, ale nemá žádná práva.

Obhájci socialismu nikdy nebyli schopni přijít stran tohoto s účinným protiargumentem. Jen ostře odvětili, že v demokratických zemích s tržní ekonomikou byla jen svoboda pro bohaté, ne pro chudé, a že taková svoboda nebyla hodná toho, abychom se zřekli předpokládaných požehnání socialismu.

Ve snaze analyzovat tyto otázky, musíme prvně porozumět tomu, co svoboda skutečně znamená. Svoboda je společenským konceptem. V přírodě a s ohledem na přírodu zde není nic, na co bychom mohli aplikovat tento termín. Svoboda je příležitost daná jednotlivci společenským systémem, aby utvářel svůj život podle svých přání. Že lidé musí pracovat tak, aby přežili, je zákonem přírody; žádný společenský systém nemůže tento fakt změnit. Že bohatí můžou žít bez toho, aby pracovali, nezmenšuje svobodou těch, kteří nemají takové šťastné postavení. Bohatství v tržní ekonomice představuje odměnu danou společností jakožto celkem za služby poskytnuté spotřebitelům v minulosti a tato odměna může být zachována jen tehdy, pokud se pokračuje v práci v zájmu spotřebitelů. Že tržní ekonomika odměňuje úspěšné aktivity, které slouží spotřebitelům, těmto spotřebitelům

neškodí; prospívá jim to. Nic není tímto pracujícím odebíráno, ale mnoho se mu tím dává pomocí zvýšení produktivity práce. Svoboda pracujícího, který nevlastní vlastnictví spočívá na jeho právu si vybrat místo a druh své práce. Nemá nad sebou pána, jehož arbitrárnosti je podroben. Prodává svoje služby na trhu. Pokud mu jeden podnikatel odmítne vyplatit mzdu, která odpovídá tržním podmínkám, najde jiného zaměstnavatele, který je ochotný kvůli svému (zaměstnavatelovu) vlastnímu zájmu platit pracujícímu tržní mzdu. Pracující nedluží svému zaměstnavateli poníženost a poslušnost; dluží mu své služby; neobdrží svoji mzdu kvůli laskavosti, ale jakožto vydělanou odměnu.

Chudí mají také příležitost se sami v kapitalistické ekonomice vypracovat svou vlastní pílí. To není jen případ byznysu. Mezi těmi, kteří dnes obsazují vrcholné pozice v povolání, v umění, vědě a politice, většina je lidmi, kteří začali svoje kariéry v chudobě. Mezi originálními lidmi a vůdci jsou muži téměř výhradně od chudých rodičů. Ti, co chtějí dosáhnout velký úspěch, bez ohledu na sociální systém, musí překonat odpor apatie, předsudků a ignorace. Stěží může být popíráno, že kapitalismus tyto příležitosti nabízí.

Citace zdůrazňují, kde bylo s velkými muži špatně zacházeno ze strany jejich současníků. Někteří z velkých mistrů francouzské moderní školy malířství zažili velké těžkosti nebo nebyli schopni vůbec prodat své obrazy. Věřící někdo, že socialistická vláda by ukázala větší pochopení pro umění, které se jevílo tradičním konceptům jako mazanina? Velký hudební skladatel Hugo Wolf*1 jednou napsal, že je ostudné, že stát neposkytuje nic svým umělcům. Ale čím Hugo Wolf trpěl, byl nedostatek porozumění ze strany uznávaných starších umělců, kritiků a přátel umění; socialistická vláda by musela spoléhat na soud státem jmenovaných znalců a neprojevovala by jistě větší uznání tomuto vznětlivému, nespolečenskému a mentálně nevyrovnanému muži. Když Zikmund Freud postupoval kupředu stran svých teorií, uznávání doktoři a psychologové, tj. experti, jejichž rozhodnutí musí být rozhodující pro vládu, se smáli a nazývali ho bláznem. Ale v kapitalistické společnosti má genius přinejmenším příležitost pokračovat ve své práci.

Velcí francouzští malíři měli svobodu malovat; Hugo Wolf byl sto dát Moerikovu*2 poému do hudby; Freud měl svobodu pokračovat ve svém studiu. Nebyli by nic schopni vytvořit, pokud by vláda sledovala jednomyslný názor odborníků a přidělila by jim práci, která by je připravilo o příležitost sledovat svůj osud.

Naneštěstí, stalo se neobvyklým to, že pro politické důvody, university selhaly v tom, aby jmenovali za profesory vynikající muže na poli společenských věd nebo je propustili poté, co tito byli jmenováni. Ale máme věřit, že státní university socialistického státu by zaměstnali muže, kteří učí doktríny nepříjemné vládě? V socialistickém státě je také vydavatelství záležitostí státu. Bude stát tisknout knihy a noviny, se kterými nesouhlasí?

Učiní dostupnými divadelní dramata, o kterých si myslí, že jsou nepatřičná?

Srovnajme pozice, v kterých se věda, umění, literatura, tisk a rádio nacházejí v Sovětském svazu a Německu s jejich pozicí ve Spojených státech; potom porozumíme tomu co svoboda a nedostatek svobody znamenají. Mnoho věcí se rovněž jeví jako neuspokojivých ve Spojených státech, ale nikdo není schopen popřít, že Američané jsou svobodnější než Rusové nebo Němci.

Svoboda vědeckého a uměleckého tvoření je aktivně využívána pouze malou minoritou, ale přínos z ní mají všichni. Pokrok je vždy nahrazením starého novým; pokrok vždy znamená změnu. Žádná plánovaná ekonomika nemůže plánovat pokrok; žádná organizace ho nemůže organizovat. Je to věc, která se vzpírá jakýmkoliv limitům nebo usměrňování. Stát a společnost nemohou podnítit pokrok. Kapitalismus nemůže udělat také nic pro pokrok. Ale, a to je dosti velký výkon, neklade nepřekročitelné zábrany na cestě pokroku. Socialistická společnost by se stala zcela strnulou, protože by učinila pokrok nemožným. Intervencionismus neodebírá všechnu svobodu od svých občanů. Ale každé jeho opatření bere část svobody a zužuje pole aktivity.

Považme pro příklad, devizovou kontrolu. Čím menší stát, tím důležitější roli hrají v jeho celkovém obchodě zahraniční transakce. Pokud odebírání zahraničních knih a novin, zahraniční cesty a studium v zahraničí, jsou podmíněny tím, že je vládou zajištěna zahraniční měna, celý intelektuální život země přechází pod poručnictví vlády. V tomto ohledu není devizová kontrola vůbec jiná než despotický systém knížete Metternicha. Jediným rozdílem je to, že Metternich dělal otevřeně to, co dopady devizové kontroly přímo skrývají.

4. Velký klam

Nemůže být popíráno, že diktatura, intervencionismus a socialismus jsou dnes extrémně populární. Žádný logický argument nemůže tuto popularitu oslabit. Fanatici tvrdohlavě odmítají poslouchat učení ekonomické teorie. Zkušenost selhává v tom, aby je cokoliv naučila. Tvrdošíjně se drží svých předchozích názorů.

Pro porozumění kořenů této tvrdohlavosti si musíme podržet v mysli, že lidé trpí, protože věci se ne vždy stanou tím způsobem, jakým chtěli. Člověk se narodí jako nespolečenský sobec a jen během skutečného života se naučí, že jeho vůle nestojí sama na světě, a že zde jsou další lidé, kteří také mají svoji vůli. Jen život a zkušenost ho učí, že ve snaze realizovat svoje plány, sám musí zapadnout do celé společnosti, že musí akceptovat vůli a přání jiných lidí jako fakta, a že se musí sám přizpůsobit těmto skutečnostem kvůli tomu, aby vůbec něčeho dosáhl. Společnost není to, co by jednotlivec chtěl aby byla. Bližní určitého

jednotlivce mají o něm menší mínění, než on má sám o sobě. Neshodují se s ním na jeho postavení ve společnosti, které si myslí, že by podle svého názoru, měl mít. Každý den přináší ješitnosti - a kdo je zcela oproštěn od ješitnosti - nové rozčarování. Každý den mu ukazuje, že jeho vůle je v rozporu s vůlí ostatních lidí.

Z tohoto rozčarování hledá neurotik úkryt ve vzdušných zámčích. Sní o světě, ve které je jeho vůle samotná rozhodující. V tomto světě snů je on diktátorem. On sám dává rozkazy; ostatní poslouchají. Jeho pohnutky jsou sami nejvyššími.

V tomto tajném světě neurotik přebírá roli diktátora. Zde je Césarem, Čingischánem, Napoleonem. Když v reálném životě hovoří se svými bližními, musí být uměřenější. Spokojuje se sám se schvalováním diktatury, kterou vládne někdo jiný. Ale v jeho mysli je tento diktátor jenom jeho, tj. přebírá rozkazy od neurotika; neurotik předpokládá, že diktátor dělá přesně to, co on, neurotik, chce, aby dělal. Člověk, který by nespolehal na opatrnost, a který by navrhl, že by se sám stal diktátorem, by byl považován svými bližními za blázna a podle toho by s ním bylo zacházeno. Psychiatrové by ho nazývali megalomanem.

Nikdo nikdy nedával přednost diktatuře, která by dělala jiné věci, než on, podporovatel diktatury, považuje za správné. Ti, co doporučují diktaturu, vždy mají na mysli nekontrolovanou dominanci své vlastní vůle, i když tato dominance má být zavedena někým jiným.

Prozkoumejme pro příklad slogan "plánovaná ekonomika," který je dnes obzvláště populárním pseudonymem pro socialismus. Vše, co lidé musí prvně udělat, je představit si, že vše musí být plánováno. Každá ekonomika je v tomto smyslu plánovanou ekonomikou. Ale ti, kteří spolu s Marxem, odmítají "anarchii výroby" a chtějí ji nahradit "plánováním," neberou v potaz vůli a plány jiných lidí. Jedna samotná vůle má rozhodnout; jeden plán sám má být proveden, jmenovitě plán, který se potkává s neurotikovým souhlasem, pravý plán, jediný plán. Jakýkoliv odpor má být zlomen; nikdo nemá bránit neurotikovi v předělání světa podle jeho vlastních plánů; každý prostředek je povolen k zajištění toho, aby nadřazená moudrost toho, kdo si vysnívá vzdušné zámky, převládla.

To je mentalita lidí, kteří kdysi na umělecké výstavě v Paříži zvolali po shlédnutí maleb od Maneta*3: Policie by to neměla dovolit! To je mentalita lidí, kteří trvale křičí: Měl by být proti tomu zákon! A jedno zda si jsou toho vědomi nebo nejsou, je to mentalita všech intervencionistů, socialistů a obhájců diktatury. Ale je zde jedna věc, kterou nesnáší více než kapitalismus, jmenovitě intervencionismus, socialismus nebo diktaturu, které neodpovídají jejich vůli. Jak horlivě nacionální socialisté a komunisté bojovali proti sobě navzájem! Jak rozhodně trockističtí partyzáni bojovali proti stalinistům nebo následovníci

Strassera*4 proti následovníkům Hitlera!

5. Zdroj Hitlerova úspěchu

Hitler, Stalin a Mussolini trvale provolávali, že jsou vybráni osudem, aby přinesli spasení tohoto světa. Tvrdí, že jsou vůdci kreativního mládí, které bojuje proti přežitému stáří. Přinášejí z Východu novou kulturu, která má nahradit umírající Západní civilizaci. Chtěli dát ránu z milosti klasickému liberalismu a kapitalismu; chtějí překonat nemorální egoismus altruismem; plánují nahradit anarchistickou demokracii řádem a organizací, společnost "tříd" totalitním státem, tržní ekonomiku socialismem. Jejich válka není válkou za územní expanzi, pro kořist a hegemonii jako byly imperialistické války minulosti, ale svatou křížovou výpravou za život v lepším světě. A oni cítí jistotu svého vítězství, protože jsou přesvědčeni, že jsou zrozeni "vlnami budoucnosti."

Je to zákon přírody, říkají, že velké historické změny se nemohou dít mírovou cestou nebo bez konfliktu. Bylo by malicherné a hloupé, tvrdí, přehlížet kreativní kvalitu jejich práce kvůli některým nepříjemnostem, které musí velká světová revoluce s sebou přinést. Tvrdí, že člověk by neměl přehlížet slávu nového evangelia kvůli nemístné lítosti pro nějaké Židy, svobodné zednáře, Poláky a Čechy, Finy a Řeky, dekadentní anglickou aristokracii a zkorumpovanou francouzskou buržoasii. Taková měkkost a taková necitlivost pro nové morální standardy ukazuje jen dekadenci umírající kapitalistické pseudokultury. Kňučení a pláč impotentních starých mužů, říkají, je marný; nezastaví vítězný pochod mládí. Nikdo nemůže zastavit kola historie nebo otočit nazpět chod času.

Úspěch této propagandy je ohromný. Lidé nezvažují obsah domnělého nového evangelia; oni jen rozumí tomu, že je nové a věří, že v této skutečnosti vidí jeho obhajobu. Jako ženy vítají nový styl v oblékání jako změnu, tak je pravděpodobně vítán nový styl v politice a ekonomice. Lidé spěchají s výměnou svých "starých" idejí za "nové", protože se strachují, že budou vypadat staromódně a reakcionářsky. Připojují se ke sboru, který ostře kritizuje nedostatky kapitalistické civilizace a mluví v radostném nadšení o pokrocích autokratů. Nic není dnes módnějšího než očerňování Západní civilizace.

Tato mentalita učinila pro Hitlera jednoduchým to, aby získal svoje vítězství. Češi a Dáni kapitulovali bez boje. Norští důstojníci předali velké části své země Hitlerově armádě. Nizozemci a Belgičané ji dali jen po krátkém odporu. Francouzi měli odvahu oslavovat zničení své nezávislosti jako "národní oživení." Hitlerovi trvalo pět let, než dosáhl anšlusu Rakouska; o dva a půl roku později byl pánem evropského kontinentu.

Hitler neměl k dispozici nové tajné zbraně. Nevděčil za své vítězství excelentní tajné službě, která ho informovala o plánech jeho odpůrců. I tak mnoho diskutované "páté kolony"

nebyly rozhodující. Vyhrál, protože předpokládání odpůrci již dosti sympatizovali s idejemi, za kterými stál.

Jen ti, kdož bezpodmínečně a neomezeně považují tržní ekonomiku, jako jedinou fungující formu společenské spolupráce jsou odpůrci totalitářských systémů a jsou schopni proti nim úspěšně bojovat. Ti, kdož chtějí socialismus, zvažovali přenesení systémů, které užíval Sovětský svaz a Německo do svých zemí. Dávat přednost intervencionismu znamená vstoupit na cestu, která vede nevyhnutelně k socialismu.

Nějaký ideologický zápas nemůže být úspěšně vybojován trvalými koncesemi ve prospěch principů nepřítelů. Ti, kdož odmítají kapitalismus, protože údajně škodí zájmům mas, ti, kdo vyhlásují "jako otázku dalšího směřování", že po vítězství nad Hitlerem, bude muset být tržní ekonomika nahrazena lepším systémem, a tak vše by mělo být nyní činěno proto, aby vládní řízení byznysu byla, co nejkompletnější, jak je to jen nejvíce možné, v současnosti bojují za totalitářství. "Progresivisté" kteří se dnes maskují, jakožto "liberálové" mohou vést řeči proti "fašismu"; no, je to jejich politika, která dláždí cestu pro hitlerismus.

Nic nemohlo být nápomocnější pro úspěch nacionálně socialistického hnutí, než metody používané "progresivisty," kteří obviňují nacionální socialismus jako stranu sloužící zájmům "kapitálu." Němečtí dělníci znali tuto taktiku příliš dobře, než aby se jí byli znovu oklamáni. Nebylo pravdou, že od 70. let 19. století sociální demokraté, kteří byli zdánlivě pro pracující, bojovali důrazně proti všem opatřením německé vlády ve prospěch pracujících, nazývajíce tyto opatření "buržoasnými" a poškozujícími zájmy třídy pracujících? Sociální demokraté konsistentně hlasovali proti znárodnění železnic, municipalizaci veřejných služeb, pracovnímu zákoníku a povinnému úrazovému a nemocenskému pojištění, německému sociálnímu systému, který byl později přijat po světě. Potom po první světové válce ocejovali komunisté Německou sociálně demokratickou stranu a Sociálně demokratické odbory jakožto "zrádce vlastní třídy." Tak němečtí dělníci zjistili, že každá strana usiluje o to, jim namluvit, že konkurenční strany jsou "ochotnými služebníky kapitalismu," a jejich oddanost nacionálnímu socialismu již nebyla narušována takovými frázemi.

Jestliže zcela nezapomínáme na fakta, musíme zjistit, že němečtí dělníci jsou nejspolehlivějšími podporovateli Hitlerova režimu. Nacionální socialismus je zcela získal odstraněním nezaměstnanosti a tím, že redukoval podnikatele na status vedoucího podniku (Betriebsführer). Velký byznys, majitelé obchodů a sedláci jsou zklamáni. Práce je spokojena a bude stát při Hitlerovi, až do té doby než válka nedojde obratu, který by zničil jejich naděje na lepší život po mírové smlouvě. Jen vojenský obrat může připravit Hitlera o

podporu německých dělníků.

Skutečnost, že si kapitalisté a podnikatelé čelíce alternativě komunismu nebo nacionálního socialismu, vybrali to druhé, nevyžaduje jakékoliv další vysvětlení. Dali přednost žít tomu jako vedoucí podniků pod Hitlerem, než být „zlikvidováni“ jako „buržoazie“ Stalinem. Kapitalisté nechtějí být zabíjeni o nic více než jiní lidé.

Jaké zhoubné důsledky mohou být vytvořeny vírou v to, že němečtí dělníci oponují Hitlerovi, bylo prokázáno anglickou taktikou během prvního roku války. Vláda Nevilla Chamberlaina*5 pevně věřila, že válka bude ukončena revolucí německých dělníků. Místo orientace na energické vyzbrojování a bojování, nechali své letouny shazovat letáky nad Německem, které říkali, že Anglie nebojuje tuto válku proti nim, ale proti jejich utiskovateli, Hitlerovi. Říkali, že anglická vláda věděla velmi dobře, že německý lid, zvláště pracující, byl proti válce a byl k ní jen donucen svým dobrovolně přijatým diktátorem.

Dělníci anglosaských zemí také, věděli, že ze socialistické strany soutěžící o jejich přízeň se obvykle obviňují navzájem z podpory kapitalismu. Komunisté všech barev si pomáhali tímto obviněním proti socialistům. A v rámci komunistických skupin trockisté používali stejný argument proti Stalinovi a jeho lidem. A naopak. Skutečnost, že "progresivisté" přinášejí stejné obvinění proti nacionálnímu socialismu a fašismu nezabrání pracujícím v tom, aby nějaký den, nenásledovali jiný gang, který nosí košili jiné barvy.

Co je špatného se Západní civilizací je přijímání zvyku soudit politické strany podle toho, že se žádá to, zda se zdají být dosti nové a radikální, ne tím, že by se analyzovalo, zda jsou moudré anebo nemoudré nebo zda jsou vhodné pro dosažení svých cílů. Ne vše co dnes existuje, je rozumné; ale to neznamená, že vše, co neexistuje, je moudré.

Obvyklá terminologie politického jazyka je hloupá. Co je "levice," a co je "pravice"? Proč by Hitler měl být "pravice" a Stalin, jeho dočasný kamarád*6, by měl být "levice"? Kdo je "reakcionář" a kdo je "progresivista"? Reakcionářství proti nemoudré politice by nemělo být odsuzováno. A progresivismus směrem k chaosu by neměl být doporučován. Nic by nemělo dojít přijetí jen proto, že je to nové, radikální a módní. "Ortodoxie" není zlem, jestliže doktrína, na které "ortodoxie" spočívá je dobrá. Kdo je proti práci, ten, kdo chce snížit práci na sovětskou úroveň nebo ten, kdo chce pracovat za kapitalistických standardů ve Spojených státech? Kdo je "nacionalista," ti, co chtějí přivést svůj národ pod pantofel Hitlerovi nebo ti, kteří chtějí zachovat jeho nezávislost?

Co se stane se Západní civilizací, jestliže její obyvatelé vždy vykazují takovou oblibu pro "nové"? Připusťme, že by vítali jako "vlnu budoucnosti" Attilu a jeho Huny, víru

Mohammedovu nebo Tatary? Ti, také byli totalitářští a měli na svém kontě vojenské úspěchy, které učinili slabé váhavými a připravenými ke kapitulaci. Co dnes lidstvo potřebuje je osvobození od vlády absurdních sloganů a návrat ke zdravému rozumu.

VIII. Závěr

Tato esej nepojednává o otázkách, zda socialismus – veřejné vlastnictví výrobních faktorů, plánovaná ekonomika – je jakýmkoliv způsobem systémem, který je nadřazený kapitalismu nebo zda socialismus představuje vůbec přijatelně pracující systém společenské kooperace. Také se nezabývá programem těch stran, které chtějí nahradit kapitalismus, demokracii a svobodu socialistickým totalitářstvím podle buď ruského nebo německého vzoru. Autor pojednává tyto otázky v jiné knize. (1) Ani se tato analýza nedotýká toho, zda demokratická vláda a občanské svobody jsou dobré nebo špatné. Nebo zda je anebo není totalitní diktatura lepší formou vlády.

Tato analýza je zamýšlena pouze jako vysvětlení toho, že ekonomická politika intervencionismu, která je propagována svými obhájci jako progresivní společensko-ekonomická politika, je založena na jednom omylu. Tato kniha ukazuje, že není pravdou to, že intervencionismus může vést k udržitelnému systému ekonomické organizace. Různá opatření, kterými se intervencionismus pokouší řídit podnikání, nemůžou dosáhnout cílů, kterých chtějí poctiví obhájci intervencionismu dosáhnout pomocí toho, že tyto opatření aplikují. Intervencionistická opatření vedou k podmínkám, které z bodu pohledu těch, kteří je doporučují, jsou ve skutečnosti méně žádoucí, než ty podmínky, kterým se chtěli vyhnout. Vytvoří nezaměstnanost, depresi, monopoly, bídu. Učiní několik lidí bohatšími, ale všechny ostatními chudšími a méně spokojenými. Jestliže se jich vlády nevzdají a vrátí se k pokusům kompenzovat dalšími intervencemi nedostatky dřívějších intervencí, shledají nakonec to, že přijali socialismus.

Navíc je tragickou chybou věřit v to, že demokracie a svoboda jsou kompatibilní s intervencionismem nebo i se socialismem. Co lidé myslí pod demokratickou vládou, občanskými svobodami a osobní svobodou může existovat jen v tržní ekonomice. Není to náhoda, že všude se s progresivistickým intervencionismem demokratické instituce zmizely jedna po druhé, a že v socialistických zemích byl schopen se orientální despotismus úspěšně vrátit na scénu. Není to jen náhoda, že demokracie je napadána všude, jak přívrženci sovětského komunismu, tak německými nacionálními socialisty.

Radikalismus „pravice“ a radikalismus „levice“ se liší jen v menších nedůležitých detailech; velmi se shoduje při svém hanobení jak kapitalismu, tak demokracie.

Lidstvo má volbu jen mezi tržní ekonomikou bez zásahů, demokracií a svobodou na jedné straně a socialismem a diktaturou na druhé straně. Třetí alternativa, intervencionistický kompromis, není proveditelný.

Může být zdůrazněno, že tento závěr je v souladu s některými učenými Karla Marxe a ortodoxních marxistů. Marx a marxisté označovali jako „maloburžoazní“ všechna tato opatření, která jsou nazývána intervencionistickými a potvrzovali, že si tato opatření odporují sami sobě. Marx považoval za neúčinné to, aby se odbory pokoušeli dosáhnout vyšších mezd pro celou dělnickou třídu v kapitalistické společnosti. A ortodoxní marxisté vždy protestovali proti návrhům státu, přímo nebo nepřímo ustavit minimální mzdový tarif. Marx vyvinul doktrínu, že „diktatura proletariátu“ byla nezbytně nutná pro přípravu cesty k socialismu, „vyššímu stádiu komunistické společnosti.“ Během přechodné doby několika století zde nebude žádný prostor pro demokracii. Tak, Lenin měl docela pravdu, když poukazoval na to, že Marx ospravedlňuje jeho vládu teroru. Co se týče toho, co mělo nastat poté, co bylo socialismu dosaženo, Marx jen řekl, že stát by měl zmizet.

Vítězství, která Lenin, Mussolini a Hitler vyhráli, nebyla porážkou kapitalismu, ale nevyhnutelnými důsledky intervencionistické politiky. Lenin porazil intervencionismus Kerenského.*1 Mussolini získal své vítězství nad syndikalismem italských odborů, který kulminoval obsazením továren. Hitler triumfoval nad intervencionismem Výmarské republiky. Franco*2 získal své vítězství na syndikalistickou anarchii Španělska a Katalánska. Ve Francii systém "front populaire" zkolaboval a následovala Pétainova diktatura. Když byl intervencionismus zaveden, byl toto jeho logický následek. Intervencionismus vždy vedl ke stejným výsledkům.

Je-li zde něco, co by nás mohla historie naučit, bylo by to to, že žádný národ nikdy nevytvořil vyšší formu civilizace bez soukromého vlastnictví výrobních faktorů, a že demokracie mohla být nalezena jen tam, kde existovalo soukromé vlastnictví výrobních faktorů.

Měla-li by naše civilizace zaniknout, nebude to kvůli tomu, že je to trest, ale protože lidé se odmítli učit z teorie nebo z historie. Není to osud, který určuje budoucnost lidské společnosti, ale člověk sám. Úpadek západní civilizace není aktem Božím, něčím, co

nemůže býti odvráceno. Pokud přichází, bude to výsledek politiky, která pořád ještě může býti opuštěna a nahrazena lepší politikou.

Poznámky:

(1) – vlastní Misesovy poznámky.

*1 – poznámky editora.

(A) – poznámky překladatele.

Úvod

(1) Ortodoxní marxisté nicméně doporučují intervencionismus s tím, že uznávají ten fakt, že intervencionismus paralyzuje a ničí kapitalistickou tržní ekonomiku, a tak dle jejich názoru vede k socialismu. To byl argument rozvinutý již před stoletím Bedřichem Engelsem.

(2) Pro obsáhlejší diskusi k tomuto bodu, odkazují na to, co je řečeno v mé knize Nationalökonomie, Theorie des Handelns und Wirtschaftens (Geneva, 1940), str. 224-228. [Viz Misesovo Lidské jednání, následovníka Nationalökonomie, pozn. překladatele].

(3) Termín "liberál" je zde použit ve smyslu, který mu byl obecně připsán v 19. věku. V anglosaských zemích se "liberál" stal opakem toho, co tento termín znamenal v minulosti; dnes, znamená buď radikálního intervencionistu nebo i socialistu. Tak ten, komu někdo v minulosti říkal liberál, je dnes nazýván americkými socialisty a intervencionisty jako reakcionář, konzervativec anebo ekonomický roajalista. V této změně významu liberalismu je jasně patrné vítězství intervencionistických myšlenek a opuštění tržní ekonomiky. Starý liberalismus ztratil dokonce i své jméno.

(4) "Svoboda," říkají pruští metafysikové, "je jen negativní koncept." "Svoboda," říká Lenin, "je měšťáckým předsudkem."

(5) Hegel nazýval stát "absolutním." Ferdinand Lasalle říkal "stát je bůh." Profesor Werner Sombart ve své knize German Socialism, která je bestsellerem ve Třetí říši a byla přeložena do angličtiny a také do francouzštiny, vyhlašuje, že "vůdce" obdržel rozkazy od boha. Nechceme odporovat tvrzením takovýchto velkých mužů; jen chceme zdůraznit, že nemají nic společného s předmětem týkajícím se naší analýzy.

(6) Viz dále kapitola druhá, sekce 2.

I. Zásahy pomocí restriktivních opatření

(1) Omezení zde plynoucí ze slova „téměř“ by nemělo znamenat, že jsou zde restriktivní opatření, která nikoho neznevýhodňují; mělo by to jen vyjadřovat to, že nějaká opatření nejen, že nikomu neprospívají, ale uvalují na všechny nevýhody.

II. Zásahy pomocí cenové kontroly

(1) Přímé ustavení cen pro materiálové výrobní faktory, které nemůžou být použity v přímé spotřebě, může být opomenuto; jestliže ceny jsou ustaveny pevně pro všechny spotřební statky, a jestliže úrokové a mzdové sazby jsou pevně stanoveny, a jestliže všichni pracující jsou přinuceni pracovat a všichni vlastníci výrobních faktorů jsou přinuceni vyrábět, potom jsou ceny materiálových výrobních faktorů také nepřímě pevně ustaveny.

(2) Z důvodu zjednodušení nezvažujeme stavební náklady.

(A) Výrobci mohou také počítat s relativně brzkým skončením cenové regulace, pozn. překladatele.

(B) Kapitál jim ostatně téměř nic nenese, a proto je lepší ho spotřebovat, pozn. překladatele.

III. Inflace a úvěrová expanze

(1) Jak je vysvětleno v podkapitole „Úvěrová expanze.“

(2) Při absenci úvěrové expanze zde také mohou být podniky, které nejsou plně využívány. Ale ty nenarušují trh více, než nevyužívaná nevýnosná půda.

(3) Fritz Machlup (The Stock Market, Credit and Capital Formation, Londýn, 1940, str. 248) hovoří o „pasivním inflacionismu.“

(4) Jestliže je banka neschopná rozšířit úvěr, nemůže vytvořit boom, i když sníží úrokovou míru pod tržní úroveň. Jen tak dá dárek svým dlužníkům. Závěrem odvozeným z monetární teorie hospodářského cyklu s ohledem na stabilizační opatření není postulát, že banky by neměly snižovat úrokovou míru, ale neměly by rozšiřovat úvěr. Tomu Gottfried Haberler (Prosperity and Depression, League of Nations, Ženeva, 1939, str. 65ff) neporozuměl, a tak jeho kritika je neobhajitelná.

(A) To není úplně pravda. O tuto politiku se pokusilo Československo po první světové válce a i Spojené království, pozn. překladatele. Šlo však o výjimky.

IV. Zdanění a dotace

*1 Hermann Göring (1893-1946) byl zakladatelem a do roku 1936 šéfem Gestapa, nacionálně socialistické německé tajné policie. Byl odpovědný za znovuvyzbrojení Německa před 2. světovou válkou a později se stal velitelem německých leteckých sil. V roce 1946 byl souzen Spojenci v Norimberku, uznán vinným za válečné zločiny a odsouzen k smrti oběšením. Ale dvě hodiny před svou plánovanou popravou unikl šibenici tím, že spolknul jed, který chytře skryl před svými strážci (pozn. editora).

*2 Von Mises napsal tento text v době, kdy Německo a Sovětský svaz spolu spolupracovaly podle smlouvy Molotov-Ribbentrop z roku 1939 (pozn. editora).

V. Korporativismus a syndikalismus

(1) Korporativismus – jméno dané zvláštnímu druhu italské organizace (economic corporativo) navržené během Mussoliniho éry. [Korporativismus měl dávat kompletní autonomii každému odvětví podnikání nebo „cechu,“ s absolutní autoritou nad jejich vlastními vnitřními záležitostmi, mzdami, hodinami, výrobou a tak podobně. Záležitosti ovlivňující jiná podnikání měla být řešena mezi cechovními arbitrážemi nebo pomocí vlády. Takovéto uspořádání je nerealizovatelné, a tak nebylo nikdy zavedeno. Pro další detaily viz Misesovu Human Action (2. až 4. edice, str. 816-820); také abecední záznam v Percy L. Graves, ml. Mises Made Easier (1974/1990) – pozn. editora]

(2) Viz Sidney a Beatrice Webbovi, A Constitution for the Socialist Commonwealth of Great Britain (Londýn, 1920).

(3) To Webbovi nazývají „správné sebeurčení každého povolání,“ str. 277ff.

(4) Srovnej Mussoliniho řeč v italském senátu z 13. ledna 1934.

*1 Syndikalismus – hnutí pracujících, které by jim mělo převést podíly podnikatelů, vlastníků a kapitalistů v určitém odvětví tak, že oni, pracující by vlastnili a ovládali dané podnikání. Hesla na jejich shromážděních, „Železnice železničářům,“ „Doly havířům“ ukazují jejich cíle. Pro další detaily viz Misesovu Human Action (2. až 4. edice, str. 814-816); také abecední záznam v Percy L. Graves, ml. Mises Made Easier (1974/1990) – pozn. editora.

*2 Georges Sorel (1847-1922) – francouzský politický myslitel – pozn. editora.

VI. Válečná ekonomika

*1 Léon Blum (1872-1950) francouzský socialistický státník, který v roce 1936 vytvořil koalici radikálních socialistů, socialistů a komunistů ve formě Lidové fronty (Front populaire), pozn. editora.

VII. Ekonomické, společenské a politické následky intervencionismu

(1) Z důvodu jednoduchosti jsme pominuli dopravní náklady. Nicméně, nebyl by zde žádný zvláštní problém stran toho, aby byly zahrnuty do kalkulace také.

*1 Hugo Wolf (1860-1903), vídeňský skladatel a hudební kritik, strávil sedm posledních let svého života v blázinci, pozn. editora.

*2 Eduard Moerike (1804-1875) byl německý protestantský pastor a básník, pozn. editora.

*3 Edouard Manet (1832-1883), francouzský impresionistický malíř, pozn. editora.

*4 Gregor Strasser (1892-1934), raný podporovatel Hitlera, který se pak s ním později rozešel a byl zavražděn za noci dlouhých nožů, pozn. editora.

*5 Neville Chamberlain (1869-1940) byl britským premiérem od roku 1937 do května 1940, pozn. editora.

*6 Jde ze od pakt Molotov-Riebbentrop ze srpna 1939, pozn. editora.

VIII. Závěr

(1) Socialism, anglický překlad 1936 [Yale, 1951; Jonathan Cape, 1969; Liberty Fund, 1981]. Existuje i v češtině jako Socialismus.

*1 Alexandr F. Kerensky (1881-1970), ruský politik, byl vůdcem ruské vlády od březnové revoluce roku 1917, když byl svržen car (ve skutečnosti byl Kerensky předsedou ruské vlády až od července 1917). Vedl Rusko, když jeho politická strana byla poražena bolševiky v říjnové revoluci roku 1917, pozn. editora.

*2 Francisco Franco (1892-1975), španělský generál a diktátor, který získal moc v roce 1939 po skončení Španělské civilní války, pozn. editora.

Dodatek: Misesův Intervencionismus

Intervencionismus

V českém prostředí je kniha "Intervencionismus: ekonomická analýza" Ludwiga von Misesa méně známá. Ostatně v češtině nikdy nevyšla. Kniha pojednává především o intervencionismu, který představuje systém soukromého vlastnictví výrobních faktorů, v kterém ovšem vláda intervenuje příkazy a zákazy týkající se vlastnictví (1). Systém intervencionismu je tak na rozdíl od socialismu pořád tržní ekonomikou: "Autorita usiluje o ovlivnění trhu intervencí své donucující síly, ale nechce úplně eliminovat trh. Snaží se, aby se produkce a spotřeba vyvíjely podél jiné linie, než jaké předepisuje neregulovaný trh a chce dosáhnout tohoto cíle zasahováním do činnosti trhu, nařízeními, příkazy a zákazy, pro jejichž vynucování je připraven silový a donucovací aparát. Ale toto jsou izolované intervence, tyto nejsou kombinované do kompletně integrovaného systému, který reguluje všechny ceny, mzdy a úrokové míry, a který předává směřování produkce a spotřeby do rukou autority." (2). Jde tu tedy o systém, který dobře známe z naší současnosti. Mises je znám mimo jiné svoji kritikou nemožnosti ekonomické kalkulace za socialismu, ale v

socialismu nyní (zatím?) nežijeme, naopak žijeme ve věku rozsáhlého intervencionismu. I k němu má ovšem Mises co říci.

Jednotlivá intervence se dá popsat následovně: "Intervence je izolovaný příkaz autority nařízený společenskému silovému aparátu; donucuje podnikatele a vlastníky výrobních faktorů použít výrobní faktory rozdílným způsobem, než by bývali učinili vlivem tlaku trhu. Nařízení může být příkazem anebo zákazem." (3). A jaké jsou dopady těchto státních intervencí? Tím se zabývají další kapitoly Misesovy knihy.

Obecně z pohledu ekonomických subjektů intervence znamená to, že se sami lidé nalézají v takové pozici, že mohou použít svoje znalosti a schopnosti, své úsilí a materiálové zdroje jen méně efektivním způsobem. Takové opatření činí lidi chudšími (4). Lidé nemohou výrobní faktory, které vlastní a své úsilí použít takovým způsobem, který považují za nejlepší pro dosažení, co nejvyššího zisku (včetně duševního zisku). Přičemž samotný zisk určuje to, jak jsou dané zboží či služba poptávány spotřebiteli, čili jak moc jsou pro spotřebitele důležité. Mises k tomu na jiném místě své knihy píše, že zisk a ztráta podnikatelů pramení z toho, jak úspěšně předpovídají stav budoucí poptávky. Jen ten podnikatel dosáhne zisku, který předpovídá budoucí potřeby spotřebitelů lépe než jeho konkurenti (5). Intervencí tedy dojde k hospodářskému poškození spotřebitelů, ale zároveň vedle tohoto poškození spotřebitelů dochází k hospodářskému poškození majitelů výrobních faktorů, ale i k tomu, že je pošlapána svoboda těchto majitelů.

Mises dále poukazuje na to, že neexistují spotřebitelé, jejichž příjmy by nepramenily nějakým způsobem z produkce, a že prakticky každý producent je i spotřebitelem a píše, že: "Je naivní myslet si, že jednotlivé opatření nebo jednotlivá politika by ochránila zájmy výrobců proti zájmům spotřebitelů. Jediné tvrzení, které můžeme řádně udělat, je to, že téměř každé restriktivní opatření přináší výhody omezené skupině lidí, zatímco zasahuje nepříznivě ostatní nebo přinejmenším majoritu ostatních. Intervence pak mohou být považovány za privilegia, které jsou některým lidem garantována na účet ostatních." (6). Intervence tedy znamenají jistý druh privilegií.

V dalším textu knihy rozebírá Mises některé státní intervence do fungování trhu. Nejde sice o takovou detailní encyklopedii jako je "Ekonomie státních zásahů" od Misesova žáka M. N. Rothbarda, přesto stojí se u některých bodů zastavit.

Státní intervence

V kapitole věnované cenové kontrole, o kteréžto kontrole naprostá většina ekonomů uvažuje jako o nefunkční kontrole, která má prakticky jen náklady a nulové výhody, Mises upozorňuje na jeden velmi důležitý fenomén: převažující zákony v doméně společenské

kooperace nemohou být jen tak beze všeho MĚNĚNY státem (7). Jde zde o střet dvou různých pohledů na trh respektive lidskou společnost vůbec. První pohled říká, že každá konstelace trhu má odpovídající cenovou strukturu, a že síly, které operují na trhu, obnovují tuto "přirozenou" - strukturu cen, pokud je narušena. Druhý pohled pak říká, že ekonomika je jen agregátem autoritativních příkazů a opatření (8). Pokud tedy dojde například dejme tomu ke stanovení efektivního cenového stropu a nějaké zboží se bude smět prodat jen za určitou cenu a ne vyšší, vede první přístup ke vzniku nedostatku daného zboží (poptávka přesahuje nabídku). Druhý přístup ovšem tvrdí, že stanovení maximální ceny nemá vliv na to, zda je zboží k dispozici v dostatečné kvantitě. Podnikatelé tak například mohou tupě dobrovolně produkovat statky a služby, které jim vytváří ztrátu, až do té doby než zjistí, že jsou zcela na mizině. První přístup počítá s jednajícími lidmi a druhý s nemotivovanými takřka neživotnými jedinci.

Cenová kontrola a inflace

V dalších částech knihy Mises rozebírá některé konkrétní druhy státních intervencí. V případě cenové kontroly a kontroly výše mezd samozřejmě dochází k nedostatkům či přebytkům zboží a služeb a v případě mezd ke vzniku nedobrovolné nezaměstnanosti anebo aspoň ke změně struktury zaměstnanosti (odchod zaměstnanců do méně výnosnějších oborů). Zajímavé ovšem je, že Mises zde upozorňuje i na to, že v případě úvěrové expanze a inflace s rostoucími cenami a padajícími reálnými mzdami, získává díky těmto skutečnostem odborářská poptávka po vyšších mzdách podněty (9). Mises zde tak již roku 1940 (tehdy byla kniha napsána) předvídá adaptivní očekávání inflace z pera M. Friedmana. Dle něj ekonomické subjekty se učí ze zkušeností a odhad budoucího vývoje tak opravují o rozdíl mezi současným stavem příslušné ekonomické veličiny a tím, jak byl tento stav odhadován v minulosti (10).

Velkou pozornost věnuje Mises samozřejmě inflaci (nárůstu množství peněz v oběhu) a úvěrové expanzi. Mimo jiné poukazuje na sociální následky inflace, kdy dochází za prvé ke zvýhodňování dlužníků na úkor věřitelů a za druhé ke Cantillonovu efektu: tedy změny cen se nedějí simultánně nebo ve stejném rozsahu u všech komodit a služeb. Postupné pronikání nových peněz do oběhu vede k situaci, kdy některé skupiny lidí získávají peníze dříve a jiné později a některé ceny se zvyšují dříve a jiné později (11). V knize je podán i velmi stručný avšak docela výstižný popis důsledků úvěrové expanze na ekonomiku (12). Úvěrová expanze souvisí s nárůstem množství peněz v oběhu a vede k hospodářskému cyklu, a tím i hospodářským krizím.

Nechybí ani kapitola o dotacích (Confiscation and Subsidies). V ní Mises třeba upozorňuje (v souvislosti s tehdejší výstavbou železnic, ale argument má obecnou platnost) mimo jiné

na to, že dotace mají i nějaké své prostorové dopady, stručně řečeno: podnikání, která jsou umístěna v méně z hlediska přírodních podmínek vhodných regionech, budou schopny rozšiřovat produkci, ale podnikání ve více z hlediska přírodních podmínek vhodnějších lokalitách musí svoji produkci omezit. "Jeden to může považovat za 'spravedlnost' anebo politický prostředek, ale nikdo by neměl být poblouzněn vírou v to, že to zvyšuje celkové uspokojení; ve skutečnosti ho to omezuje." (13). Je nepravděpodobné, že dotace budou územně proporcionální k územnímu rozdělení daní. Lze si lehce představit, že někde se utratí z dotací více prostředků, než se zde vybere na daních. Samozřejmě dotace vedle toho slouží de facto k odměňování z hlediska uspokojení potřeb spotřebitelů méně schopných výrobců na úkor z hlediska uspokojení potřeb spotřebitelů schopnějších výrobců, kteří musí dotace platit formou daní.

Korporativismus a syndikalismus

Korporativismus je dnes už spíše historickou kategorií než reálně existujícím ekonomickým programem. Přesto nezaškodí si ho připomenout. Korporativismus měl garantovat kompletní autonomii každému odvětví průmyslu nebo "cechu" s absolutní autoritou nad jejich vnitřními záležitostmi, mzdami, pracovní dobou, produkcí apod. Bez zasahování ze strany státu anebo osob, které nepatří k danému korporativnímu tělesu. Mises k tomuto systému dodává: "Korporativně organizovaný průmysl, který se nebude muset bát konkurence, nebude služebníkem, ale pánem spotřebitelů, bude mít exkluzivní volnost ve volném regulování vnitřních problémů, které se ho týkají, dle své libovůle." Dále: "Individuální korporativní odvětví nemají jakýkoliv motiv učinit svoji produkci efektivní jak nejvíce možno. Zajímají se o redukci výstupu tak, aby dosáhly monopolní cen..." (14). Pro spotřebitele by tedy nešlo o příliš chvalný systém. V podstatě by šlo o monopol, kterému by bylo zakázáno konkurovat.

Syndikalismus naopak není zdaleka úplně mrtvou idejí. Čas od času se lze o něm dočíst i v některých dnešních spisech, a to sice jako o kýženém cílovém stavu, kdy továrny a podniky vlastní pracovníci v nich zaměstnaní anebo o jako mezistupni na cestě ke státem vlastněnému hospodářství - socialismu. Vedle jiných vad syndikalismu považuje Mises za podstatné to, že pracující považují místo, kde denně pracují za trvalou instituci. Selhávají ve zjištění toho, že ekonomická aktivita je předmětem konstantní změny (15). Tento problém trefně popsal T. G. Masaryk, a to byl nějaký přítel dělníků: "V normálních poměrech správa nějakého závodu již hotového není věcí nejtěžší; avšak při hospodářské a sociální reformě tak pronikavé neběží jen o spolusprávu nebo převzetí závodů zavedených, nýbrž o vytvoření, zavedení závodů nových, nebo alespoň o zdokonalování a účelnou přeměnu závodů a celé hospodářské praxe a organizace... Neběží jen, abych tak řekl, o

socialismus distribuce, ale o socialismus produkce..." (16). Ze zaměstnanců by se tak rázem stali podnikatelé, kteří se musí rozhodovat v nejistém světě, a kteří pokud neuspějí se svým podnikáním (a zaměstnáním) mohou o svůj podnik přijít.

Válečný socialismus

Dle Misesa systém válečného socialismu dělá z podnikatelů pouhé manažery podniků, kterým se říká, co a jak mají vyrábět, kde a za jakou cenu nakupovat výrobní faktory a komu a za jakou cenu prodávat produkci (17).

I když se kniha nevěnuje socialismu, tak vzhledem k tomu, že byla sepsána roku 1940, zcela tuto problematiku nepomíjí. Mises z hlediska hospodářského nevidí přílišný rozdíl mezi sovětským a německým Hitlerovým socialismem. Ten druhý: "...zdánlivě a nominálně zachovává soukromé vlastnictví výrobních faktorů, podnikání a tržní směnu. Podnikatelé nakupují a prodávají, platí zaměstnance, zadlužují se a platí úroky a amortizaci. Ale jsou podnikateli jen dle jména. Vláda těmto zdánlivým podnikatelům říká co a jak produkovat, za jakou cenu a od koho nakupovat a za jakou cenu a komu prodávat. Vláda nařizuje komu a za jakých podmínek by kapitalisté měli svěřit své fondy a kde a za jakou mzdu by měli pracující pracovat. Tržní výměna je jen klamem. Jelikož jsou všechny ceny, mzdy a úrokové míry určeny autoritou, jsou to ceny, mzdy a úrokové míry jen dle vzhledu; v realitě jsou jen pouze determinantami kvantitativních vztahů v příkazech autority. Autorita a nikoliv spotřebitel určuje směr produkce. Je to socialismus s vnějším vzhledem kapitalismu. Nálepky kapitalistické tržní ekonomiky jsou zachovány, ale značí zde něco docela jiného od toho, co znamenají v pravé tržní ekonomice." (18).

Dle Misesa se také nacionální socialismus stal mezi dělníky velmi populárním díky eliminaci nezaměstnanosti a omezením podnikatelů do podoby manažerů podniku (Betriebsführer). "Velký byznys, majitelé obchodů a velcí sedláci jsou zklamaní. Pracující jsou spokojeni a budou stát při Hitlerovi, ledaže by ve válce nastal obrat, který by zničil jejich naději na lepší život po uzavření mírové smlouvy. Jen vojenský obrat může Hitlera připravit o podporu německých dělníků." (19). To se ukázalo jako v pravdě prorocká slova, ba se dá říci, že mnoho Němců podporovalo Hitlera ještě v době, kdy byla Hitlerova totální vojenská porážka na spadnutí.

Šokující jsou informace o situaci ve zbrojení ve Velké Británii na začátku druhé světové války, kdy se vláda více zajímala o to, aby zabránila ziskům z války, než o to, aby nakoupila nejlepší možnou výzbroj pro svoji armádu. Jako příklad se uvádí 100 % daň na válečný zisk. Podobná situace panovala v USA a ve Francii. V druhé zemi dokonce došlo ke znárodnění zbrojního průmyslu (20). 100 % zdanění zisku ze zbrojní výroby a podobná

opatření samozřejmě odradily podnikatele od toho, aby se zbrojní výrobě věnovali (vyjma těch, co očekávali zrušení těchto nesmyslných opatření). V tom je potřeba hledat jeden ze zdrojů zaostání zbrojního průmyslu zmíněných zemí na začátku 2. světové války.

Ostatní

Pár zajímavostí na závěr. Dle Misesa už jen taková na první pohled pro laika neškodná věc, jako je vládní devizová kontrola, může postavit celý intelektuální život v zemi pod kuratelu vlády, podvázáním dovozu cizích knih, novin, cest a podvázáním studií v zahraničí. Všechny tyto věci jsou totiž závislé na přístupu k cizí měně (21). To asi málokoho napadne, ale i takovéto měkké donucení lze použít.

Mises odhaluje, aspoň dle mých zkušeností, i poměrně častou chybu méně znalých zastánců Rakouské ekonomické školy: tzv. neomylnost trhu. Dle Misesa ani ekonomická kalkulace za kapitalismu není neomylná, veškerá ekonomická aktivita hledí totiž do budoucnosti a budoucnost je vždycky nejistá. Všechny plány mohou přijít vniveč, když nejsou splněna očekávání s ohledem na budoucí vývoj. Hlavní rozdíl mezi trhem a socialistickou vládou řízenou ekonomikou je však ve skutečnosti tento: problém ekonomické kalkulace neleží ve faktu, že vláda může udělat chybu, protože se může mýlit v budoucnosti, ale leží více v její neschopnosti činit kalkulace i z bodu současných hodnocení a očekávání (22). Vláda neprodává své produkty a služby na trhu, nemá tedy vodítko k tomu, jak poznat, že její produkty a služby jsou žádané anebo nejsou. Její schopnost vypořádat se s nejistotou stran budoucnosti je horší než schopnost trhu se s touto nejistotou vypořádat.

Dle Misesa také platí, že jestliže nás může historie vůbec něco naučit, bylo by to to, že žádný národ nikdy nevytvořil vyšší civilizaci bez soukromého vlastnictví výrobních faktorů (23).

Závěr

Misesova kniha "Intervencionismus: ekonomická analýza" je určena především méně pokročilým čtenářům, ale i sečtější stoupenci Rakouské ekonomické školy zde najdou řadu věcí k zamyšlení. Kniha je napsána na ekonomické pojednání poměrně čtivou formou. A jaké si vzít z knihy potažmo ekonomického systému intervencionismu poučení? Dle Misesa: „...intervencionistická opatření mohou dát jistým jednotlivcům anebo jistým skupinám jednotlivců výhody na účet ostatních. Menšiny mohou získat privilegia, které je obohacují na úkor jejich spoluobčanů. Ale většina anebo celý národ jen pomocí intervencionismu ztrácí.“ (24). Intervencionismus je tak snahou získat "oběd" zdarma na

účet ostatních.

Poznámky (vztahují se k anglickému originálu):

- (1) MISES, L. v. Interventionism: An Economic Analysis. Indianapolis: Liberty Fund 2011, str. 1.
- (2) Tamtéž, str. 7.
- (3) Tamtéž, str. 11.
- (4) Tamtéž, str. 19.
- (5) Tamtéž, str. 4-5.
- (6) Tamtéž, str. 21.
- (7) Tamtéž, str. 26.
- (8) Tamtéž, str. 27.
- (9) Tamtéž, str. 35
- (10) SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. Praha: JUDr. Karel Havlíček, Havlíček Brain Team, str. 383
- (11) MISES, L. v. Interventionism: An Economic Analysis. Indianapolis: Liberty Fund 2011, str. 38.
- (12) Tamtéž, str. 43.
- (13) Tamtéž, str. 59.
- (14) Tamtéž, str. 63-64.
- (15) Tamtéž, str. 67.
- (16) HOFBAUER, J. Velký starý muž: Kniha o Masarykovy. Olomouc: Burian a Tichák 2018, str. 129-130.
- (17) MISES, L. v. Interventionism: An Economic Analysis. Indianapolis: Liberty Fund 2011, str.72.
- (18) Tamtéž, str. 6-7.
- (19) Tamtéž, str. 90.
- (20) Tamtéž, str. 75.
- (21) Tamtéž, str. 86.
- (22) Tamtéž, str. 8.
- (23) Tamtéž, str. 95.
- (24) Tamtéž, str. 78.

OBSAH

Úvod

I. Zásahy pomocí restriktivních opatření

II.

II. Zásahy pomocí cenové kontroly

III. Inflace a úvěrová expanze

IV. Zdanění a dotace

V. Korporativismus a syndikalismus

VI. Válečná ekonomika

VII. Ekonomické, společenské a politické následky intervencionismu

VIII. Závěr

Dodatek: Misesův Intervencionismus